پرۆژەی تـوێـژیـنـەوەی جـیـهـانـی

دەزگای ئایدیا بۆ فکرو لێکۆڵینەوە

خاوەنی ئیمتیاز
دەزگای ئایدیا

لێپرسراوی دەزگا
ئەنور حسێن

سەرپەرشتیارانی پرۆژە

ئەرسەلان حەسەن

بابان ئەنوەر

باوان عومەر

2017

خاوەنی ئیمتیاز: دەزگای ئایدیا

لێپرسراوی دەزگا: ئەنوەر حسێن

www.ideafoundation.co
ideafoun@gmail.com
www.facebook.com/dezgai.idea
07701955044 - 0533220180

ناوی کتێب: ژنان لە بەهاری عەرەبیدا

بابەت: توێژینەوەی سیاسی

وەرگێڕانی: ئەرسەلان حەسەن

دیزاین: ئومێد محەمەد

پێداچوونەوەی: ئاکۆ عەبدولمەجید

هەڵەچن: زریان رەحیم - نیاز کەمال - کەیوان عومەر - کاوان عەبدولڕەحمان - ژیار عەلائەدینچاپ: چاپخانەی حەمدی

تیراژ :500دانە

ساڵی چاپ: 2017

نرخ: 1500 دینار

شوێنی چاپ: سلێمانی - کوردستان

نۆبەتی چاپ: چاپی یەکەم

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارەی سپاردن (1818)ی ساڵی 2016 ی پێدراوە

لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ئایدیا
زنجیرە (156)

تـوێـژیـنـەوەی جـیـهـانـی

ژنان لە بەهاری عەرەبیدا

کۆمەڵێک نووسەر

وەرگێڕانی: ئەرسەلان حەسەن

پێڕست

پێشەکی

ڕاپەڕینی ژنانە...9

بەهاری پڕ ترس و لەرز...21

بەهاری عەرەبی لە چاوی ئێرانییەکەوە......................................35

لەو دیو ماسکی فیمێنیزمی دەوڵەتی لە تونس.........................47

کێ بە ناوی ژنانی عەرەبەوە قسە دەکات؟................................57

ڕزگاری، بەڵام نەك ئازاد..71

گێڕانەوەی ئەوەی هێشتا تێیدا هەوڵدەدەین..............................81

ئێمە ژن نین، ئێمە میسرین...91

ئێمەی لیبیایەکان بە هەڵە هەڵمان بژارد.................................107

مۆدیلی تورکیا بۆ کێ؟...113

بە پیاوانە کردنی شۆڕش..123

میسریەکانی نێوان مایۆ و پەچە...135

ئاڵۆزیەکان لە سوریا: ژنان لە کوێن؟......................................141

هێشتا بەهار نەهاتووە..153

پێشەکی

روانینی زۆربەی خۆرئاوا بۆ ژنانی عەرەب، روانینێکی تێکەڵ بە خەم و پەژارە و دڵسۆزییە، چونکە ژنانی عەرەب بە قوربانیی ئاین و کولتوری پیاوسالاری دەبینرێن، بەڵام بە سەرهەڵدانی شۆڕشەکانی ساڵی 2010ی بەهاری عەرەبی، کەسایەتیی ژنانی عەرەب هاوشانی شـۆڕش و یاخیبوون بـوون، ژنـان لە ریـزی پێشەوەی خەبات و ئازادیخوازیدا بوون. پێچەوانەی رۆڵی هەڵڕسکاو، ئەوەیان پیشانی خۆرئاوادابوو، کە رۆڵی بەرچاویان لە گۆڕانی وڵات و ناوچەی خۆیاندا هەیە.

دەنیز کاندیۆتی، مامۆستای توێژینەوەی گەشەپێدان لە کۆلێژی خۆرهەڵاتناسی و توێژینەوەی ئەفریقیا لە زانکۆی لەندەن، ئەو وتارانەی گوڵبژێر کردوە، کە هەندێك لە ژنانی بیرمەندی عەرەب لەبارەی رۆڵی ژنان پێش شۆڕشەکانی ئەم دواییەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و بارودۆخی نادیاریان لە دوو ساڵی دوای ئەو روداوانە نوسیویانە. هەروەها ئەو وتارانە هەم لە رۆڵی بەهێزی ژنان لە گۆڕانکاریەکانی ئەم دوایەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و هەم لە گرفت و کۆسپەکانی دەوڵەتی نوێ بۆ ژنان دەکۆڵێتەوە. ئەو وتارانە لە رۆڵی رەگەز لەو شۆڕشانە دەکۆڵێتەوە کە بە رواڵەت نەتەوەیین.

1

راپەڕینی ژنانە

سارا عەباس

وشەی شۆڕش لە زمانی عەرەبی (ثورة) بە مێینە دادەنرێت، هەروەك وشەكانی (حرية - ئازادی) و (انتفاضة - راپەڕین). سارا عەباس لێكۆڵەر و رۆژنامەنوسی سودانی لەم وتارەدا بە ناساندنی گۆڕەپانی شەڕ، وەك (راپەڕینی ژنان لە جیهانی عەرەب)دا لە پەیجی فەیسبوك دەكۆڵێتەوە. شەڕگەیەك كە چوار ژن لە وڵاتانی عەرەبی بەڕێوەیدەبەن: شۆڕشەكانی ئینتەرنێت لە فەیسبوكدا بوونەتە شەڕی پیاوسالاری، چوار ژنی دامەزرێنەری ئەو دامەزراوەیە بۆ سارا عەباسی روندەكەنەوە، كە چۆن پاڵنەری دانانی ناوەندێكی ئۆنلاین بۆ ژنانی عەرەب، رەگەكەی بۆ كاریگەری كەسی دەگەڕێتەوە، كە لە گێڕانەوە فێمێنستیە جیاجیاكانی عەرەبی وەریانگرتوە.

یەڵدا یونس، دیالە حەیدەر، فەرەح بورقاوی و سالی زهنی چوار هاوڕێن، کە لە ڕوانگەی جوگرافییەوە جیا، بەڵام لە ڕوانگەی ئامانج و پەیامەوە یەکگرتو، هاوپەیمانن. یەڵدا، 34 ساڵە، مامۆستای سەما و ئەندامی دامەزرێنەری دەستەی فەخری سیکولارەکانی لوبنانە و لە پاریس دەژی. دیالە، 28 ساڵە، هاونیشتمانییەکی لوبنانییە، خوێندکاری پزیشکییە، بەڵام هۆگری چالاکیە و چالاکوانی سیاسییە، لە بەیروت دەژی. فەرەح، 27 ساڵە، فریادڕەسێکی فەلەستینی شەیدای نوسین و شانۆیە و ئەویش لە لوبنان دادەنیشێت. سالی، 27 ساڵە، کارمەندی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان و چالاکوانی مافەکانی ژنانە، کە بۆ وەرگرتنی وەڵام و هەنگاوی بەکردەوەی بیرو بۆچوونی پیاوسالارانە لەبارەی ژنانەوە سود لە گێڕانەوە وەردەگرێت، لە قاهیرە دەژی.

زۆربەی ئەو ژنە گەنجانە شەیدا و کێشکراوی ئەو ڕاپەڕینانەن، کە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقیای گرتەوە، بەڵام بۆ فێمێنیستە عەرەبەکان کولەمەرگی بوو. ژمارەیەکی کەمی دەرەوەی جیهانی عەرەب ئاگادارن، کە کۆنی و قوڵی ڕیشەی لەمێژینەی ڕادیکاڵیزم لەناو ژنانی ئەو ناوچانە، بۆ زیاتر لە سەدەیەك دەگەڕێتەوە. هاوکات بە سەرهەڵدانی ڕاپەڕینەکان لە ناوچەکە، ئەو میراتەی ژنانیش کەوتە بەرچاوی هەموان. ژنان بە درێژایی ئەو ڕاپەڕینانە، نەك هەر بەگژ دیکتاتۆرانی زاڵم و توندوتیژ، بەڵکو بەگژ ڕێسا کولتوریەکاندا چوونەتەوە، کە چەندینجار هاندەربوون و لە هەندێك لاوە ژنانیان لە گۆڕەپانی گشتی دوردەخستەوە. لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا کەفوکوڵی ڕوخانی حوسنی موبارەك دانەمرکابۆوە، کە هەواڵی دڵتەزێن هات. لە میسر، ئەو ژنانە بەگوێرەی ڕاپۆرتی هانیە شلقامی کەوتنەبەر پەلامار، ئازار و ئەشکەنجە و سوکایەتی، پیاوان بەسەریاندا شیڕاندیان و

سەرەنجامیش گۆڕەپانەکەیان پێچۆڵکردن، کە بۆ سازدانی یەکەم ڕۆژی جیهانی ژنان دوای شۆڕش لە مەیدانی تەحریری قاهیرە کۆببوونەوە. لە مانگەکانی داهاتو، ژنە خۆپیشاندەرەکان دەستگیرکران، ناچارکران کچێنیان بپشکنن و لە دادگـای سەربازی دادگاییکران. لە تونس، داهاتوی یاسای مافەکانی ژنان لەناکاو کەوتۆتە شوێنێکی نادیارەوە. بە هەمانشێوە وەک دەنیز کاندیۆتی لە مانگی حوزەیراندا نوسی، بۆ پرسیارەکانی داهاتوی دادپەروەریی ڕەگەزی دوای ڕاپەڕینی بەهاری عەرەبی، وەڵامی توندی نیگەرانکەر چاوەڕوانکراوە.

پاش ئەوان، یەڵدا یونس لە پاریس گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە ئیدی بەسە. بەئاگابوون لەوەی سۆشیال میدیاکان ڕۆڵی یەکلاکەرەوەیان لە سازدانی خەڵك بۆ ڕاپەڕین هەبووە، بڕیاریدا بۆ پشتگیری لە خەباتی ژنانی عەرەب بە هۆی گەیشتن بە مافە یەکسانەکان، سود لەو میدیایانە وەربگرێت. ئامانجی وەگەڕخستنی پەیجی فەیسبوك تەنیا بۆ هوشیارکردنەوەی خەڵك نەبوو، بەڵکو بەدیهێنانی کەشوهەوایەك بوو بۆ یەکگرتن و یەکپارچەیی چالاکوانانی ژن لە ناوچەکەدا، ژنانێك ڕەنگە لە هەوڵی تاکەکەسیدا خۆیان تەنیاو گۆشەگیر دیبێت. لە تشرینی یەکەمی ساڵی 2011 پەیجی (ڕاپەڕینی ژنان لە جیهانی عەرەب)یان لە فەیسبوك دانا و دوای ساڵێك واتە تشرینی یەکەمی 2012، یەڵدا و هاوکارانی، فەرەح، دیالە و سالی، کەمپینێکییان لە ساڵوەگەڕی ئەو پەیجە سازدا، تا سەرنجی خەڵك بۆ مەسەلە سەرەکیەکانی ناوی ڕابکێشن.

بەشداری لە کەمپین ئاسان بوو، بەشێوەیەک وێنەیەکی خۆت بە دەقێکەوە بخەیتە پەیجەکەوە، بەم دەستەواژەیە دەستپێبکات: (هاوڕای ڕاپەڕینی ژنانی جیهانی عەرەبم، وەك......)، پاشان بۆشاییەکە

پڕبکەیتەوە. وێنەکان شەپۆلیاندا و ژمارەیان ئەوەندە زۆربوو، خەریکبوو پەیجەکەیان پڕبێت. ژمارەی ئەندامانی پەیجەکەش زۆر زوو زیادیکرد. لە نزیکەی 20 هەزارکەسەوە بوو بە نزیکەی 80 هەزار کەس. ژن و پیاو، پیر و گەنج، لە مەراکیشەوە تا سوریا و تەواوی وڵاتان وێنەی خۆیان بە لافیتەیەکەوە، خستە پەیجەکەوە. هەندێکییان روی خۆیان بە لافیتەکە داپۆشیبوو، هەندێکی دیکە بە لوتبەرزی و سینگ دەرپەڕاندنەوە خۆیان دەرخست، ژمارەیەکیش تەنیا چاوەکانیان نیشاندا.

سەرەڕای کاردانەوە ئەرێنیەکان، ئەو کەمپینە روبەڕوی دژایەتی و بۆڵبۆڵ بۆوە، کە زیاتر پەیوەندی بە ژنێکی گەنجەوە هەبوو بەناوی دانا بکدۆنیس. دانا کە رێکپۆش بوو، وێنەی خۆی بەم نوسینەوە خستە پەیجەکەوە: (لەگەڵ راپەڕینی ژنانی عەرەبم، چونکە بۆماوەی 20 ساڵ رێم پێنەدرا لەنێوان قژ و جەستەمدا، هەست بە شنەی با بکەم). وێنەکەی کاردانەوەی توندی لێکەوتەوە و سەدان را، کە هەندێکیان پشتگیرییاندەکرد و ژمارەیەکیش توڕەیی و نیگەرانی. کەمێك پاش بینینی رێکخەرانی کەمپینەکە، فەیسبوك بە هۆی پێگەیشتنی ژمارەیەك سکاڵای (هەڕەشاوی)، وێنەکەی سڕیەوە.

رێکخەرانی کەمپین بەگژ ئەو سانسۆرانەدا چوونەوە و درێژەیان پێدا. لەوکاتەوە تائێستا، بە ئامرازی پەیوەندیە فرەجۆرەکانیش ئەزمونگەلێکییان تاقیکردەوە، وەك وێنەکێشان لەسەر دیواری شەقامەکان و سازدانی کەمپین بە ناوی (چیرۆکەکەت بگێڕەوە). هاوکات لەگەڵ رۆژی جیهانی نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان لە 25ی تشرینی دووەم، لەبارەی رێبەریکردنی جوڵانەوەی جیهانی عەرەب، کۆسپی سەر رێی مافەکانی ژنان لە ناوچەکە، هۆکاری

رای ئەرێنیان لە رۆڵی گەورەی سۆشیال میدیاکان لە وەرچەرخان و گۆڕانکاری لە کۆمەڵگەی عەرەبی، چاوم بە چوار رێکخەری ئەو کەمپینە کەوت.

چۆن بوو چاوتان بە یەکتر کەوت و بڕیاری هاوکاریتان دا؟

یەڵدا: لە رێگەی فەیسبوکەوە یەکتریمان دۆزییەوە. وەك بەرپرس ژمارەیەك لە هاوڕێکانم بانگهێشتی پەیجەکە کرد و بە رێککەوت دیالەیان پێشنیازکرد.

فەرەح: دیالە و یەڵدا تا شوباتی 2012 بە تەنیا کاریاندەکرد، پاشان دیالە لەو بارەیەوە دواندمی و پاش کەمێك سالیم هێنا. من و سالی بەیەکەوە لە زانکۆی قاهیرە دەمانخوێند.

- بۆچی پەیجەکە زیاتر لە ساڵێك بوو کرابۆوە، بەڵام کتوپڕ لە مانگی حوزەیراندا تەقییەوە؟

فەرەح: شوباتی 2012 نزیکەی سێ هەزار ئەندامان هەبوو، لە حوزەیران بووە 20 هەزار. یەکەمین هۆکاری ئەو گەورەبوونە ئەو فرەییە بوو، ئەوەش وایکرد زیاتر لەو روداوانەی لە جیهانی عەرەبیدا رودەدەن باشتر تێبگەین، هەریەکەمان روانگە و بۆچوونی خۆمان بۆ پەیجەکە هێنا، کە وایکرد پەیجەکە بۆ خەڵك سەرنجڕاکێشتربێت. هۆی دووەم کۆمەڵە بابەتێك بوو، کە دوای شۆڕش بەتایبەت لە تونس و میسر رویدا... هەستمانکرد تەنانەت پیاوانی شۆڕشگێڕ هەوڵیاندا ژنان پەراوێز بخەن، کە لە دوای سەرکەوتن (یان نیمچە سەرکەوتن) هاوشانی خۆیان خەباتی ژنانیان بینیبوو. وتیان: (مەمنون، ئێستا دەتوانن بۆ ژیانی (ئاسایی)تان بگەڕێنەوە، لێرە بەدواوە خۆمان کارەکە ئەنجامدەدەین. لە ماڵەوە بمێننەوە و دوای 8ی شەویش نەیەنەدەر). پاشان دادگایی سەمیرە ئیبراهیم لە بەردەم ئەفسەرانی

سوپا دەستیپێکرد. لەو هەواڵانە بوو، کە هەموو ژنانی عەرەبی توڕەکرد... بووەهۆی گەورەبوونی پەیجەکە، چونکە ڕاشکاوانە ئەوەمان دەربڕی، کە ناتوانین و نامانەوێت پشتگوێبخرێین.

دیالە: بەشێکی تر لە هۆیەکانی سەرکەوتنی پەیجەکەش ئەوەبوو وێراین لەو بابەتە وروژێنەرانە بکۆڵینەوە، کە پەیوەندیان بە بارودۆخی ژنانەوە هەبوو، لە ناوچەکە بە یاساغ دادەنرا. هەموو بنەماکانی بیروبۆچوونی ئاینی و کۆمەڵایەتیمان بردە ژێرپرسیارەوە، کە گوایە نەخشی سەر بەرد و نەگۆڕن. ئەوە پشتیوانی زۆری کردین، چونکە خەڵك لەناخی دڵـەوە خوازیارن ئازادانە باسی قەدەغە کراوەکان بکەن.

یەڵدا: ژنانی بەهاری عەرەبی، گرنگترین ئیلهامی پەیجەکە بوون، سەمیرە ئیبراهیم، فەوزیە سلێمان، تەوەکەل کرمان، مەنال ئەلشەریف، زەینەب ئەلخواجە. هەروەها ئەو کارەمان بۆ کچێکی مەراکیشی ئامینە ئەلفلالی کرد، کە ناچارکرابوو شو بەو پیاوە بکات، کە دەستدرێژی کربووە سەری، ئاکام خۆی کوشت. دەمانویست ڕێز لەو ژنانە بگرین و پێگەیەکیان بدەینێ، چونکە لە شۆڕشدا وەك پێویست ڕێزیان لێنەگیرا، بەڵام هاوکات دەمانویست پیشانیبدەین، کە دەتوانن ئیلهامبەخش بن بۆ ئێمە.

بۆچی بڕیارتاندا لە جیاتی (NGO)، یـان بەکارهێنانی میکانیزمەکانی دیکە، تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان بەکاربهێنن؟

یەڵدا: سەرەتا بیرۆکەکە لە یەکگرتووبوون و یەکپارچەییەکی دەگمەنەوە هات، کە بەهاری عەرەبی لەناو هاوڵاتیانی عەرەب بەدیهێنابوو... ئـەوەی من پێوەی پابەندبووم، دروستکردنی پەیوەندیبوو لەگەڵ خەڵک و ئەوەی سۆشیال میدیا نوێکان دەیخەنە

بەردەستمان. مخابن من متمانەیەکی ئەوتۆم بە (NGO)، یان ڕێکخراوە سیاسیەکان نییە. پابەندی ئەوەم چۆن دەشێت بە بێ پارە شتێك لەگەڵ مرۆڤێك ئەنجامبدەی، کە نایناسیت. ڕێك وەك (ریزی شانازی سیکولارەکان) لە لوبنان، کە دوای سێ ساڵ بەدوای یەکدا و بێبەرامبەر بەڕێوەمان برد، تەنانەت سەرەڕای بوونی کەسانێك کە پێشنیازی پارەیان بۆ کرابوو. لەگەڵ ئەوەی هەژاریش بوون، بەڵێنی بەشداریکردنیان داو بەکردەوە بەشداریانکرد، ... مرۆڤ دەتوانێت بەشێك بێت لە گروپێکی سیاسی، یان (NGO)، بەڵام بە ناچالاك و هەڵڕسکاو بمێنێتەوە. ئەوە سەرنجڕاکێشترە، کە لەبەرامبەر شتێکی دیکە ئەنجامی نەدەیت و لە روی ئەرکی سەرشانەوە کارەکە رابپەڕێنیت. سۆشیال میدیاکان ئەو دەرفەتەمان دەدەنێ لەسەر بابەتێك پەیوەندی ببەستین، کە لەسەری هاوڕاین، بەڵام بەبێ خۆویستی و خۆپەرستی، چونکە ئەو میدیایانە بە بەراورد بە ڕەوتی سەرەکی سیاسەتەوە، نەناسراون.

- ئایا هاوڕای مونا ئەلتەحاویت کە دەڵێت (ئەوان لە ئێمە بێزارن)؟

فەرەح: نەخێر، من هاوڕا نیم. پێموانییە پیاوان لە ئێمە بێزاربن. پێموایە تەنیا تێمان ناگەن، یان بە درێژایی مێژو ڕێیان پێنەدراوە تێمانبگەن. ڕەنگە پەیوەندی بە سیستمی خوێندنی جیهانی عەرەبیەوە هەبێت، فێریانکردوین هەموو شتێك بپارێزین. ئەوەی تۆ لە ژیانی رۆژانەت لە دیتنی ئەوانی دیکە دەیخەیتە مێشکتەوە، هەر ئەوکارە دەکەیت و لاساییدەکەیتەوە، کە کچ و کوڕەکانت دوبارە هەمان کار دەکەنەوە.

دیالە: سەرەتا دەبێت من ڕێز و پێزانینی خۆم بۆ مونا ئەلتەحاوی

و جۆری بیرکردنەوەی ئەو دەربرِم، گەرچی هاوڕای هەموو قسەکانی ئەو نیم لە وتارەکەیدا. ئەوە راستە زۆرێك لە پیاوان لە ژنان بێزارن، بەڵام دژایەتیکردنی ژن دیاردەیەکی باوە و تایبەت نابێت بە کۆمەڵگە عەرەبییەکان. دژایەتیکردنی ژن تایبەتنییە بە کولتورێك یان ئاینێك، بەڵکو زۆر لەوە ئاڵۆزترە، چونکە سوکایەتیپێکردن و بەکەمزانینی ژنان کارێکی هەمەلایەنەیە، بەڵام دەبێت ئێمەی ژنان قبوڵمان بێت، کە بێزاری لە ژنان لە کۆمەڵگەکانماندا زۆربڵاوە و مایەی شەرمەزاری و بێئابڕوییە بۆیان. بۆ نمونە، ژنێکی یەمەنی بەشداری کەمپینەکەی کردین و ناوی تەواوی خۆی نوسی بوو، وەك جۆرێك نارِەزایی و شۆڕش دژی براکەی، کە پێی شەرمە لای خەڵك ناوی ئەو و دایکی بێنێت. کاتێك ئێمە وەك (رێز) تەماشای ژن دەکەین، واتە شتێك کە نابێت ببینرێت، مانای وایە بۆ شتێکی دەگۆڕین و سەرەنجام لە تایبەتمەندی مرۆڤایەتییەکەی دایدەماڵین. ئەوە خاڵی دەسپێکی هەموو ئەو بێزاریانەیە.

یەڵدا: (ئێمە) و (ئەوان) بوونی نییە. کەمپینەکەمان سەلماندی پیاوانێکی زۆر هاوڕامانن و ژنانێکیش هەن کە پیاوسالارن.

- بۆچی وشەی راپەڕینتان لەجیاتی وشەی شۆڕش هەڵبژارد؟

یەڵدا: لەبەرئەوە راپەڕینم بەکارهێنا، کە ئەو وشەیە ئاماژەیەکیشبوو بە (یاخیبوون)و بێزاری. شیر کە کولا هەڵدەچێت. وشەی شۆڕش ئەو پرسیارەی لەگەڵە کە شۆڕش لە بەرامبەر کێ؟ باوکانمان؟ هۆیەکی دیکە بۆ بەکارهێنانی راپەڕین، زیاتر سیاسییە. زۆرجار، کە لەبارەی مافەکانی ژنانەوە پرسیاردەکەین، بیانویەك دەبیستین کە شتی دیکە لەپێشترە. ئێستا کاتی ئەو قسانە نییە، سەرەتا دەبێت وڵات ئازاد بکەین، یان بگونجێین یان هەر شتێکی

دیکە. ئازادییە کەسییەکان دەخەنەلاوە. هەربۆیە بیرمکردەوە، کە سەرنجڕاکێشدەبێت ئەگەر جارێکی دیکە ژیان بە بەر ئەو وشەیەدا بکەینەوە و بیکەینە مرۆڤایەتیتر. لافیتەی ژنێك کە لە فەلەستینەوە پەیوەندی پێوەدەکردین لەسەری نوسرابوو: لەگەڵ راپەڕینی ژناندام، چونکە وڵاتەکەم داگیرکراوە، بەڵام تەواوی خەم و مەراقی هەندێك پیاوان ئەوەیە کە بەلایاندا تێدەپەڕم، فیکەم بۆبکێشن.

ژمارەیەکی بەرچاوی پیاوانیش هاتونەتەپاڵ کەمپینەکەتانەوە، پیاوانێک لە سعودیە و وڵاتانی تر پارێزەری مافەکانی ژن بن، کە بەگوێرەی خشتەی بەردەست ئەوەیان لێچاوەڕێ ناکرێت؟

سالی: ئەزمونی کەسیم لە شۆڕش ئەوەبوو، کە ماوەیەکی زۆر پیاوانی کۆمەڵگەکەمان توانای ژنانیان بەکەم دەگرت و وەك بوونەوەرێك دەیانبینی کە دەبێت پشتگیریبکرێت و لەودیو دەرگا داخراوەکان بپارێزرێن... بابەتی پشتگیری و یەکگرتویی ئەو پیاوانە وزەبەخشە. وتت پیاوانێك لە سعودیە هەن، کە قەت چاوەڕێ نەبووین لەوێ پشتگیریمان بکەن. ئامانجی پەیجەکەمان ئەوەبوو ژنان بکاتە وەرگر و بڵێین: ژنان قوربانین، بەڵکو دەبێت وەك ژن و پیاو ململانێی یەکتربکەین و درێژە بە لابردنی کۆسپەکان بدەین، کە کۆمەڵگەکەمان خستویانەتە بەردەممان.

پێشەنگە کاریگەرەکان لە مەیدانی سۆشیال میدیاکانی جیهانی عەرەبی لە شێوەی (کلنا خالد سعد) (ئێمە هەمومان خالید سەعیدین)، بەردەوام پەیوەندی دینامیکییان بە شەقامەوە هەبووە. لەڕاستیدا هەردووکیان تەواوکەری یەکترین. ئایا ئەو توانایە دەبینی، کە بە پەیجی خۆتەوە لە فەزای مەجازییەوە بچیتە سەر شەقامەکان؟ لە بنەڕەتەوە ئەوە ئامانجی ئێوەیە؟

سالی: ئەو کەمپینە تەنیا ئۆنلاین نییە. کاریکردوە بۆ وەڵامدانەوە و هەنگاونانی بەکردەوەی کێشەکان، زۆر بەهێز پێشگریکردون. سەرنجڕاکێشە کە ژنێکی باڵاپۆش وێنەی خۆی دەخاتە پەیجەکەوە، کاردانەوەی زۆری خەڵکی لێدەکەوێتەوە، پێشداوەری لەبارەوە دەکەن و را دەردەبڕن کە (ناتوانی لە وێنەکەتەوە تێبگەیت، کە ئازاد نیت؟ جلەکانت ئەوە دەسەلمێنێت). ژنەش بۆ داکۆکیکردن لەخۆی وەڵامدەداتەوە و هتد. ئەوە گفتوگۆیەکی بنیادنەرە.

یەڵدا: توندڕەوەکان بۆ بانگەشەی ئاینی، زۆر سەردانی ئەو پەیجە دەکەن، یان دەڵێن: (ئاگاداربە، ئەو پەیجە خۆرئاواییە)، تەنیا بەو بیانوەی، کە بۆ نمونە ژنێك نینۆکی بۆیەکردوە، یان هۆکاری گاڵتەجاڕانەی دیکە. سەیرەکە لەوەدایە کە ئەو پەیجە توانا دەداتە خەڵك پێکەوە بدوێن و روانگەی جیاواز و دژ بەیەکتری بخەنەڕوو، جەماوەرێک کە ناتوانن لەسەر شەقامەکان ئەو باسانە بکەن، چونکە یان یەکترییان بۆ نادۆزرێتەوە، یان لەبەرئەوەی بوێری ئەوەیان نییە، چونکە گریمانەی ئەو مەترسیەش بۆ ژنان هەیە کە پەلاماریان بدرێت. ئێرە جێگەیەکی ئەمین و سیکولارە بۆ ئەوجۆرە گفتوگۆیانە، گفتوگۆی دوروو درێژ، تەنیا شتێکی مەجازی نییە. دەکرێت سازدانی دیالۆگ زۆر زەحمەت بێت و هاوکات سازدانیشی زۆر پێویستە.

- **بۆچی؟ داواتان لە خەڵك کردوە ئەو وێنانەی دەیاننێرن رویان دیاربێت؟**

دیالە: تاکە هەوڵمان تێپەڕاندنی (چوارچێوە و سنورەکان)ە. دەزانین ئەوە مەسەلەیەکی هەستیارە و دەکرێت لە هەندێك لە وڵاتان بۆ تاکەکان مەترسی گیانی بەدواوەبێت، بەڵام گۆڕانکاری مەترسی لەگەڵە. ئەگەر دەمانەوێت رابپەڕین، سەرەتا دەبێت

بوێربین شوناسمان ئاشکرا بکەین. هەموشتێك لەوێوە دەستپێدەکات، کە کۆسپی مەترسی وەلانرا...

زۆرێك نیگەرانی مافەکانی ژنانن لە قۆناغی گواستنەوەی دوای راپەڕین، بە تایبەت لە میسر؟

سالی: توندوتیژی حکومەت دژی ژنانی شۆڕشگێڕ لە 1960ەوە دەستیپێکردوە، بەڵام سەرنجێکی زۆری بۆخۆی رانەکێشا... پاشان کە ئەنجومەنی باڵای چەکدارەکانی میسر لە 11ی شوباتی 2011 دەسەڵاتی گرتەدەست، سیاسەتەکەی وەك تاکتیك و شێوەی بەرەنگاربوونەوە دەرکـەوت. سەربازەکان بە ژنانیان دەوت: ئێوە سوك و چروکن، سۆزانین و ئێمە وا و واتان لێدەکەین، چونکە بێئابڕون. (نازانم وایان فێرکردبوون، یان بە راستی باوەڕییان پێیبوو). دەربارەی پشکنینی کچێنی، زیاتر ئەو کچانە لە دەرەوەی قاهیرە بوون کە لە 9ی مارسی 2011 ناچارکران پشکنینیان بۆ بکرێت، خێزانی داخراو و موحافزکاریان هەبوو... لە ئەنجامدا کە قۆڵبەستکران، یان پشکنینی کچێنیان بۆکرا، یان نەیانتوانی بە خێزانەکانیان بڵێن، چونکە پشتگیرییان شك نەدەبرد، یان وەك سەمیرە ئیبراهیم قسەیان کرد، بەڵام لە بەرامبەردا روبەڕوی جەماوەرێك بوونەوە کە بە بێناموس و درۆزن تاوانباریان دەکردن. هیچ کەس نەیویست لە میدیاکان باسی سەمیرە بکات، خۆم پەیوەندیم بە هەموو ئەو کەسانەوە کرد، کە دەمناسین و پێیانگوتم ئەوە هێڵی سورە. دەسەڵاتێك نیشاندەدات کە سود لە ناموسی ژنان وەردەگرێت و بە شەرمەزاریەوە ژنان ناچاردەکات بێدەنگبن... دوای ئەوەی ئیخوان موسلمین دەسەڵاتی گرتەدەست، گەمەی سودوەرگرتن لە تیۆری بەها و ئاینەکان دەستیپێکرد، بۆ نمونە نابێت ژنان لە هەندێك شوێن بن. سەلەفیەکان و رەوتی ئیسلامی بەگشتی دەسەڵاتیان زۆرە،

میدیاکانیش هەموویان چەقگەران. ئێستا دەبینین کە لە پرۆسەی نوسینی دەستوریش دا باسی ئەوە دەکرێت... لە نوسخەی رەشنوسیش کە تائێستا دیتومانە مادەی 26 دەڵێت: بۆ مافەکانی ژنان جەخت لە شەریعەتی ئیسلامی و پشتپێبەستنی دەکرێتەوە. کام شرۆڤەی شەریعەت، دیار نییە. ئەوە تاکە مادەی یاساییە لە تێکڕای دەستور، کە زۆربەی ئیخوان موسلمینەکان پشتگیریدەکەن، جگە لە 10 کەس نەبێت. کۆمیتەکە ئامادەیی خۆی بۆ دیالۆگی هەر بەشێکی دەستور دەربڕیوە، جگە لەو مادەیە.

2
بەهاری پڕ ترس و لەرز

دەنیز کاندیۆتی

بۆچی لەو کۆمەڵگەیانە باسوخواسی کۆتایی نەهاتوی ماف و بارودۆخی ژنان هەمیشە مانشێتی هەواڵەکان داگیردەکەن، کە گیرۆدەی ئاریشەی زۆری کێشە ئابوری و کۆمەڵایەتیەکانن؟ لەگەڵ ئەوەی کە چەند دەیەیەك، بەسەر سەرهەڵدانی چالاکی مافەکانی ژنان تێدەپەڕێت، بۆچی هێشتا مافەکانیان بە ئاسانی پێشێلدەکرێت؟ چ شتێك بۆتە هۆکاری بەرکەوتنی زیانی توند بە بابەتی مافەکانی ژنان؟

دەنیز کاندیۆتی مامۆستای ئیماراتی لە کۆلێژی توێژینەوەی گەشەپێدانی زانکۆی سواسی لەندەن، لەم وتـارەدا دەنوسێت: پێویستە وەك رژێمی تازە سەرپێکەوتوی دوای بەهاری عەرەبی، بە وردی تاوتوێی ئەو پرسیارانە بکرێن. کاندۆیتی هۆشداریدەدا کە نەکا

بەشداری لەجوڵانەوەی مافە رەگەزیەکان، بقۆزرێتەوە. لەوباوەڕەدایە راپەڕینە دیموکراسیەکان دەبێت بەم تێگەیشتنە پەسەندە بگەن، کە هەوڵدان بۆ یەکسانی رەگەزی، بەشێکی جیانەکراوەیە لە خەباتی دژی دیکتاتۆری.

ناکرێت ناجێگیری زۆری مافەکانی ژنانی دوای بەهاری عەرەبی، نە تەواو بدەیتە پاڵ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵاتی سیاسی لەلایەن حزبە ئیسلامییەکانەوە، نە هەندێك بیروڕای دژە ژنانە سەبارەت بە نەبوونی دەسەڵات، بەڵکو تێکەڵکارییەکی ئاڵۆزی کاریگەرییە ناوخۆییەکان و دەرەوە یەکلاکەرەوەیەتی.

بەردەوام پرسیارێك بە وەڵامی نیگەرانکەر دەدرێتەوە، کە زیاتر پێش ساڵێك لە سەرەتای سەرهەڵدانی بەهاری عەرەبییەوە بۆ پێداچونەوە بە دادپەروەری و یەکسانی رەگەزیی لە رژێمەکانی داهاتودا خستمەڕوو.

تاڕادەیەک یەکسەر دوای رووداوەکانی سەر شەقام، شەڕێك بۆ دەستبەسەرداگرتنی بەهاری عەرەبی دەستیپێکرد. کەسانێك سەرەڕای خاڵی لاوازی ئەو پێشنیازە، باسی مۆدێلی تورکیایان هێنایەگۆڕ، کە هیوایان بە پێکەوەژیان، دیموکراسی، فرەحزبی، ئابوری بازاڕی ئازاد و موحافزکاری ئیسلامی بوو. ئێرانیش بۆ ئەوەی لەو کاروانە دوانەکەوێت، رووداوەکانی بەناوی بەردەوامی شۆڕشی ساڵی 1979 زەوتکرد (لە ئەنجامدا ناویان نا «رابوونی ئیسلامی»)، بەڵام رێبەرانی تازەی عەرەب بایەخیان پێنەدا، ئۆپۆزسیۆنە دیموکراسییەکەی ناوخۆشیان رەخنەی لێگرت و رژێمی سوریا بەو بانگەشەیە شڵەژا، کە هاوپەیمانی ئێرانە. دەوڵەتانی کەنداو بەتایبەت سعودیە، سیاسەتی جڵەوکردن لە ماڵەوە و هاوکاری لە دەرەوەی گرتەبەر، بەهۆی

پشتیوانی لە حزبەکان و لایەنگرانی سەلەفی و هاوکات لایەنگرانی گۆڕینی رژێمی سوریا (لەگەڵ بێدارکردنەوەی تارمایی پێکدادانە تایفییەکان و فۆکەس خستنەسەر ویستە رەواکانی دیموکراسی خەڵك)، بە توندی هەوڵیاندا رێگە لە تەشەنەکردنی بگرن بۆ وڵاتەکەیان.

لە ئەنجامی راپەڕینەکان لە ناوچەی جوگرافیای سیاسی هەرچییەك بێت، سەرەنجام ماهیەتی رێکەوتنی سیاسی ناوخۆیە کە داهاتوی دیموکراسی هەموانی و بۆ هەموان یەکلادەکاتەوە. لە رابردودا بەهۆی نەبوونی ئاسۆیەکی زۆری لایەنگری دوای قۆناغی ستەمکاری -گومان هەڵناگرێت هەر بەمجۆرە بێت- ئەوەی رۆژ بەڕۆژ زیاتر روندەبێتەوە ئەوەیە، کە هەوڵەکانی ئێستای رژێمی داهاتو بۆچوونە سەر کورسی دەسەڵات، گوایە سیاسەتی رەگەزی بە رواڵەت لە ناوەندی مەیدانەکە دا دەبێت.

لە سەردێڕی هەواڵی پڕهەراوهۆریاوە
تا ناوەڕۆکی نهێنی رەگەزیی

مستەفا عەبدولجەلیل، سەرۆکی ئەنجومەنی گواستنەوەی نیشتمانی، لە یەکەم سەردانی بۆ تەرابلوس، لە وتارێکدا لە 23ی حوزەیرانی 2011 لە بەرزنرخاندنی (ئـازادی) لیبیا رایگەیاند: شەریعەتی ئیسلامی (دەبێتە بنەمای یاسادانان و هەر یاسایەك متمانە پێنەکراوە کە بە بنەماکانی ئیسلام ناکۆکبێت). بەمشێوەیە پێشتر بڕیاری هەر گروپێکی هەڵبژێردراوی لەم بارەیەوە هەستیاری زەوتکرد و بە تایبەتی ئاماژەی بەوەکرد کە فرە هاوسەری یاسایەك دەبێت (سـەرەڕای ئـەوەی فرە هاوسەری لە سەردەمی قەزافی

نایاسایی نەبوو، بەڵکو بابەت بە بابەت کۆنترۆڵکراوبوو، چوارچێوەی هەبوو). ئاشکرایە ڕاگەیاندنی ئەو هەواڵە بووە هۆی شادی و تەقەکردنی خۆشی لەلایەن ئاپۆڕای ئامادەبووانەوە، کە زۆربەیان پیاو بوون. سەرباری جەختکردنەوەی ئەو لەو خاڵە کە (میانڕەوی) یە و دیـارە زیاتر دواندنی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بوو، بژاردە سەرەتاییەکان لای ئەو، دوا بەدوای مشتومڕی ناوخۆیی، شوێنێکی بۆ گومان و دودڵی نەهێشتەوە، کە باسی وڵاتی وێران و ئێش و ئازاری خەڵکەکەی نەکرد.

دەکرێت بە سەرنجدان بەوەی کە لیبیا لە مەترسی هەرەسدایە بـەرەو لێواری پشێوی و گروپە چـەکـدارەکـان، سەرپێچیی لە رادەستکردنەوەی ناوچە کۆنترۆڵکراوەکانی ژێر هەژمونی خۆیان دەکەن، چاوپۆشی لە هەڵەی تەواو (ئەگەر هەڵەبووبێت) بکات. گەر جەختکردنەوە لە دەسەڵاتی ئیسلامی لە لایەن رکابەرانی دەسەڵات لە رژێمی داهاتودا، پێداچونەوەیان بە پەیوەندی رەگەزی کردۆتە پێشینە و مافەکانی ژنانیان کردۆتە ئامانج (بۆ نمونە لە جیاتی دانانی میتۆدی دابەشکردنی نوێ بۆ دادپـەروەری کۆمەڵایەتی و کردنە ئامانجی کێشە کۆمەڵایەتی - ئابوریەکان)، دەبێت لە هێماکانی ناردن رابمێنێت.

کاتێك لە قاهیرە رێپێوانی خوێندکاران، کارمەندان و کرێکارانی حکومەت بەردەوامبوو، رێپێوانی بەرزڕاگرتنی رۆژی جیهانی ژن لە 8ی مارسی 2011 وەك تەنیا گردبوونەوەیەك خۆی دەنوێنێت، کە گاڵتەپێکردن و ئازاردانی لەگەڵبوو، سەرباری ئەوەی کە ژنان خۆیان وەك بەشداربووانی ئازا، لە رووداوەکانی روخانی رژێمی موبارەکدا خۆیان سەلماندبوو. هەمان بۆنە جارێکی دیکە لە 8ی مارسی 2012

ئاپۆڕایەکی زیاتری لەخۆدەگرت کە بەبێ روداو تێپەڕێندرا، بەڵام ژنان بەردەوام ئازار و ئەشکەنجە دەدران. هێزەکانی ئاسایش ژنەکانیان دەستگیرکردو ئەشکەنجەیاندان، لە لێپێچینەوەدا ناچارکران (پشکنینی کچێنیان) بۆ بکرێت، کە بە ئاشکرا هەوڵێکبوو بۆ خستنەزیندانی ئەوان بەهۆی ئامادەبوونیان لەناو خەڵك. ماسمیدیاکان بەشێوەیەکی فراوان ئەو کارەیان رومالکرد، سوپا (داوای لێبوردن)ی کرد. لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا ئاماژەیەك لەسەر بنەمای بە بەرپرس زانینی کەمتەرخەم بەرچاوناکەوێت. ئەوە سەیربوو ئەو گردبوونەوەیە دژی ئازار و ئەشکەنجەدانی ژنان رێکخرابوو، بۆخۆی بووە هۆی پەلاماردان و ئەوە بۆخۆی وانەیەک بوو لەبارەی ئەو دژواریانەوە، کە ژنان بەرەوڕوی بوونەوە.

بە رواڵەت وەرچەرخانی تونس دڵخۆشکەرتر دیاربوو. بە پێچەوانەوەی میسر، ئامادەبوونی سیاسی ژنان لە پەرلەمان دابەزیوە (تا ئاستێك ئابڕوبەرانە دوو لە سەدی کورسییەکانی ئەنجومەن، کە یەکێک لە نزمترین ئاستی جیهانە)، نوێنەرانی ژن لە ئەنجومەنی نوێی تونس 22،6%ی کورسییەکانیان بەدەستهێنا کە مامناوەندی ئاساییە لە ئەوروپا. لە 49 ژنی هەڵبژێردراو و لە 217 کورسی، پارتی نەهزە 43 کورسی هەیە کە پەیڕەوییان لە کارنامەی هەڵبژاردنە فەرمیەکان کرد و خوازیاری یەکسانی ژمارەی کاندیدەکان بوون لە لیستەکەدا. بڕیاری حکومەتی کاتی تونس لە سەربنەمای هەڵوەشاندنەوەی تەواوی چوارچێوەکانی (CIDIW) -یەکەم وڵاتی ناوچەکە لەو روانگەیەوە- لە بنەمادا رێگەیکردەوە بۆ حکومەتی هەڵبژێردراو بە میتۆدی دیموکراسی تا پەیڕەوی لەو رێکەوتنانە بکات. سەرەنجام بڕیاری نەهزە بووە هۆی پاراستنی دەستورێکی سیکولار و ئارەزوی

بۆ بەستنی هاوپەیمانی لەگەڵ حزبە لیبراڵەکان، هیوای هۆکارە دەرەنجامە گونجاوترەکانی بە ئاقاری ئازادی، بۆ لایەنگرانی ئازادی ژنانی زیادکرد.

سەلەفیەکانی تونس سەرقاڵی سەپاندنی فشاربوون بۆ حکومەتێکی ئیسلامی پەیڕەوکەری شەریعەت و بۆ هێنانەدی ئامانجەکانی خۆیان هەنگاویان ناوە، زنجیرەیەك پێکدادان لە شەقام و زانکۆکان (وەك داگیرکردنی زانکۆی منوبە)، ئاماژەی هەڵکشانی گرژیی نێوان گروپە جیاجیاکانە. کە هەندێك لەو باوەڕەدان نەهزە لە بەرامبەر فشارەکانیان مەترسی هەڵپەساردنی لەلایەن سەلەفیەکانەوە لەسەرە، گروپێکیش ئاماژە بە پارێزبەندی دەکات کە سەلەفیەکان لەودا چالاکی دەکەن و کەینوبەین لەگەڵ حزبی دەسەڵاتدار و بەشداری ئایدیۆلۆژی ئەوان دەگێڕێتەوە، بریکارانی سیکولار و بە تایبەت ژنان هەستدەکەن بوونەتە ئامانجی پەلامارەکان، بێپشتیوانن و لەبەردەم هەڕەشەدان.

بەمدواییە وتارێك بڵاوکرایەوە، لایەنگری بێزاری لە ژنان و دژایەتیکردنی ژنی داوەتە پاڵ جیهانی عەرەبی، هاواری بەتینی رۆژنامەنوسی میسری مونا ئەلتەحاوی (کە خۆی قوربانی پەلاماردانی سێکسی و دڵڕەقی پۆلیس بووە)، بە شێوازێکی پێشبینیکراو بووە ئامانجی رێژنەیەك رەخنە. ئەگەرچی ژمارەیەك بە لایەنگری رۆژهەڵاتناسی نوێ و رادەستبوون بە خۆرئاوا تاوانباریان کردبوو، بەڵام مەسەلەکەی تەواو هاومەبەست و هاوئامانجی، ژانری نوسەرێکی فێمێنستی رادیکاڵ بوو، کە جۆرەکانی سودوەرگرتنی ناڕەوا لە ژنان، بە باوەڕی کۆنی پیاوسالاری (نەخۆشی دژایەتی ژنانی هاوڕێ بەو) دەدایەپاڵ. ئەگەر لە گەڕان بەدوای سیمبولەکاندا،

ڕێگری ڕوداو و لێکترازان کە بوونە هۆی بەردەوامی و پچڕانی پەیوەندی نێوان هەردوو ڕەگەز و مافەکانی ژنان، ئەو هەڵوێستە پەکماندەخات، لە درێژەی بابەتەکەدا لەوبارەیە دەکۆڵینەوە، کە نە نوسخەیەکی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی دژایەتی ژنی جیهانگیرە و نە سەرهەڵدانی کارەکتەر و حزبە ئیسلامیەکانە کە دەسەڵاتی سیاسیان گرتۆتەدەست، هیچیان ناتوانن پاساوێک بن بۆ ناجێگیری و لەرزۆکی نائاسایی سەکۆی مافەکانی ژنان، کۆمەڵێك فاکتەری ناوخۆ و دەرەکی بوونە شێوەی جۆراو جۆری هۆکاری بەدیهاتنی ئەو دەرەنجامانە.

ئایا شتێك بەناوی (پارادۆکسی دیموکراتی) هەیە؟

پوختەی مێژوی گۆڕانکارییە دیموکراتیەکانی تایبەت بە مافەکانی ژنان، لە ناوچە جیاجیاکانی جیهان لێکدژ و نایەکسان بووە. لە کاتێکدا لە ئەوروپای خۆرهەلات، بە گشتی بلۆکی پۆست کۆمۆنیست، سەرەتا کۆسپی جدی هەبووە، وێنایەکی زۆر هیوابەخشتری سەردەمی پەڕینەوەی پۆست دیکتاتۆری ئەمەریکای لاتین سەریهەڵدا، لە ناوچەی منا، خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقیا، (لێکدژی دیموکراسی) چۆن ڕۆڵدەگێڕێت؟ چ هۆکارێك بە ئاشکرا ڕۆڵییان لە لەرۆزککردنی سەکۆی یەکسانی ڕەگەزیدا هەیە؟ بۆچوونی باو وایە کە هەرگیز بەرنامەی مافەکانی ژنان لە کۆمەڵدا، ڕەوایەتی بەدەستنەهێناوە. بەڵگە دەهێنرێتەوە کە بەبێ (پشتگیری) سەرۆکانی لایەنگری مۆدێرنیزەکردنی وەك ئەتاتورك، بۆرقێبە یان ناسر (و هەتا بێشەرمانەتر لەوە، دیکتاتۆرەکانی وەك سەدام حوسێن و معەمەر قەزافی)، پێشکەوتنی مافەکانی ژنانیان بە بناغە و بنچینەی جەماوەری و لە ئەنجامدا بە ڕوی هەڵبژاردنەکان نەزانیوە. ئەگەر

وێنای شاراوە لە پشت سەلماندنی سەرەوە ئەوەبێت، کە کۆمەڵگەی باسەکەمان لە جوغزی تەمەنی نەگۆڕدا، بەدوای (ماهیەتی دژە ژنی دڵڕەقانەوە) گیریانخواردوە، ئەوکاتە تێکەڵاوکردنی هاوڵاتیانی گەنجان و پیاوان و ژنان لە (بەهاری عەرەبی)دا، پێویستە بە ئاشکرا ناچارمان بکات بیربکەینەوە. پرسیاری راستەقینە ئەوەیە کە بۆچی ئامانجی دیموکراسی هەموو لایەنەکان لەخۆدەگرێت -کە ناتوانێت بوونی ئەو رەتبکاتەوە- دەکەونە بەردەم رتوشی ئەو دەسەڵاتانەی کە دورە ئەو ئامانجانە لە حکومەتەکەیاندا رەنگبدەنەوە.

ماهیەتی ستەمکارانەی رژێمەکانی دوای سەردەمی پلەبەندی و پۆست کۆڵۆنیالی ناوچەی مونا، لە سەرەتاوە بڕیاربوو حکومەت وەك کیانێکی هەمەلایەنەی پەیوەندی خودێتی، ناوخۆیی، تاقمی یان نەتەوەیی، لە درێـژەی وەفـاداری بۆ میللەت، کاڵاکان و خزمەتگوزاری پێویست بخاتە بەردەم هاووڵاتیان. زەوتکردنی کۆنترۆڵی ژنان لەو (بوونێتیانەی) بەشەکۆمەڵەی نیشتمانی (کە زۆریش پیاوسالار بوون) و ئەژمارکردنیان لە ریزی هاووڵاتیانی وڵات، پیشاندەری دەرفەتی بنچینەیی بوو، کە پاڵپشتی ئەو خوێندن، بەکارهێنان، مافی دەنگدان و خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی بوو. هەلومەرجەکانی ئەو لەخۆگرتنە (یان پەیمانی «فێمێنیستی حکومەتی») تەواو ئاشکرابوو. زیادبوونی خوێندنی ژنان، هێزی کار و کەشوهەوای گشتی لە بنەمادا لەچوارچێوەی خزمەت بە ئامانجی (چاکەی گەورەتر)، پاساو بۆ ئەفراندنی میللەتی بەهێزتر و بەرهەمهێنەرتر دەهێنرێتەوە، کە ژنانی رۆشنبیر و خوشکانی هاوسەنگەری، بۆ گەلاڵەی گەشەپێدانی نیشتمانی بەکاردەهێنا. هەرچەند بەردەوام ناسیۆنالیستەکان لە بارەی مافەکانی ژنانەوە توشی دژ و پێچەوانە وتن دەبوونەوە، دەنگدەران ئەفرێنراو، خۆراك پێدراو لەلایەن ئەو سیاسەتەوە لە وڵاتانی وەك میسر،

تونس و تورکیا، بڕبڕەی پشتی ڕاپەڕینی ژنانیان پێکهێنا، بەڵام ئەوە تەنیا کاتێکی زووتێپەڕبوو کە لە 1960 زیاتر بڕینەکرد. دیارە ئەو دەنگدەرانە -هەرچەند خراونە پەراوێزەوە و لە ڕوانگەی سیاسییەوە نەزۆکن- تا ئەمڕۆ بەردەوامبوون و ئێستا نەوەی گەنجتر، کە ئەزموونی پێکهاتەی ئەوان بە کورتی، شوێن شێوەی فرەجۆرتری کێبەرکێی بە سیاسی بووی ئەو دەکەون.

ئاشکرابوونی پەیماننامە کۆمەڵایەتیەکانی سەردەمی دوای سەربەخۆیی ساڵەکانی پاش جێبەجێکردنی سیاسەتی ئـازاد و تایبەتیکردن لە ناوچەی مەنا، کەمبونەوەی حکومەتە دیکتاتۆرەکان و گۆڕینیان بۆ حکومەتی پیاوماقوڵان و سەرمایەداری دەستەبەر بوو، کە لەوانەدا دەوڵەت بە جۆرێکی فراوان پشتبەستو بە کەڵەکەکردنی شمەکی ئاسایش، خراپترین جۆری سەرکوتکردن و تۆڕە جوتیارییەکان، نەتەوە و خزمان و ئاینن. بۆشایی دروستبوو لە ناتەواوی ئامادەسازی و بژێوی حکومەت لە لایەن تەواوی ڕۆڵگێڕان پڕبوو، کە دزەیان کردە خوارترین ئاستی کۆمەڵگەوە. ئەو بەشە سەرهەڵدانی ڕاپەڕینی ئیسلامی نەیار و شێوازە تازەکانی هەڵسوڕاوانی چینی خوارەوەی کۆمەڵگەی بەخۆوەبینی، کە ئامانجی هەندێك لەوانە لابردنی کەمی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی بوو بۆ چینە بێبەشەکان و کەسانی ئاوارە. دەستەبژێرانی حکومەت هەوڵیاندەدا ڕەوایەتی بەرەو ئاوابوونی خۆیان بەهێزبکەن و بە نـۆرەی خۆیان پەنایان بردەبەر هێزە کۆمەڵایەتیەکانی ئیسلامگەراکان (هاوکات کەسانێکیان سەرکوتکرد، کە بە هەڕەشەی سیاسییان ئەژماردەکردن) و گەشەیان بەشێوازە جیاجیاکانی دەمارگیری ئاینی دا. بە تایبەتی لە میسر، هاندانی شوێنکەوتوانی ڕێبازی ناسیاسی، بەتایبەت لە مەیدانی ڕەگەزی و خێزانیدا، جۆرێك تایبەتمەندی محافزکاری کۆمەڵایەتی (بەشێوەی

کارێکی ئاسایی نیشاندا)، کە ئێستا ئەرکی ئەو کۆمەڵە حزبە سیاسیەی بەرەو دەسەڵاتی، بۆ کارێکی نزیکەی ئاسایی گۆڕیوە کە ئارەزودەکەن ئەو تایبەتمەندییە بە شێوازێکی راستەقینەی دارێژراو تەرجومە بکەن.

بە کورتی، روبەڕوی ئاسەواری پرۆسەی دورودرێژی ئافراندنەوەی حکومەت و کۆمەڵگە بووینەتەوە، کە ئەوهێزانەی گەیاندە دەسەڵات، پتەویکردن و ئێستا بە باشترین شێوە لەپێگەی وەبەرهێنانی کرانەوەی دیموکراسیی دان، بەڵام دورە بە ئامانجی جیهانگیری دیموکراسی قایل بن، چ بگات بەوەی مەیدانی دادپەروەری رەگەزی و یەکسانی، سەرەڕای ئەوە وردەوردە وەك پێویست ئاشکرابووە، کە حزبە ئیسلامییەکان بەرنامەی جیای بنەما نیولیبراڵەکانی رژێمەکانی پێشویان نییە و حەزناکەن هیچ بەرەیەك بگۆڕن، کە لەئەنجامدا چڕبوونەوەی توند و تاڕادەیەك دودڵئاسا لە مەسەلەی رەگەزی و گرفتەکانی ژنانیش هاوشێوەی ئەوانەن. ئەو چڕبوونەوەیە حوکمی جۆرێك کاری چەواشەییانەی هەیە، کە کەموکوڕی بەرنامە متمانەپێکراوە سیاسییەکان، لە رژێمە جێگرەوەکان پووش بەسەر دەکات و بەوگوێرەیە ئەو گومانە جێگیربووە، کە بە رای خەڵك (ژنان لە شوێنی خۆی بپارێزە)، بەڵام بە سەرنجدان بە بۆچوونی هەندێك لە شرۆڤەکاران، کە لانیکەم حزبە ئیسلامییەکان لە میسر، لە کاتی هاتنەسەر دەسەڵاتیان هەرزوو رەوایەتی و سەرنجراکێشی خۆیان لەدەستدا، هێشتا ئاستی سەرکەوتنی ئەو شێوازە دیار نییە، بەڵام دەستێوەردانی ستەمکارانەی ئەنجومەنی باڵای هێزە چەکدارەکان لە میسر، دەسەڵاتی سەرۆك کۆماری داهاتوی سنوردارکرد و پەرلەمانی هەڵوەشاندەوە، بژاردەی یاسایی سوپای بەهێز و فراوانکرد و جارێکی دیکە کابوسی گەڕاندەوە بۆ سەردەمی دیکتاتۆری. دەنگدەرانی

میسر بە ناچاری لە هەڵبژاردنی سەرۆککۆماردا، خۆیان لە نێوان دوو کاندیددا ببیننەوە، کە یەکیان بەرپرسی سەردەمی موبارەکەو ئەوی دیکەیان کاندیدی ئیخوان موسلمینە، ئێستا کەوتونەتە بەردەم دووبارەبوونەوەی بێ ئامانج و داهاتو، گریمانەی دەستپێکردنەوەی ژیانی ستەمکاری دەبیننەوە.

دزینی مافەکانی ژنان

هەوڵە هاریکارییە نێودەوڵەتییەکان بۆ بەتواناکردنی ژنان لە ستراکتۆرەکانی دەسەڵاتی ناوخۆییدا، بە شێوازی جیاواز رەنگیدایەوە و ئەو جیاوازییە، نیشانەی نەخوازراوی هۆکارەکانی گەشەی ناوکی شیکارکراوی سـەرەوەی بەهێزکرد. یەکێک لەو هۆکارانەی کە لایەنگری لە یەکسانی رەگـەزی بەرەو پەراوێز بردوە -ئەگەر نەڵێین بێمتمانەی کردوە- شێوازی تایبەتی هاوردە و بەکارهێنانی سیمبولەکانی جیهانی دادپـەروەری و یەکسانی رەگەزییە لە ناوچەی مەنا. بەرنامەی جیهانی پێشنیازکراو بۆ یەکسانی رەگەزی لەلایەن میکانیزمی چارەنوسسازی ستانداردی وەك سیدا و کۆنفرانسە یەك لـەدوای یەکەکان، لە رێکخراوی نەتەوەکان لەبارەی ژنان و سەکۆی چالاکی ئەوان دیاریکراوە و پێویستی بە چاودێرییوو لە ئاستی نەتەوەکاندا. ئەو کارە سەری کێشایە میکانیزمە نیشتمانییەکانی بەرەوپێشبردنی ژنان و ژێرخانی رێکخراوەکانی پشتئەستور بە پێدەرانی دارایـی و رێکخراوە نێودەوڵەتییەکان، کە تایبەتن بەتواناکردنی ژنان. ئەو میکانیزمانە لە جیهانی عەرەبدا بوونە زیادەی رژێمە دیکتاتۆر و چوارچێوەی بەشدار لە پشتگیرکردنی مافەکان، بەگشتی بوونە بەشێك لەو رێکخراوانەی کە دەتوانن لەژێر بەزەیی حکومەتدا نەشونما بکەن.

هەرچەند گرژی و دژایەتییەکانی نێوان دیموکراسی و جوڵانەوەی ژنان لە دنیادا کارێکی ئاساییە، کاتێك ئەو روبەڕوبوونەوەیە بە تایبەت تێکدەدرێت و بەلاڕێدا دەبرێت، کە بەرنامەی مافەکانی ژنان دەبێتە گەڵای هەنجیری (دیموکراسی)، کەموکورتی رژێمە دیکتاتۆرەکان دادەپۆشێت.

یەکێک لە بەدبەختییەکانی گۆڕینی رژێم ئەوەبوو، کە ئەو چوارچێوەیە و تەنانەت کەسانێك تۆمەتی هاوکاریکردنی حکومەتی گەندەڵیان درایەپاڵ، کە ناڕاستەوخۆ پەیوەندییان بەئەڵقەکانی حکومەتکارانەوە هەبوو. دیاردەیەك بە ئاشکرا ئاسەواری زیانبەخشی قبوڵکردنی بەرنامەی مافەکانی ژنانی حکومەتی گەندەڵ دەگێڕێتەوە، کە هودا ئەلسادات بە ناوی (نەخۆشی خانمی یەکەم) شرۆڤەی دەکات. لەیلا تەرابلوسی رایکرد، لە تونس (یەکێتی خانمی یەکەم) و چالاکیەکانی شێوا. نۆژەنکردنەوە و دامەزراندنی بونیادێك بۆ رێبەری نوێ ماوەیەکی پێچوو، کە لە ئەنجامدا هاوسەنگی ژنانی کاندید بۆ بەشداری لە حکومەتی کاتی نوێ بەجۆرێکی ئاشکرا کەم بۆوە. بە تایبەت واقعیەتی دڵسادکەرەوە لەبارەی ئەو روداوانە ئەوەیە کە پێشکەوتنەکانی پەیوەست بە مەسەلەی مافەکانی ژنان لە حەقیقەتدا دەستکەوتی هەوڵە تاقەتپڕوکێنەکانی گروپ و چالاکوانانی کاری ژنانە لە هەر مەرام و رێبازێك، کە لە چەندین دەیەدا بەشێوەیەکی ماندونەناسانە لە ئاستی نەتەوەیی، ناوچەیی و نێودەوڵەتی چالاکییان کردوە، بەڵام ئێستا دەبینن کە فەرمانگەکانی حکومەت دەستکەوتەکانیان بە تاڵان بردون.

خۆیان خزاندۆتە ریزی لایەنگرانی یەکسانیی رەگەزییەوە، جۆرێك (چارەسەری بێسەرئێشە)یە، کە زۆربەی رژێمە ستەمکارەکان

پەنای بۆبەرن تا وابنوێنن بەدوای دەستەبەرکردنی دیموکراسییەوەن، کە بێشەرمانە پێشێلیدەکەن.

تەنانەت دەسەڵاتدارانی سعودیە هەوڵدەدەن لەناوخۆ، بیچمی فریادڕەسی ژنان بەخۆوە بگرن، کە بەهۆی پێشنیازی پشتیوانی حزبە سەلەفیە دەرەکیەکان، لەبەرامبەر (بەهاری عەرەبی)دا، سیاسەتی جڵەوکردنیان گرتۆتەبەر. (نمونەی تورکیا) کە لە قۆناغەکانی سەرەتای بەهاری عەرەبیدا – تا ئاستێك وەك ئامرازی گوشاری تورەیی- بەردەوام ئاماژەی پێدەکرێت، نمونەی زۆرمان دەخاتە بەردەم، کە چۆن دروشمی یەکسانی رەگەزی دەتوانێت ببێتە شێوازی کەڵکوەرگرتنی هەلپەرستانە. لە یەکەم قۆناغی حکومەتی دادوگەشەپێدان دا (2002 - 2007)، تورکیا لە فۆڕمی نەخشەی گروپی هەشت وڵاتی پیشەسازی بۆ یارمەتیدانی دیموکراسی لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە، رۆڵی رێبەری لە بەتواناکردنی ژنان نیشاندا. تورکیا لە یاسا مەدەنی و سزاکانی ناوخۆی چاکسازی بنچینەیی کرد تا هەلومەرجی پێویست بۆ قبوڵکردنی لە یەکێتی ئەوروپا مسۆگەربکات. دیارە کاتێك نەخشەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە بەبێدەنگی ئەرشیفکرا و ئەو هۆ و مەرجانەش پێشینەی خۆی لە دەستدا، رێگری لە هەوڵی بەردەوامی داهاتو بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو گۆڕانکارییە نەکرد. ئێستا چالاکوانانی مافەکانی ژنان لە تورکیا بە نیگەرانییەکی زۆرەوە شوێنپێی وەرچەرخانی دوای بەهاری عەرەبی هەڵدەگرن و دەترسن پاشەکشەی جدیتر روبدات، کە سەرەڕای هەموو شتێك هەوڵ بۆ قەدەغەکردنی لەباربردنی کۆرپەلە ئاشکرایە.

دەرفەتی بەشداریکردن لە جوڵانەوەی مافە رەگەزییەکان، هۆی دەرچوونی ئەو راپەڕینانەیە لە هێڵی خۆیان و کوشتنی ئەوان. ملدان

بۆ هەنگاونانی کۆنەپەرستانە، یان بەرگرینەکردنی زۆربەی خەڵک لە تایبەتمەندییە رواڵەتییەکانی ئەوجۆرە لە بەشدارییکردنانەیە. بۆ نمونە، سەپاندنی کۆتا بۆ ژنان لە هەڵبژاردنە پوچەڵکراوەکەی 2010 لە میسر و بەکارهێنانی بە قازانجی حزبی دەسەڵاتدار، نارەزاییەکی زۆری لێکەوتەوە. کاتێك ئەنجومەنی باڵای هێزە چەکدارەکان بەشی ژنانی هەڵوەشاندەوە، ئەو هەنگاوە روبەڕوی هیچ بەرگریەك نەبۆوە و تەنانەت وەك هەنگاوی جەماوەری پێشوازی لێکرا، چونکە لە زۆربەی ناوچەکان ببووە هۆی پشێویەکی زۆر. لە هەلومەرجێکی وادا، پشتگیری وەرگرتنەوەی مافەکانی ژنان بە بیانوی چالاکی (چاکسازی)، زایەڵەی لە خەیاڵی سیاسیدا زیاتر بووە و سیاسییە چەپ و راستەکان، لە هەوڵی خەوشدارکردنی خۆشەویستی رکابەران، بەیەکەوە یەکگرتویان بکات.

لە کۆتاییدا ئەوە دەمانگەیەنێتە پرسیارێکی گرنگ: راپەڕینەکان و ئۆپۆزسیۆنی دیموکراسی لە چ هەلومەرجێکدا هاوپەیمانییەتی پۆست رەگەزیی پێکدەهێنن و تێدەگەن هەوڵ بۆ یەکسانی رەگەزی بەشێکە لە خودی خەباتی دژی دیکتاتۆری و ستەمکاری؟ ئەوە سەیرە لە کۆماری ئیسلامی ئێران بە رابردوی سێ دەیە سیاسەتی سەرکوتکردنی ژنان و رەگـەز، سەرەنجام ئەنجامی پێچەوانەی لێکەوتۆتەوە و ئۆپۆزسیۆنی دیموکراسیخواز بە رواڵەت پێشوازی لە بیروڕای یەکسانی رەگەزی کردوە. جێی ئومێدە کە ئەو وەکیەکییە بەڵگەنەویست و بە رونی تێیبگەن بێئەوەی ناچاربێت چەند دەیەیەکی تر بەرگەی سەرکوتکردن و ئازار بگرێت لە جیهانی عەرەبیدا.

3

بەهاری عەرەبی
لە چاوی ئێرانییەکەوە

گفتوگۆ لەگەڵ زیبا میرحوسێنی

لە کاتێکدا ئێران هـەوڵـدەدات بـەهـاری عـەرەبـی وەك درێــژەی شۆڕشی ساڵی 1979 بناسێنێت، بـەڵام رووداوەکـانـی جیهانی عەرەب ئـارەزوی ئێرانیەکانی بۆ گۆڕانی دیموکراسی لە وڵاتدا زیندوکردەوە. (زیبا میرحوسێنی) لە گفتوگۆ لەگەڵ دەنیز کاندیۆتی رونیدەکاتەوە کە کۆمەڵگەی ئێرانی چۆن لە بەهاری عەرەبی بگەن؟ لەو باوەڕەدایە هیچ جوڵانەوەیەکی وەرچەرخانخواز لە ئێران ناتوانێت خواستی یەکسانی ژنانی ئەو وڵاتە لەبەرچاو نەگرێت و ئەوە وانەیەکە کە رەنگە هەندێك لە توخمە سەرکەوتوەکانی بەهاری عەرەبی دەبێت ئەزمونی بکەن. زیبا میرحوسێنی توێژەری مرۆڤناسی مافەکان و ئەندامی

دامەزرێنەری دامەزراوەی (یەکسانی) و (جوڵانەوەی جیهانی بۆ یەکسانی) و پێگەی (دادپەروەری لە خێزانی موسڵمان).

دەنیز کاندیۆتی: جوڵانەوەی جەماوەری (بەهاری عەرەبی) کێشەی زۆری بۆ حکومەتەکانی ناوچەکە دروستکردوە، لەم ناوەدا ئێران زۆر دێتە بەرباس، بۆچی بە هەوڵی هەماهەنگکردن بەنیازە خۆی بکاتە خاوەن ئەو جوڵانەوە کۆمەڵایەتییە و بە درێژکراوەی شۆڕشی ئیسلامی 1979ی نیشانبیدات، راتان لە بارەی ئەو هەوڵ و کاریگەرییانە چییە؟

زیبا میرحوسێنی: روداوەکانی بەهاری عەرەبی بۆتەهۆی دوو کاردانەوەی جیاواز لە ئێران، دەسەڵاتدارانی حکومەتی ئێران لەلایەك و جوڵانەوەی سەوز و خەڵکی ئێران لەلایەکەی دیکەوە، ئەو کارە دەمانگەیەنێتە دوو خوێندنەوە و کاردانەوەی جیاواز. هەر لەسەرەتاوە، عەلی خامەنەیی، رابەری ئێران و دەسەڵاتدارانی ئێران بە راشکاوی بەهاری عەرەبیان ناوناوە راپەڕینی ئیسلامی و بانگەشەیانکرد، کە ئەو روداوانە درێژەی شۆڕشی ساڵی 1979ی ئێرانە. دیارە رابەرانی ئیخوان موسلمین لە میسر و راشد غەنوشی، رابەری حزبی ئیسلامی نەهزە لە تونس، هەر زوو ئەو بانگەشەیان رەتکردەوە. خۆیان لە رابەری ئێران بەجیا زانیوە و بەراشکاوی رایانگەیاند، کە ئامانجی خۆپیشاندەرانی عەرەب مۆدێلی شۆڕشی خومەینی و حکومەتی ئیسلامی ئێران نییە، کە بەشوێن پێگە و دەسەڵاتی لەکیسچوو، دیموکراسی و دادپەروەرییەوەن، دوای سەرکەوتنی جوڵانەوەی جەماوەری لە وڵاتانی تونس، میسر و پاشان لیبیا و روخانی دەسەڵاتدارانی ئەوکاتەی ئەو وڵاتانە، لێکدانەوەی فەرمی ئێران بۆ ئەو روداوانەش لە شۆڕشی ئیسلامی، بۆ بێداری

ئیسلامی گۆڕاو هەوڵێکی سیستماتیك بوو تا دەستکەوتەکانی بەهاری عەرەبی، بە قازانجی تێڕوانینیان بۆ ئیسلام، بە بەڵگە بسەلمێنن.

لەلایەکەی دیکەوە رووداوەکـانـی بەهاری عەرەبی لە ناو خەڵکی ئێران ئیلهامبەخشی ئێرانییەکان، بە تایبەت گەنجان بووە و ناڕەزاییەکانی خەڵکی ئەو وڵاتەی دوای هەڵبژاردنەکانی حوزەیرانی 2010ی بیرهێناوەتەوە، کە لە رۆژی 25ی ئایار بە گردبوونەوەی بێدەنگی لە تاران و بە دروشمی (کوا دەنگەکەی من) دەستیپێکرد و وردەوردە بەرەو جوڵانەوەیەکی مافە مەدەنیەکان هەنگاوینا و پاش ماوەیەك ناونرا (جوڵانەوەی سەوز)، تا بگەینە راپەڕینەکانی جیهانی عەرەب، هێزەکانی حکومەت لە ئێران جارێکی دیکە بەشێوەیەکی درندانە جوڵانەوەی سەوزیان سەرکوتکردبوو، دەنگی ناڕازیبوان و داواکاریەکانیان تەنیا لە تۆڕە رێپێدراوەکان، وێبلاگ و سایتەکانی نەیار ئەگەری بڵاوکردنەوەیان هەبوو. لەو کاتەدا دروشمەکان گۆڕان، کە لە کەش و هەوای ئۆنلایندا لەئارادابوون و وەك دروشمی (تونس، تونسە، ئێمە نەمانتوانی). ئەوکاتە ساتی رامان و قوڵبوونەوە بوو بۆ خەڵکی ئێران، چونکە لە خۆپیشاندانەکەیان سەرکەوتو نەبوون؟ رابەرانی جوڵانەوەی سەوز واتە میرحوسێنی موسەوی و مەهدی کەروبی، ئەو دەرفەتەیان قۆستەوە و داوایـان لە خەڵك کرد بۆ ئاهەنگی سەرکەوتنی بەهاری عەرەبی و راگەیاندنی هاوپەیوەندی خەڵکانێك برژێنە شەقامەکانەوە، کە بەشداری خۆپیشاندانەکانی بەهاری عەرەبییان کردبوو. بە فەرمی بۆ سازدانی گردبوونەوەی ئاشتیانە داوای مۆڵەتیان کرد (بەگوێرەی یاسا، گردبوونەوەی ئاشتیانە لە ئێران ئازادە و لە کاتی ئاسایی پێویست بە وەرگرتنی

مۆڵەت ناکات)، بەڵام ڕەتکرایەوە. ڕۆژی 14ی شوباتییان بۆ سازدانی ئەو گردبوونەوەیە هەڵبژارد، واتە تەنیا سێ ڕۆژ دوای ئاهەنگی ساڵوەگەڕی سەرکەوتنی شۆڕشی ئیسلامی کە زۆرجار حکومەتی ئێران بەدوای نیشاندانی ڕەوایەتی گشتی ڕێبەری وڵات و زیندوبوونی ئامانجەکانی شۆڕشی ئیسلامیەوەیە. ئەو ڕوداوانە هەم بەرپرسانی جوڵانەوەی سەوز و هەم پیاوانی دەوڵەتی ئێرانی سەرسامکرد کە لە ڕۆژی 14ی شوبات ڕویدا. بە سەرنجدان بە سەرکوتکردنی توندوتیژانە، کەم کەس پێیوابوو کە خەڵك بێنە سەر شەقام، بەڵام خەڵکێکی زۆر ڕژانە سەرشەقام. خۆپیشاندەرێکی ناوچاوان بەستوو بە پەڕۆیەکی سەوز، توانیبووی لە لوتکەی کرێنێك وێنەی موسەوی و کەروبی بەدەستەوە بگرێت.

ئەوکارە بە جۆرێك نیشانەی ئامادەبوونی سەر شەقام بوو، جارێکی دیکەی جوڵانەوەی سەوزی سەلماند کە ئەو جوڵانەوەیە بەردەوامە. دوانیوەڕی هەمان ڕۆژ، پۆلیس زۆر دڕندانە کاردانەوەی لە بەرامبەر خۆپیشاندانەکان پیشاندا و بێویژدانانە بەگژ خۆپیشاندەراندا چۆوە، گازی فرمێسکڕێژی بەکارهێنا و زۆربەیانی قۆڵبەستکرد. دوای دوو ڕۆژ، نوێنەرانی ئەنجومەنی نزیك لەڕێبەری ئێران، دەستییان بە دەربڕینی نـاڕەزایـی ڕەمـزی کرد و داوای لەسێدارەدانی موسەوی و کەروبیان کرد، کە پڕوپاگەندەی پەیوەندی بوونیان بە (دەسەڵاتی دەرەکی)یەوە دەکرد. موسەوی و کەروبی لە ماڵەوە دەستبەسەرکران و شەپۆلێکی نوێی ناڕەزاییەکان هەستا. ئەو ڕوداوە نیشانیدا کە دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی چەند لەتواناى بەزەبری جوڵانەوەی سەوز زەندەقیان چووە و سەلماندی سەرباری بانگەشەکەیان، جوڵانەوەی سەوز هێشتا زیندوە. تا ئەو

کاتە بانگەشەی حکومەت دوولایەن بوو: یەك بانگەشەیان دەکرد توانیویانە قەناعەت بە لایەنگرانی موسەوی و کەروبی (کە هەندێک هەواڵ لەسەر بنەمای ئامادەبوونی ژمارەیەك لە ئەندامانی سوپای پاسدارانیش لەناویاندا دەگەیشتە گوێ) بکەن، کە ئەو رێگایەی هەڵیانبژاردوە هەڵەیە، دوو گەنجانی هەڵڕسکاو دەمێننەوە و لە سیاسەت بێزارن. گردبوونەوەکانی 14ی شوباتی ساڵی 2011 نیشانیدا کە حکومەت بە هەڵەداچووە.

دەنیز کاندیۆتی: کەوایە هەموو هەوڵەکانی حکومەتی ئێران، نەیتوانی رەوایەتی پێویست بداتە بابەت و هەنگاوەکانی.

زیبا میرحوسێنی: بەڵێ، وەرچەرخانی سوریا بووە دوا بزماری تابوتی وتاری هەڵوێستی فەرمی حکومەتی ئێران، لێرەبوو کە رەفتاری دووفاقی حکومەتی ئێران بۆ هەمووان دەرکـەوت. لە کاتێکدا دڕندەیی و بێویژدانی حکومەتی بەشار ئەسەد بۆ خەڵکی سوریا زیاتر دەبێت و دەرکەوت، کە حکومەتەکەی هاوکاری دارایی لە ئێران وەردەگرێت، کۆماری ئیسلامی چۆن دەیتوانی خۆی بە پارێزەری دیموکراسی نیشانبدات، لە کاتێکدا کە دیموکراسی لە پشت دەرگاکانی سوریا گیریخواردبوو؟ بانگەشەی فەرمی حکومەتی ئێران ئەوەبوو کە ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا هانی خۆپیشاندەرانی سوریا و ئێران دەدات، بۆیە پشتگیری رژێمی بەشار ئەسەد دەکات، چونکە ئەو رژێمە تاکە حکومەتی ناوچەکەیە کە بە روی ئەمەریکادا وەستاوەتەوە و داکۆکی لە فەلەستینیەکان دەکـات. بەڵام سیاسەتی میدیاکانی حکومەتی ئێران، هەرگیز باسی سوریا ناکەن. سەرەتا رۆژنامە و سایتەکانی ریفۆرمخوازانی ئێران لە مەسەلەی سوریا رەخنەیان لە هەڵوێستی فەرمی ئێران

دەگرت، بەڵام لە مانگی ئابدا میدیاکانی موحافزکاریش پەیتا پەیتا چوونەپاڵ ریزی رەخنەگران و زستانی ئەو ساڵە هەم خامەنەیی و هەم ئەحمەدی نەژاد خوازیاری خۆڕاگری بەشار ئەسەد بوون لە بەرامبەر خۆپیشاندەران دا.

دەنیز کاندیۆتی: راتان لە بارەی رەوتی جوڵانەوەی دیموکراسیخوازی لە ئێران چییە؟

زیبا میرحوسێنی: ئەوەی ئێستاش دەیبینم جوڵانەوەی مافە مەدەنی دینامیکییەکان، شادمانی و هاوتا بە نوێگەرییە کە پێشینەیەکی دورودرێژی هەیە و لە راستیدا دەربڕی ئارەزوی میللەتی ئێرانە بۆ دیموکراسی لە سەرەتای سەدەی بیستەوە تائێستا. کە لە ساڵی 1906 بە شۆڕشی مەشروتە دەستیپێکرد و لەگەڵ مسەدەق لە نێوان ساڵەکانی 1951 و 1953 (ئەو ساڵە بووە سەرۆك وەزیران و بە کودەتای پشتگیریکراوی CIA لە دەسەڵات لابرا) و شۆڕشی ئیسلامی لەساڵی 1979 بەردەوامبوو، هەموو خواستی خەڵکی ئێران بۆ دیموکراسی دەگێڕنەوە. دیموکراسی، حکومەتی یاسا، دەسەڵاتی دادوەری سەربەخۆ و حکومەتی نیشتمانی هەموو ئەو بەشانەن کە لەم جوڵانەوەی دیموکراسیخوازییەدا پێکدەگەن. هەمیشە ئەو خواستانەی جەماوەر بە رێگایەك روبەڕوی کۆسپ بوونەتەوە، یان بەهۆی دەستوەردانی دەرەکی لە مەسەلە ناوخۆییەکانی ئێران، یان بەهۆی گرژی ناوخۆی نێوان ئاین و سکولاریزم، گشتخوازی و دیموکراسیخوازی دا.

لە راستیدا هەڵبژاردنەکانی هاوتا بە ساختەکاری ئایاری 2010، خاڵی سۆزداری بوو کە حکومەتی کۆماری ئیسلامی ئێرانی ناچارکرد زۆربەی یاساغ و قەدەغەکانی خۆی پێشێلبکات. لە کاتی بانگەشەی

هەڵبژاردنی ئەو ساڵە دەرکەوت پیاوان و ژنانی ئێران، لە هەموو چینەکانی کۆمەڵگە و لە سەرتاسەری وڵاتدا، زۆربەی یاساغ و ڕێساکانی ڕەگەزی ڕەتکردۆتەوە، کە 20 ساڵە کۆماری ئیسلامی گەشەیپێدەدات و سەپاندبووی، یان لایکەم داوای وەڵام و هەنگاوی بەکردەوەی لێدەکەن. هەنگاوێکی ئەحمەدی نەژاد دوای هاتنەسەرکاری لە قۆناغی یەکەمی سەرۆك کۆماریەکەی ساڵی 2006، جێبەجێکردنی نەخشەیەکی نـاسراو بە (نەخشەی ئاسایشی کۆمەڵایەتی) بوو کە ئامانجی بوژانەوەی ڕێساکانی لەچك و ڕەفتاری ژنان لە 1980 بوو. بێگومان ئەو کارە نیشانیدەدات، کە حکومەت پێیوابوو توانای خۆی بۆ هەژمونکردنی بەسەر بارودۆخەکە لەدەستداوە، بەڵام کار لەکارترازابوو، ئەو هەنگاوە هیچ ژنانی نەترساند، بەڵکو یەکگرتویی و گروپ و چالاکوانانی ژن لـەدەوری یەك کۆبوونەوە تا بەسەر ڕووبەڕووبوونەوەی فێمێنیزمی (ئیسلامی) و (سیکولار)دا سەرکەون، کە دوای شۆڕشی ساڵی 1979، مێملێ گیانی سیاسەتی ڕەگەزی بووە لە ئێران.

دەکرێت بۆ سەلماندنی ئەو کارە ئاماژە بەو خاڵە بکەین کە ژنانی ئێران چۆن توانیان ویستەکانی خۆیان لە سەربنەمای یاسایی و ماف لە وڵاتدا، لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی 2010 بۆ مەسەلەیەکی سەرەکی بگۆڕن. لە بەهاری هەمان ساڵ، 42 گروپی هەڵسوڕاوی ژن و 700 کەسی تر لە فێمێنیستە سیکولار و ژنانی ئاینی حزبە ریفۆرمخوازەکان، کۆبوونەوە هاوپەیمانییەك بەناوی یەکێتی ژنان دامەزرێنن، ئەو هاوپەیمانییە بێ لایەنگری کاندیدێك لە هەڵبژاردنەکان چەند مەسەلەیەکی لە ئاستی کۆمەڵگەدا و دوو داوای دیاریکراویان خستەڕوو: یەك، پەسەند و جێبەجێکردنی

کارنامە ڕێکخراوی نەتەوەکان بۆ نەهێشتنی جیاکاری ژنان (سیدا)، دوو، چاوخشاندنەوە بە چوار بنەمای دەستوری ئێران، کە هۆکاری جیاکردنەوەی رەگەزییە. پاشان بە سودوەرگرتن لە رۆژنامە و میدیا نوێیەکان، کاندیدی سەرۆك کۆماریان خستە ژێر گوشارەوە. هەنگاوەکان ئەو کارەیان سەلماند، کە هیچ پێگە و هەنگاوێکی دیموکراسی لە وڵاتدا ناتوانێت بەبێ لەبەرچاوگرتنی داواکاری ژنان، بۆ یەکسانی متمانەی هەبێت. هەموو کاندیدەکانی سەرۆك کۆمار جگە لە ئەحمەدی نەژاد وەڵامی داوای ژنانیان دایەوە. هەر لەو مەیدانەدا، دەرهێنەری بەناوبانگی ئێرانی (رەخشان بەنی ئیعتماد) فیلمێکی لەسەر هەڵسوڕاوانی مەیدانی ژنـان، چ سیکولار و چ ئاینی ئامادەکرد، کە تێیدا خواست و داواکاریەکانیان دەخەنەڕوو، پاشان ئەو فیلمە نیشانی کاندیدەکانی سەرۆك کۆمار درا، تابڵێن چ بەرنامەیەکیان بۆ وەڵامـدانـەوەی ئەو خواستانە هەیە، لەو گفتوگۆیەش فیلمێکی لە کاندیدەکان ئامادەکرد. بەمەش کاندیدەکان نیشانیاندەدا کە پشتگیری ئەو داوایانە دەکەن و بەرنامەی روون و ئاشکرا و بابەتییان بۆ بەدیهێنانیان هەیە. ئەوە شتێکە کە چالاکوانانی مافەکانی ژنانی عەرەب هێشتا لەهەوڵدان تا دوای بەهاری عەرەبی پێیبگەن، ئەویش لەو وڵاتانەی کە بەپێچەوانەی ئێران مافەکانی ژنان رۆڵی بنەڕەتییان لە جوڵانەوە دیموکراسیخوازەکاندا نییە.

مەسەلەیەکی تازەتر لە ئێران ئامادەیی (زەهرا رەهنورد) شانبەشان و تەنانەت دەستلەناودەستی هاوسەرەکەی، میر حوسێن موسەوی، کاندیدی ریفۆرمخوازان بوو. یەکەمجاربوو لە ئێران ژنێك -بە ئاشکرا پشتگیری لە مافەکانی ژنان و مرۆڤ دەکات- هەروەك هاوڕێیەك

شانبەشانی هاوسەرەکەی ئامادەبوو. ئەو مەسەلەیەشی بانگەشەی پێش هەڵبژاردن و کەمپینەکانی گۆڕی و لە راستیدا ئاستی باسەکانی بەرزکردەوە. لە کاتی روداوەکانی دوای هەڵبژاردنیش خاتو رەهنمود بە راشکاوییەکی زیاتر لە جاران رای خۆی وت و شانبەشانی هاوسەر و هەروەها مەهدی کەڕوبی، وەك رابەرێکی نەیار لە وڵات ناسرا.

پێموایە ئامادەیی زۆری ژنان و بەگژداچوونەوەی ئاشکرایان بە هەوڵی پیاوانی ئاینی دەسەڵاتدار دوای شۆڕشی ساڵی 1979 بۆ سەپاندنی شەریعەتی ئیسلامی و دورخستنەوەی ژنان و عیشقە لە مەیدانی گشتی، کە جوڵانەوەی دیموکراسیخوازی لە ئێران ئەوەندە جیاواز دەکات. قۆناغەکانی دوای شۆڕش، مەسەلەکانی وەك لەچکی ژنان، رەخساندنی هەلی لەبار بۆ لێکجیاکردنەوەی رەگەزی، سانسۆری فیلمەکان (قەدەغەکردنی نمایشی خۆشەویستی لەسەر پەردەی سینەما)، زیندوکردنەوەی سزای قورس بۆ (تاوانە)ی سێکسیەکان کە لە ناوەندی سیاسەتەکانی (ئیسلامیزەکردن) حکومەتی کۆماری ئیسلامیدا هەبووە. پەیوەندی نزیك لە نێوان دیموکراسی و رەگەزدا هەیە، داخستنی کەشوهەوای دیموکراسی، بە یاساغکردنی مەسەلەی سێکسی و ژنان دەستپێدەکات.

شیعری (تەنگانە)ی ئەحمەدی شاملۆ لە حوزەیرانی 1979، شیعرێکی زۆر جوانی ئەو شاعیرەیە، کە وەك یاساغێکی باوکسالارانە لە خۆشەویستی دەکۆڵێتەوە. ئەم شیعرە بەم شێوەیە دەستپێدەکات:

دێن بۆن بە دەمتەوە دەکەن
نەکا رۆژێك وتبێتت خۆشمدەوێی.
دێن بۆن بە دڵتەوە دەکەن

رۆژگارێکی سەیرە گوڵم
خۆشەویستی
لە دارتەلی قەراغ رێگەی بەربەستکراو شەتەکدەدەن
دەیدەنە بەر قامچی و شەللاق
دەبێت و دەمی خۆشەویستی لە کەلێن و لە پەسیوی ماڵ پەستێون، بیشارنەوە.

(بۆ دەقی ئەو شیعرە بڕوانە کتێبی: تاشکۆفەی سوری کراسێك - وەرگێڕانی ناسری حیسامی - و. کوردی)

بــەڵام ئێستا خۆشەویستی لە ئێران تەنانەت لەناو ئەو ئیسلامخوازانیش چرۆی کردۆتەوە، کە لە وڵاتدا شۆڕشیان کرد. لە کەشی سەرکوتکردنی دوای هەڵبژاردنەکانی ساڵی 2010، زۆربەی هەڵسوڕاوانی سیاسی و رۆژنامەنوسان و ریفۆرمخوازانێك گیران کە کەسایەتی ناسراو و کاریگەری 1980 و 1990ی زایینی بوون. هاوسەرانی ئەو گیراوانە کەمپینێکی نوسینی نامەی خۆشەویستییان لە ئینتەرنێتدا دەستپێکرد. سەرەتا ژنانی گەنجتر نامەیان نوسی و پاشان ژنانی بە تەمەنتر و پیاوانیش چوونەپاڵیان. بەڵگەی گرنگی ئەو نامە کاریگەرانە ئەوەیە زۆربەی ئەو ژنانە پێشینەی ئاینیان هەبووە، بەڵام ئێستا هیچ باکیان نەبووە ئارەزوی جەستەیی خۆیان بۆ هاوسەرەکانیان، لە کەشوهەوای گشتیدا بخەنەڕوو، دادپەروەری کۆمەڵایەتی ببەنە ژێر پرسیار کە هاوسەرەکانیان زیندانیکردبوون. لە راستیدا سێ دەیەی سیاسەتی سەرکوتکردنی ژنان و رەگەزی، ئەنجامەکەی پێچەوانە بووە.

دەنیز کاندیۆتی: شیرین عەبادی ئاماژەی بە خاڵێك کردوە، کە پیاوان لە ئێران سەرەنجام تێگەیشتون هەوڵ بۆ دیموکراسی و مافەکانی ژنان لە راستیدا دوو روی دراوێکن. ئایا ئەو بانگەشەیە راستە؟

زیبا میرحوسێنی: هاوڕای ئەو قسەیەم، چونکە پیاوانی گەنجیش لە کۆماری ئیسلامی ئاشنای جیاکردنەوە بوون، دیتویانە کە چۆن گروپێکی باڵادەست، دەسەڵاتی زۆر قۆرغدەکەن. لە راستیدا حکومەتی باوکسالارانە دەسەڵاتی لە پیاوانی گەنجیش سەندۆتەوە و ئەوەش وادەکات لەگەڵ ژنان هەست بە نزیکی، یان یەکپارچەیی بکەن.

دەنیز کاندیۆتی: ئایا ئەو مەسەلەیە دەبێتە هۆی گەشبینی بە داهاتوی دیموکراسی ئێران؟

زیبا میرحوسێنی: بەڵگەگەلێکی زۆر بۆ گەشبینی هیوا هەیە، پردی پەیوەندی لە نێوان دیموکراسە سیکولارەکان و ئاینی دروستبووە و ئێستا شەڕی نێوان دیموکراسی و ستەمە (کە بەهەر جۆرێك خۆی دەرخات). ئەزمونەکانی ساڵانی حکومەتی کۆماری ئیسلامی دەرەنجامی لێکدژیانەی (سیکولاریزەکردن لە خوارەوە) و سیکولارکردنی چەمکی یاسا لە ئیسلامی لێکەوتۆتەوە. چیدی خەڵك باسی شەریعەتی ئیسلامی ناکەن، بەڵکو قسە لە فیقهە، واتە کاری ئەنجامگیری یاسا و بڕیارەکانە لەلایەن مرۆڤەوە -کە بڕیاری تاوانی بەسەردا دراوە- لە سەرچاوەی پیرۆزی ئاینی. ئێستا چالاکوانانی سیاسی و کۆمەڵایەتی خۆشەویستیان لە (بنبەستی) شاملۆ رزگارکردوە، نەوەی گەنجی ئەمڕۆ دەزانن دیموکراسی و باوکسالاری پێکەوە ناکۆکن، لەمەودوا هیچ جوڵانەوەیەکی وەرچەرخانخوازی ئێران ناتوانێت خواستی ژنان بۆ یەکسانی لەم وڵاتەدا لەبەرچاو نەگرێت، ئەوە وانەیەکە بەکەڵکی هەندێك لە چالاکوانانی سەرکەوتوی بەهاری عەرەبی دێت.

4
لەو دیو ماسکی فیمێنیزمی دەوڵەتی لە تونس

ئەمیرە مهاذبی

پێش شۆڕشی تونس لە ساڵی 2010، دەوڵەتی لایەنگری مافەکانی ژنان بوو، یان بە وتەی ئەمیرە مهاذبی، کە بە رواڵەت لایەنگری مافەکانی ژنان بوو. مهاذبی چالاکوانی فێمێنستی تونسییە و ئێستا لە لەندەن دەژی، بە وتەی ئەو ئەزمونی تونس لە فێمێنستی حکومەتی نمونەیەکی باشە و دەکرێت زۆر دەرسی لێوەربگری، لەو باوەڕەدایە کە جیاوازی ناکات دەسەڵاتدارانی وڵات دیکتاتۆری لیبراڵ بن، یان ئیسلامخواز، هەرکاتێك ئەو حکومەتانە پشتگیری ژنانیان کرد، دەبێت وردبیت و قسە نەگوتراو و نەنوسراوەکانیشیان ببیستێت. مهاذبی ئاماژە بە مێژوی دورودرێژی سودوەرگرتنی وەک ئامێر لە ژنانی تونس بە ئاقاری بەرەوپێشبردنی ئامانجی سیاسی دەکات و هۆشداریدەدات

که دەبێت ژنانی تونسی ئاگایان لە پاڵنەری پەنهانی حزبەکان بێت، لە هاندانی ژنان بۆ ئامادەبوونی سیاسی.

وەکو فێمێنستێکی تونسی گەنج کە لە بەریتانیا دەژی، هەمیشە خولیای ئەوە بووم لە غەیرە تونسیەکان بپرسم چ لە بارەی ژنانی تونسەوە دەزانن. زۆرجار وەڵامی کۆمەڵێك (بە راستی زانیاریم نییە)، (ژنانی مۆدێرن و ئازاد دەگرێتەوە کە دەستکەوتی زۆر باشییان هەیە) بوون. بە راستی وەڵامی دووەم کێشەم بۆ دروستدەکات، چونکە بۆم دەردەخات ئامێری بانگەشەی حکومەتی تونس لە دەیەکانی رابردو چەند بە باشی ئیشیکردوە. دەکرێت ئەو مەسەلەیە زیاتر لە وێنای خەونێکدا ببینی کە لە (بارودۆخی) خۆزگە وروژێنەری ژنانی تونس، بەتایبەت بە بەراورد بە ژنانی دیکەی وڵاتانی عەرەبی موسڵمان، بۆ خەڵکی جیهان نمایشکراوە.

بەڵام کاتێك خێرا ئەو وێنا ئەفسانەییە تێکدەشکێنێت، کە تێکڕای خەڵك بەرامبەر ئازادی و یەکسانی ژنانی تونسی لە زەینیاندایە و چاوێك بە دەرەنجامی توێژینەوەی نیشتمانیی ساڵی 2011دا بگێڕین، ئەو توێژینەوەیە دەریدەخات کە 47%/6ی ژنانی تونسی لە نێوان 18 تا 64 ساڵ لانیکەم جارێك بوونەتە قوربانی توندوتیژی سێکسی، جەستەیی، سۆزداری یان ئابوری. لە 78%/2ی ئەم بابەتە، هاوبەشی سێکسی ئەو ژنانە بەرپرسی ئەو توندوتیژیە بووە. لە هەلومەرجی ئەمڕۆدا و بە حکومەتی ئێستاوە، هێشتا ئەو توانایە هەیە کە پۆلیس دەستدرێژی سێکسی بکاتە سەر ژنێك و هاوکات بە پێشێلکردنی پێوەرەکانی ئابڕو و ناموسی کۆمەڵایەتی تاوانباری بکات، ئەوە روداوێکە لە حوزەیرانی ساڵی رابردو بەسەر کچێکی گەنجی 25 ساڵە، بە ناوی مریەم هات.

بە داخـەوە ئەو نوشوستەی بەم دواییە لە مافەکانی ژنانی تونسدا رویدا، بابەتی مێژوییە کە چەندینجار دوبارە دەبێتەوە و ئەو دوبارەبوونەوەیە تازەترین و بە ئازارترین هێما و رەنگدانەوەی چەندین دەیەی سەرکوتکردنی جوڵانەوەی ژنانی ئەو وڵاتە دادەنرێت، سەرکوتکردنێك کە لە سێبەری فێمێنستی حکومەتی ئەنجامدراوە. فێمێنیزمی حکومەتی لە خودی خۆیدا پاوانکاری رێسامەندو ئاشکرای حکومەت لە فێمێنیزم بۆ گەیشتنە بە ئامانجی سیاسی، بۆ هەڵکشانی روکار و متمانە و بەردەوامی ئایدیۆلۆژیای حکومەتی دیکتاتۆری. لەم دۆخەدا حکومەتی (فێمێنیست)، بە پشتگیری لە مافەکانی ژنان و لە رێگای میکانیزمەکانی یاساگوزاری و راپەڕاندن، یەکسانی رەگەزی بەهێز دەکات. هەر لەو پانتاییەدا ئەو وێنایە دێتەکایە، کە هیچ پێویستی بە فۆرمەلەبوونی رەگەزی فێمێنیستی نییە لە بەرامبەر حکومەت و ئەگەریش رەگـەزی فێمێنیستی هەبێت، دەبێت بە تەواوی هەماهەنگی پێشینەکانی سیاسی حکومەت بجوڵێت.

بنیادنانی فێمێنیستی حکومەتی لە تونس: میکانیزمەکانی یاسایی و جێبەجێکردن

لە ساڵی 1956 هەلومەرجی ژنان لەو وڵاتـەدا لە روانگەی یاساییەوە زۆر لە وڵاتانی دیکەی عەرەبی موسڵمان باشتر بووە، کە تونس سەربەخۆیی خۆی لە فەرەنسا بەدەستهێنا. راستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە هاوکاری بەردەوامی و مانەوەی وێنای تونس دەکـات وەك وڵاتێکی فێمێنستی. یاسای پێگەی تاك لە یەکەم یاساکانی پێشکەوتن بوو، کە لەم مەیدانەدا لەلایەن حەبیب بۆرقێبە، یەکەم سەرۆك کۆماری تونس، لە 13ی ئابی 1956 پەسەندکرا. ئەو یاسایە لە گیانی یەکسانخوازی فێمێنستی نزیکبوو، هەندێك لە مافە

پێویستەکانی ژنانی بە فەرمی ناسی. یاسای ناوبراو بناغەدانەری جوڵانەوەیەکی چاکسازی، لە سەرەوە بۆ خوارەوە بوو کە بە باوەڕی زۆرێـك لە نوسەرانی فێمێنستی، بە میراتی حکومەتی پۆست ئیمپریالیزمی دادەنراو دەیویست نوێگەری خۆی بسەلمێنێت. دیارە سەرکەوتوش نەبوو، بەو شێوەیەی کە حەبیب بۆرقیبە بە (رزگارکەری ژنانی تونس) ناوی دەرکردوە.

بۆرقیبە هەنگاوی بۆ زامنکردنی سەربەخۆیی ژنان -بۆ نمونە لە میرات- نەنا و هێشتیەوە تا ژنان وەك سەرۆك و بە تایبەت وەك سەرۆکی خێزان پەیوەست بە پیاوی خێزان بمێننەوە. هەمان بابەت لە تونس سەریکێشایە پیاوسالاری سیاسییەوە. دەبوو هەر وتارێکی فەرمی ژنان لەو قۆناغەدا پەیوەندی بە مانای ژنانەوە بوایە و لەژێر ئاڵای حزب (دەستوری نوێ)، بەسەرۆکایەتی بۆرقیبە بێت. بە قەدەغەکردنی هەر شێوازێکی تری سەرۆکی سیاسی لە وڵاتدا، جوڵانەوەی ژنانی لە خەباتێکی گەورەتردا وەستاند، کە هاوتای گەیشتنبوو بە سەربەخۆیی دەسەڵاتی پیاوان. بەمشێوەیە ژمارەی جوڵانەوە فێمێنستیەکان کە چەپەکان پاڵنەری بوون، بە رکابەری گومڕای جوڵانەوەی حکومەتی (یەکێتی نیشتمانی ژنانی تونس) دادەنران و لەڕاستیدا (لقی کۆمەڵایەتی) حزبی دەسەڵاتدار بوو، کە لە وڵاتدا دامەزرابوون. دەکرێت لەو جوڵانەوانە ئاماژە بە (یانەی تاهیر حەداد: یانەی توێژینەوەی هەلومەرجەکانی ژنان)، (کۆمسیۆنی یەکێتی ژنان) و (یەکێتی ژنانی دیموکراسی تونس) بکەی. ئەو گوشارە لەسەر جوڵانەوە بێلایەنەکانی ژنانی سەردەمی حکومەتی زەیـن ئەلعابدین بن عەلیش بـوو. لەم سەردەمەشدا وەك هێمای مۆدێردنبوونی وڵات و ئاماژەی جیاوازی حکومەت لە جوڵانەوەی ئیسلامگەرای لە سەرهەڵداندا، لەوکاتەدا سود لە پێگەی

ژنان وەردەگیردرا. لە سەردەمی بن عەلیش یەکێتی نیشتمانی ژنانی تونس بە لقی کۆمەڵایەتی حزبی دەسەڵاتدار دەنـاسرا. هەروەها ڕێکخراوەکانی حکومەتی ژنان وەك ئەنجومەنی دایکان و ئەنجومەنی دایکانی تونس، بە نوێنەری تێکڕای تونس نیشاندەدران، کە سەعیدە ئەقرەبی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حزبی دەسەڵاتدار دامەزرێنەری بوو. هەر ئەوکاتە لەیلا بن عەلی، (خانمی یەکەم)ی تونس، وەك نمونەی ژنی بێلایەنی تونسی بە جیهان دەناسێنرا.

لە ساڵی 1989 چەند گروپێکی نوێی چالاکوانانی ژن سەریانهەڵدا کە تاکە هۆی بەرگەگرتنیان لەلایەن دەوڵەتەوە ئەو بنەمایە بوو کە بە تەنیشت، یان لەژێر چەتری پشتگیری سەرۆکی حزبی دەسەڵاتدار چالاکی دەکەن، ئەوە کاتێك بوو، بچوکترین ئاماژە بە هەرجۆرە نایەکسانی و جیاوازییەک، بە ئاژاوەی پاساوهەڵنەگر و لادان لە بارودۆخی وڵات دەناسرێت. لەوپەڕی بێباوەڕی حکومەتدا، هەندێك لە چالاکوانانی فێمێنیستی بێلایەن هاتنە مەیدانەکەوە و هەوڵێکی زۆریاندا پەیامێکی دیکەی ماف و دژایەتی بارودۆخەکە بدەن بە گوێی هەمواندا. هەوڵیاندەدا جیاوازی ئابڕوبەرانە ئاشکرابکەن، کە لە نێوان یاسای نوسراوی سەر کاغەز و جێبەجێکردنیاندا هەبوو. ژنانێك بەهایەکی قورسی ئەو سەرکێشیەیان دا، کە لە سەردەمی حکومەتی بن عەلی خۆیان لە دەستەی ئەوانەی قوربان قوربانیان بوو جیاکردەوە. رازیە نەسرەوی، پارێزەر و چالاکوانی مافەکانی ژنان، مایا جرێبی، سکرتێری حزبی دیموکراسی پێشڕەو، سەهیم بن سەدرین، چالاکوانی مافەکانی مرۆڤ، بەشێکبوون لەو چالاکوانە ژنانەی کە کەوتنە ژێرفشار و دەستدرێژیەکی زۆریان کرایەسەر. ئەو گروپەی چالاکوانانی ژنان بە هەڕەشە لەسەر (نەتەوە) ناسێنران، کە

بڕیاریاندابوو بێلایەن لە حکومەت چالاکی بکەن. هاوکات رژێمی بن عەلی هەوڵیاندەدا چ لەناوخۆ و چ لە دەرەوە، لەبەرچاوانیان بشارنەوە و تەنانەت بە ئامادەکردنی فیلمی پۆرنۆگرافی (روت) ساختە، هەڕەشەیان لێکردن.

رێك هەمان گروپی چالاکوانانی ژنان ئەمڕۆش کەوتونەتە بەردەم توندوتیژی و سەرکوتکردنی هاوشێوەوە، دیارە ئەمجارە لە لایەن حکومەتی ئیسلامگەرای تازە بە دەسەڵات گەیشتوو. ئەو ژنانە کە سیکولارن، دەوڵەت بە ژنانی خۆرئاواچێتی و (بێدین) نیشانیاندەدات، کە هەوڵدەدەن بەها خۆرئاواییەکان بەسەر ژنانی تونسیدا بسەپێنن و لەم رێگایەوە نەریتە کولتوری و ئاینییەکانیان لە رەگوڕیشەوە دەربێنن. کەشی سیاسی دوای شۆڕشی تونس، بۆ گروپەکانی ئۆپۆزسیۆنیش سنوردارە و تەنانەت هەڵیانکوتاوەتە سەر هەلومەرجی یاسادانانیش. بەم شێوەیە جۆرێك گۆڕانکاری فێمێنیستی حکومەتی ژێر فەرمانی دەوڵەتی ئیسلامگەرای ئەو وڵاتە دەبینین. فێمێنیزمی حکومەتی، خەریکە شێوازی ئاشکرای بەرنامەی دژە مافەکانی ژنان لەخۆدەگرێت.

فێمێنیزم و حکومەتی تونس دوای شۆڕش

ژنانی تونس بەشداری خۆپیشاندانەکانی شۆڕشی تونسیان کرد، کە لە کانونی یەکەمی 2010ەوە، تا حوزەیرانی 2011 بەردەوام بوون، بەشداری مانگرتن و پێداگریەکانیان کرد و وەك وتەبێژانی شۆڕش، لە گشت میدیاکان کەوتنە چالاکی نواندن. ژنان وەك پیاوان بوونە ئامانجی دڵڕەقی و بێبەزەیی پۆلیس. قەسرین کە پارێزگایەکی پێشەنگی شۆڕشی تونس بوو، شایەتی و بەڵگەی نوسراوی دەستدرێژی پۆلیس بۆسەر ژنان لە شۆڕشدا هەیە. لە کەشوهەوای سیاسی گۆڕاوی تونسی سەردەمی

دوای شۆڕش، دەنگی داکۆکیکارانی مافەکانی ژنان بۆ ماوەیەکی کەم و قایمتر لە رابردوی، بەرگوێ کەوت. لەم کاتەدا ئامانجی سەرەکی گروپە فێمێنیستە جیاجیاکان ئەوەبوو، ئامانجی سەرەکی یاسای 50 ساڵەی پێگەی تاك دەرببڕن، بەڵام کاتێك نیگەرانی تونسییەکان لە دەستکەوتەکانی ژنان لەمەیدانی یاسادا، لەکاتی سەربەخۆیی دەوڵەت دەستیپێکرد کە راشد ئەلغەنوشی، رێبەری حزبی ئیسلامخوازی نەهزە، لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی نیشتمانی دامەزرێنەران لە تشرینی یەکەمی 2011، زۆرینەی دەنگەکانی بەدەستهێنا و پێشنیازی سازدانی راپرسیەکی بۆ پێداچوونەوەی یاسای پێگەی تاکی کرد. بڕیاربوو ئامانجی ئەو پێداچوونەوەیە بەندەکانی ئەو یاسایەبێت کە بەڕای غەنوشی، روبەڕوی ئیسلام بووبۆوە، واتە بەگشتی رێگری لە فرە هاوسەری و مافی تەبەنی منداڵ. لە هەوڵێك بۆ بە دزێو نیشاندانی بەندەکانی مافەکانی ژنان لە روبەڕوبوونەوە بە یاساکانی ئیسلامی، سەواد عەبدولڕەحیم، ژنێکی ئەندامی حزبی دەسەڵاتدار، دژی فێمێنیستە لیبراڵ و سیکولارەکان وتارێکی هەستیار و توندی دا، کە گوایە داوای پشتگیری دایکانی رەبەن (بێوەژن)یان کردبوو.

لە مانگی مارسی 2012 لە تونس کۆنفرانسێك بە دروشمی (یەکسانی و وەکیەکی) و (تونس ئەمانەتی منە) سـازدرا کە لە رێکارە شیاوەکانی پشتگیری، تەندروستی و جێکردنەوەی مافەکانی ژنان لە دەستوردا کۆڵرایەوە. هاجەرە عەزایز لە حزبی نەهزە وتارێکی لەو کۆنفرانسەدا پێشکەشکرد، کە لە ئەنجومەنی نیشتمانی دامەزرێنەرانیش ئەندامە. بەشداربووانی کۆنفرانسەکەی دڵنیاکردەوە حزبەکەی هەوڵی گۆڕینی یاسای پێگەی تاك نادات، بەڵام بەشداربووان پێشوازیان لەو بەڵێنە نەکرد، چونکە لەلایەك

نیشانیدەدا حکومەت نایەوێت ئەو یاسا 50 ساڵەیە بەپێی سەردەم و پێداویستی رۆژ بگۆڕێت و لەلایەکەی ترەوە بە ئاماژە دەربڕی کە حزبی نەهزە بە مافی خۆی دەزانێت بڕیار لە مافەکانی ژنانی لایەنگری بدات.

هەوڵی گروپە فێمێنیستەکان بۆ رەخساندنی کەشوهەوایەك لەحکومەتی ئێستای تونسدا، هیچ دەنگێکی نییە، کە لەودا جوڵانەوەیەکی فێمێنیستی بێلایەن دەربکەوێت و بتوانێت رۆڵی بڕیاردان لە مەسەلەکانی ژنان ببینێت. سەرباری ئەوەی کارتی بـراوەی ئیسلامگەراياتیش هێشتا ناسنامەی ئاینی و کولتوریی وڵاتە. لایەنگرانی نەهزە بەتایبەت لە کەمپینی فەیسبوکییان دژی فێمێنیستەکان، لە هیچ کارێك بە تایبەت دژی فێمێنیستەکانی سیکۆلار و ئەندامانی (ATFD) درێغیان نەکردوە. لەم ناوەدا سەعیدە قەراش و بوشرا بلحاج حەمیدە، دوو مافناس و چالاکوانی مافەکانی ژنان، نەجیبە حەمرونی، رۆژنامەنوس و سەرۆکی یەکێتی رۆژنامەنوسان، لەو کەسانەن لە هەمووکەس زیاتر بوونە ئامانجی ئەو بەدناوییە. پەلاماردانی نوێنەران و لایەنگرانی مافەکانی ژنان بۆ بردنە ژێر پرسیاری رەوایەتی و متمانەیان، شێوازی تازەی دۆزیوەتەوە، کە بەشێوەیەکی نامۆ یادەوەری حکومەتەکانی رابردو پەرچدەکاتەوە، لایەنگرانی نەهزە بەشێوەیەکی فراوان سود لە کاریکاتێر و ڤیدیۆی بێئەدەبانە وەردەگرن، تا بەهۆیانەوە ئەو ژنانە بە دوژمنی کۆمەڵگەی ئیسلام و بەکرێگیراوی خۆرئاوا نیشانبدەن.

هەروەك لە چوارچێوەی یاسادانان، لە رەوتی سیاسی وڵاتی دوای شۆڕشیش، روبەڕوبوونەوەی نوێ لەسەر رێی ژن و پیاودا دەبینرێت. لە کاتی هەڵبژاردنەکاندا، یەکسانی ژمارەی ژنان و پیاوان لە لیستی

هەڵبژاردنەکاندا بە مەرجێکی ئامادەیی حزبەکان ڕاگەیەنرا. بەم شێوەیە حزبە بەشداربووەکان ئەرکی سەرشانیان بوو کە هێندەی ژمارەی کاندیدانی پیاو، کاندیدی ژنیش بناسێنن، بەڵام ئەوە مانای وانەبوو کە بە ناچاری دەبێت ژنان بکەونە سەروی لیستەکەوە. زۆر هەواڵی پەلامار و توندوتیژی قسە دژی ژنان لەبەردەستە، کە بەشداری کەمپینی هەڵبژاردنەکانیان کردوە و بەوپەڕی جدی چالاکییان کردوە. لە فیلمی بەڵگەنامەیی (ژنانی وڵاتەکەم، کە نابێت لێیان بێئاگابین)، سەمیرا بەلکادی، ئەندامی حزبی کرێکارانی تونس، باسیدەکات چۆن کاتێك هەوڵیداوە وەك نوێنەری حزبەکەی قسە بۆ کۆمەڵێك خەڵك بکات، هەندێکیان هۆهایان کێشاوە و ئەوانی دیکەیان بۆ توندوتیژی لـەدژی ئەو هانداوە، بەهەمانشێوە هێنانەوەی فەرمودەیەکی پێغەمبەری ئیسلام لەسەر ئەو بنەمایەی هیچ میللەتێك سەرکەوتو و ئاسایشی نابێت، کە سەرۆکەکەی ژن بێت. جێگەی سەرسوڕمان نییە ئێستاش ژنان 4\1ی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانی دامەزرێنەران پێکدەهێنن.

ئێستا پێدەچێت زۆربەی ژنانی ئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانی دامەزرێنەران نەك نوێنەری ژنان نەبن، بەڵکو زۆرجار نوێنەری حزبەکەیان و وردتر بڵێین، نوێنەرانی ڕێبەرە پیاوەکانی ئەو حزبەن. ڕێبەری سیاسی تونس کتومت سەردەمی بۆرقێبە و بن عەلی شانوباڵ لە ژنان دەنێن تا لە بەرژەوەندی خۆیان دەنگییان پێبدەن. بە تایبەت بوونی ژنان لە لیستی هەڵبژاردنەکانی حزبی نەهزەدا، تێڕوانینی خەڵکی بۆ ئەو حزبە گۆڕیوە و ئەو وێنایەی خستونەتە مێشکەوە کە ئەو حزبە ئیسلامگەرایە، سەرەڕای پێشینە و ڕەفتاری، دژی ئامادەیی ژنان نییە و باوەڕی بە تواناو دەسەڵاتی ژنانە هەیە لە ڕێبەرایەتی و

هەنگاوی بەکردەوە لە تەواوی مەیدانەکاندا. دەتوانین جارێکی دیکە ببینین، کە چۆن وەك ئامرازێك بۆ بەرەوپێشبردنی ئامانجی سیاسی، سود لە مافی دەنگدانی (فەرزکراوی) ژنان وەردەگیردرێت.

هاوکات مێژوی دورودرێژی سودوەرگرتنی وەک ئامێر لە ژنان بە ئاقاری بەرەوپێشبردنی ئامانجی سیاسی، مایەی بە ئاگابوونەوەی زۆرێك لە تونسیەکان بووە بۆ پاڵنەری سەرەکی و پشتپەردەی حزبی ئیسلامگەرا لە هاندانی ژنان. لە راستیدا ئەوکاتە تێڕوانینی راستەقینەی ئەو حزبە بۆ ژنان دەرکەوت، کە نەهزە هەوڵیدا بە هەموارکردنەوەی بەندی 28ی دەستوری وڵات، ژنان بە (تەواوکەری) پیاوان بناسێنێت. ئەو بڕیارەی حزبی ئیسلامگەرا لە 13ی ئابی 2012، روبەڕوی ناڕەزایی هەزاران تونسی بۆوە.

ئەمڕۆ ژنان لە تونس، لەژێر سێبەری باوکانەی حکومەتێك، رۆژانە ستەمی سێکسی و جیاوازیان پێدەکرێت، کە بانگەشەی هاندان و پشتگیری لە مافەکانی ژنان دەکات، لەکاتێکدا شێوازێکی نوێ لە فێمێنیزمی حکومەتی ئیسلامی لەم وڵاتە فۆڕم دەگرێت، هەنگاو بەرەو کۆتاییهێنان بە نمایشی ئەم تراژیدیایە دەبینین، کە کەشە سیاسیەکەی بۆ ژنان تەسکتر بۆتەوە و بنچینەییترین مافەکانی ژنانیش دەکەوێتە بەردەم هەڕەشەوە. لە پانتاییەکی ئەوتۆدا پێویستمان بەوەیە، کە توانای جوڵانەوە فێمێنیستیەکان لە چوارچێوەی حکومەتدا بەهێزبکەین. ئەزمونی فێمێنیستی حکومەتی لە تونس ئەزمونێکە، بە تایبەت لە وڵاتانی عەرەبی موسڵمان دەبێت دەرسی لێوەربگرین. جیاوازی نییە کە دەسەڵاتدارانی وڵاتە دیکتاتۆرەکان لیبراڵ بن، یان ئیسلامگەرا، هەرکاتێك ئەو حکومەتانە دەرەقەتی پشتگیری ژنان هاتن، دەبێت وردبی و قسەی نەوتراو و نەنوسراویشیان ببیستی.

5

کێ بە ناوی ژنانی عەرەبەوە قسە دەکات؟

ئەعلا شەهابی

کێ بە ناوی ژنانی عەرەبەوە قسە دەکات؟ ئایا مەلیکە نور دەتوانێت وتەبێژێکی کاڵا بە باڵای ژنانی عەرەب بێت؟ چەمکی (ژنی عەرەب) و گریمانەکانی لەسەر بنەمای ئەو چەمکە چییە؟ کێشەی گوتاری فێمێنیستی عەرەب بۆ ژنانی عەرەب چییە و بۆچی باسە فێمنیستەکانی خۆرئاوا، ژنانی عەرەب بە وێناو هێماگەلێك لە ژنی (ئەوی دیکە) پیشاندەدات؟ ئەعلا شەهابی لە وتارەکەی، خستنە ململانێی چەمکەکان و گریمانە پەسەندکراوەکانی (ژنانی عەرەب) روندەکاتەوە.

دکـتـۆرە ئەعلا شەهابی نـوسـەر، لێکۆڵەر و چالاکوانی دیموکراسیخوازی بەحرەینی و ئێستاش بۆ زانستە کۆمەڵایەتییەکان

هاوكاری ئەنجومەنی عەرەب دەكات، دكتۆرای ئابوری لە زانكۆی ئیمپریالی لەندەن وەرگرتوە.

بەهاری عەرەبی لە قازانجی ژنانی عەرەب بوو، یان زیانیان؟ كێ بە ناوی ژنانی عەرەبەوە قسەدەكات؟ ئەوانە لەو كۆمەڵە پرسیارە هەمەلایەنانەن چاودێرانی رەوشی ژنان لە سەرتاسەری جیهان دەیكەن، پرسیارگەلێك كە بە بناغەی پرسێكی فراوانتری دادەنێن: (ئایا بەهاری عەرەبی پڕبەپێستی بوو؟)

پار بۆ وتاردان لە كۆبوونەوەكانی (بەهاری عەرەبی) چوومە شوێنی جیاجیا، لە سەنتەری توێژینەوە و سیاسەتداڕشتن، تا ناوەندی هونەری، كە لە هەموویاندا بە تامەزرۆییەكی زۆرەوە باسی ئەو راپەڕینانەم كرد كە نزیكەی پێش دوو ساڵ تێكڕای خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و ئەفریقیای گرتۆتەوە. ئەو تامەزرۆیەی شایانی تێگەیشتن لەو ئاڵوگۆڕە مێژوییانەی لە كاتی پەسەندكردن و رێزگرتنانەیە، كە ئەو كۆبوونەوانە مامەڵەكان بەهێزبكات و بەڵێنێك بێت بتوانێت زۆربەی بۆچوون، كلێشەی هەڵە، ئاسایی كولتوری، كۆمەڵایەتی ریفۆرم بكات و رێژەگەرایی كولتوری دێرین راستبكاتەوە، یان بخاتە ململانێوە كە لەم پرسیارانەدا گەشەدەكات.

بەڵام ئەم بابەتە تایبەتە لەو بانگهێشتانە جیاوازبوو، كە بۆ وتاردان داواملێكرابوو. پێشتر چەندینجار باسی ژنانم لە راپەڕینەكانی عەرەبی كردبوو، بەڵام هەرگیز نەچوبوومە كۆنفرانسی پشت تریبۆنەوە كە پشتیوانی داراییەكەی (http://www.trustwomenconf.com/) بێت، دامەزراوەی تامسۆن رۆیتەرز و رۆژنامەی ئینتەرناشناڵ هراڵد تریبۆن ئامادەیان كردبوو،

گروپێك لە ئەستێرە و کەسایەتییە (بەناوبانگەکانی وەك کریستی ترلینگتۆن سۆپەر مۆدێل و خانمانی یەکەمی پێشوی هەندێك وڵات وەك شری بلێر و مەلیکە نور لە ئەردەن) لە لیستی وتارەکاندا بەرچاو بکەون. بۆیە ئەو کۆنفرانسە دەرفەتێکی لەباربوو تا گێڕانەوە مێژوییەکانی (ژنانی عەرەب)، بەتایبەت بە گێڕانەوەیەك داوای وەڵام و هەنگاوی بە کردەوە بکەم کە بەردەوام میدیاکان بانگەشەی بۆ دەکەن و پەرەپێدەدەن، هاوکات باشتر لەو کۆمەڵە تایبەتییە بگەم کە هۆگری بابەتی ژنان بوون و نیشانەکانی ترسی ئاکاری، لە بارودۆخی ئەو ژنانە دەردەبڕێت.

بەڵام کێشەکە لە سەرەتای کۆنفرانسەکەوە دەستیپێکرد، ئەو وشانە وەك مانشێت لە سلایدەکانی کردنەوەی کۆنفرانسەکەدا دەرکەوتن: (خانمانی پێست قاوەیی زوڵم لێکراو، داماون و پێویستیان بە رزگارییە). لەو سلایدانە دەردەکەوت کە ئێستا کێشەی توندوتیژی ماڵ، پیشەی قاچاغ و جیاوازی رەگەزی ژنانی پێستسپی سەرکەوتوانە چارەسەرکراوە و ئەو بابەتە یەخەی پێست قاوەییەکانی گرتوە. ئەمڕۆ وشەی (جیهانی)، خوازەیەکە بۆ ئاماژەکردن بەوانەی سپیپێست نیین، بەڵام کێشەکە تەنیا تایبەت نەبوو بە وێنەکان، ئەوجا نۆرە گەیشتە گرتەی فیلمێکی دۆکیۆمێنتاری لەبارەی شێتی سێکسی پیاوانی میسری و ئازاری سێکسی کە ژنانی میسر روبەڕوی بوونەتەوە و بۆمن و هاوکارە میسرییەکانی دیکەم سەرنجڕاکێش نەبوو، دورنییە جەستەی ئێدوارد سەعیدیشی لە گۆڕدا لەرزاندبێت. لەناو باسەکاندا جێیەك، هەڵسوڕێنەری مێزگردێك ئاماژەی بە ئامادەبوویەك کرد و بۆ

ئەوەی ئەوکەسە لەناو دانیشتوان دیاریبکرێت بە (هندی) بانگیکرد (گەرچی ئەو ژنە لە بنەڕەتدا ئێرانی بوو)، ئاشکرابوو کە لێرەدا ئەو پاشخانە هزرییە هەیە و (ئەو ژنە پێست قاوەییانە هەموویان کتومت یەکن). هەستمدەکرد هیچی وەهای نەماوە روبەڕوی کوڵی (توڕەیی موسڵمانان) ببینەوە، دیتم زۆر سەرگەرمی تێکەڵاوی هاوڕێکانی و هاندانێك بوو بۆ لای سەرەوژێر دەبۆوە، کە هەموجارێك شەریعەتی ئیسلامی دادەکوتا.

هاوکاری گیرسانەوەی بۆچوون و ئەفسانەکان

لە مێزگردێك بووم کە ئەسڵی پرسیارەکەی تێداکرا، ئەویش کەسانێکی وەك فەرید زەکەریا: (بەهاری عەرەبی بۆ ژنان دەرفەتە یان بەڵا؟) کە لە راستیدا کۆدێکە بۆ پرسیاری (دەبێت کلێشەمان لە جیهانی عەرەب بگۆڕین، یان نەخێر؟)

بەڵام ئەو پرسیارە پرسیارێکی بێڕێزیکردنە و هەوڵێکە بۆ زەوتکردنی رەوایەتی لە شۆڕشەکان و هاوکات ژنانی عەرەب. ئەو پرسیارە هەم مەسەلەکە تێکڕا و یەکچەشن گریمانە دەکات و هەم بەدوای ئەوەوەیە کە لە خۆبووردویی و قوربانی ئەو ژنانە لەبەرچاو نەگرێت، کە لەبەر بیروباوەڕیان زیندانیکراون، ئەشکەنجەدراون، لە کار دەرکراون، یان بوونەتە قوربانی دەستدرێژی سێکسی. شۆڕش پرۆسەیەکە، نەك کێبڕکێی وەرزشـی، بەڵام پێموایە بەمشێوەیە پێدەچێت خاتونە پاکوخاوێنەکانی ئەوێ کۆبوونەوە و بەدوای ئەوەوەن کە لایەنگری تیمی دروستبکەن.

بەڵام بە سەرنجدان بە روداوەکانی ئێستای میسر، دینا وەهبە داوای وەڵام و هەنگاوی بەکردەوەی ئەو پرسیارەیکرد و وتی

هەرچەند راپرسی دەستور لەلایەن محەمەد مورسییەوە هەستێکی زۆرخراپی هەیە، قەت لەخۆی نەپرسیوە کە ئایا شۆڕش بەڕاستی شایانی بووە و وەك ژن لە شۆڕشکردن پەشیمان نییە. بە هەمانشێوە عەلاوە مورابیت لە لیبیا باسی داکۆکیکردنی لە پێویستبوون بە تێبینی ئاینی لە نوسینەوەی دەستور کرد.

ئاماژەمپێکرد دەبێت بە خستنەلاوەی پێشگریمانەکان، دەست بە کارەکانمان بکەین کە سەردەکێشێتە باسی لەکەداری رەگەزو شۆڕشەکانی جیهانی عەرەبی، باسوخواسێك کە چەندینجار لەم کۆنفرانسەدا بیستومە، پاشان بۆم زیادکرد کە یەك: دیموکراسی رەوتێك و پرۆسەیەکە، نەك رێکەوت (تەنانەت ئەگەر (شوکردنی بەهاری عەرەبی) پێویستی بە کۆتایی خۆش هەبێت)، هێشتا یەکسانی رەگەزی دەستبەجێ لە سیستمێکی سیاسی نوێدا، لە خۆرئاواش بە دەستنەهاتوە، لە حکومەتەکانی دوای شۆڕشی جیهانی عەرەبیش بەدەست نایەت. دوو: دەکرێت رەوایەتی شۆڕشێك بە رەچاوکردنی چۆنیەتی رەفتاری لەگەڵ (ژنانی ئەو وڵاتە)، هەڵبسەنگێنیت و سێ: بڵێین تەنیا و تەنیا ئیسلامگەراکان رۆڵی هەڕەشە دەبینن بۆ مافەکانی ژنان، شتێك نییە جگە لەبەرچاونەگرتنی دەیان جیاوازی رەگـەزی و توندوتیژی دژی ژنانی ژێردەسەڵاتی سیکولار. خاڵی کۆتایی کە تاپێش بەهاری عەرەبی نەك هیچکات عەرەبەکان باسی قەیرانی مافەکانی ژنانیان نەکردبوو، هەرگیز بەگشتی باسی سیاسەت نەکراوە. ئەم مەسەلەیە لەم رابێژییە سەرپێییانەی راجر کۆین، هەواڵنێری رۆژنامەی نیۆیۆرك تایمزو هەڵسوڕێنەری مێزگردێك، ئاماژەپێکرا کە جیهانی عەرەب (دوای وەستانێکی قوڵ و دورودرێژ،

بۆ سیاسەت گەڕاوەتەوە)، بەڵام خاڵەکە لێرەدایە کە تۆسقاڵێك ڕاستی لەم مەسەلەیەدا نییە و هەرکەسێك مێژوی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی خوێندبێتەوە، ئەو خاڵەتان پێدەڵێت، هەرئەوە و بەس کە بەتایبەت بەحرەین لانیکەم لە 80 ساڵی رابردو، زۆر ڕاپەڕینی یەك لەدوای یەکی بەخۆوە دیتوە.

ئەوانە گریمانەی زۆر زەینی و بارگاوین بە سیاسەت کە نیشانەیەک لەوانە لە راپۆرتی کۆتایی ئەم دواییەی دامـەزراوەی گالوپ بەناوی (دوای راپەڕینی عەرەبی، بۆچوونی ژنان لە بابەت مافەکان، ئاین و نۆژەنکردنەوە نادۆزییەوە، راپۆرتێك نیشانیدەدات: یەك، پشتگیری پیاوان لە پێگەی یاسایی و مافەکانی وەکیەکی و دەرفەتەکانی کاری هاوشێوە بۆ ژنان، پەیوەندی بە کار و ئاستی رەزامەندییان بە ژیانەوە هەیە... و فرِی بەسەر تێڕوانینی ئاینییانەوە نییە، دوو: زۆربەی پیاوانی عەرەب -تاڕادەیەك ژمارەیەکی بە قەدەر ژنان- هاوڕان کە دەبێت ژنان مافە یاساییەکانی هاوشێوەی پیاوانیان هەبێت.

پێموایە، سەربەندی ئەو کۆنفرانسە هەمان توندوتیژی لیبراڵی بیردەهێنایەوە کە چیرۆکی ئیمپریالیزمی نەیەکجار دۆستانە و گەرموگوڕانەی، نیشاندەدات، کە لە کرۆکی هەندێك سیمبولی فێمێنستییەوە دێت، ئەو ئەلگۆیانەی گایاتری سپیاك ستایشکەرانە ناساندویەتی و ئەوانی تری وەك سەبا مەحمود و لەیلا ئەبولغەد شرۆڤەیان کردوە. مەبەستم لە دەربڕینی ئەو مەسەلەیە ئەوەیە کە گریمانەیەکی وەها دوای تەشەنەکردنی جۆرێك ترس و نیگەرانی ئاکاری بارودۆخی (ژنانی عەرەب)ن. بەگوێرەی ئەوجۆرە تێڕوانینە،

ژنانی عەرەب ئامانجی لاواز و زەرەرمەندی (قوربانی) نەگۆڕی سیستمێکی کۆمەڵایەتی نوێن و لە ئەنجامدا پێویستیان بە (نێوانگیر) ە، ئەو کارە شتێك نییە جگە لە بیانویەك بۆ پەنابردنەبەر زۆر.

نیشانەکانی خانمی یەکەم

مەلیکە نور هاوسەری پادشای ئەردەن، وتەبێژی تایبەتی مێزگردەکەم بوو، کە وڵاتەکەی بەم دواییە ئاڵۆزی و سەرکوتکردنی ناڕەزاییەکانی بەخۆوە بینیوە. ئامادەبوونی ئەو لەویٚ بە ئـازار و ئەو هەستەی بەزەینمدا هێنا، کە ئایا ئامادەکارانی کۆنفرانس بە راستی ئاگایان لە تەنزی ئەو مەسەلەیە نەبوو، کە داوا لە خێزانێکی پادشایی بکەی باسی شۆڕشی جیهانی عەرەبی بکات و ماناکەی بۆ ژنان لێکبداتەوە.

گوایە ئێمە هێشتا شەیدای بەڕواڵەت پڕ باقوبریقی خانمانی یەکەمی جیهانی عەرەبین، تەنانەت لە جێگەیەك ناچاربووین لە سـۆزان موبارەك و ئەسما ئەلئەسەد دوربکەوینەوە، کە لەگەڵ هاوسەرە داماوەکەیان رۆیشتن، گوایە بڕیارنییە پەند لەمێژو وەربگرین.

بردنە ژێر پرسیاری سودوەرگرتنی ئامێری رژێمەکانی ستەمکار لە (مافەکانی ژنان)، بە هیچ ناونیشانێك پێش شۆڕشەکان پەسەندنەبوو، کە پاشان هەربۆیە هاوپەیمانانی خۆرئاوا ناویاندەنان (ریفۆرمخواز). لە راستیدا تا پێش ئەو شۆڕشانە، ژنانی سەر بە حکومەت دۆخێکی خۆتەوەر و باوکئاسایان بۆ ئەو ژنانە هەبوو کە بڕیاربوو بیانخەنە ژێرئاڵای خۆیان و مافەکانیان بسەلمێنن، بەڵام ئەو شۆڕشانە نیشانیان دا، کە ژنانی عەرەب نەك هەر پێویستییان بەو پشتگیرییە باوکئاسایە نییە،

لە راستیدا لاوازیاندەکات، بەڵکو دەتوانن بە دەرفەتی رەخسا و خەبات بۆ مافەکانیان بکەن و هەم شایانی ئەوەن لەگەڵ کۆمەڵگە مامەڵەبکەن و هەم ئێستا ئەوەندە بەهێزبوون، دەتوانن دیکتاتۆری ترسناك بڕوخێنن.

بەحرەین و سەرو ئەو

بەدرێژایی کۆنفرانسەکە هەستم بە دیپلۆماتی سـەر بە باڵوێزخانەی بەحرەین کرد، کە بـەردەوام چاودێریم دەکات. لەو رێگە دورودرێژەوە هاتبوو تا ناڕەزایی باڵوێزی بەحرەین رابگەیەنێت، لەو (فێمێنیستانەی حکومەت) بوو، هەم ژن و هەم لە کەمینەی کریستیانی و هەم زۆر ناڕەحەت لەوەی کە بۆ وتەبێژی مێزگردی بەهاری عەرەبی بانگهێشتنەکرابوو. لە راستیدا (فێمێنستەکانی حکومەت) سوڵتانی بەحرەین زۆر بە کەڵکی ئامانجی بانگەشەیی دێن، بەمشێوەیە کە لەو ئانەدا هەم داکۆکی لە مافەکانی ژنان و کەمینەکان دەکـەن و هەم داکۆکیکاری گوێڕایەڵی تـەواوی خەڵکن، کە لە هەر کوێ و شوێنێك باسی شۆڕشە، تەنانەت ئەوانە دەیانەوێت بیروڕایان دەربڕن، کە داکۆکیکاری حکومەتی کەمینە بەسەر زۆرینەوەن و گوێڕایەڵی زۆرینەی خەڵك، گەندەڵی، ئیمتیازاتی تایبەتی نەداری چینایەتیشن. دیپلۆماتی ناوبراو پاشان لە سایتێك بەناوی (ترەست لۆو) {متمانەکردن بە یاسا}، باسی ئەو (دەستکەوتانەی) کرد. سەرمسوڕدەمێنێت گەر ئەو دەقە یەکێک لەو کۆمپانیا بانگەشەییانەی هاوکاری رژێم نەینوسیبێت. هەمان ئەو کۆمپانیایانەی کە رێکخراوی چاودێریکەری خودی من بەناوی (دێدەوانی بەحرەین) لە نزیکەوە چاودێریان دەکات. خۆشحاڵم کە پشتگیری هەمان خاڵی کردوە و بەردەوام هەوڵمدەدا

بیسەلمێنم، زۆرجار رژێمە گەندەڵەکان بۆ سەلماندنی بانگەشەکەیان (ریفۆرمخوازی)، سود لە باسکردن لە مافەکانی ژنان وەردەگرن، بەڵام کارەکە بە متوربەکردنی نارێك و تێکدەری باسی مافەکانی ژنان لەگەڵ حکومەتی گەندەڵ، رەوایەتی ئەو بانگەشەیە دەبەنە ژێر پرسیارەوە. وەك پارێزەری مافەکانی ژنان لە چوارچێوەی رێکخراوێك بە ناوی (ئەنجومەنی باڵای ژنان) باسی خانمی یەکەم، شیخە سەبیکە دەکات. لەڕاستیدا تائێستا تەنانەت چوونەپاڵی لەشکری ژنانی دەستەبژێری خانمی یەکەمیش بە مێشکمدا نەهاتوە (گەرچی دڵنیام هەرگیز جزدانی نیشانەداریشم نییە، ئەگەریش دەمویست، پشتگیری دەسەڵاتم نەدەکرد). پێش دوو هەفتە، سەرەتای مانگی کانونی یەکەم بوو کە کیم کارداشیان، لە رۆژی ژنی بەحرەیندا، سەردانی ئەو وڵاتەی کرد تا ئەو هەستە بخاتە مێشکەوە کە بارودۆخ وەك هەمیشەیە و دنیا شامی شەریفە.

تۆنی وتاری جەنابی دیپلۆماتیش نیشانەی هەستی پێزانین و گوێڕایەڵییە، کە لە رەعیەتی باش بۆ سوڵتان چاوەڕێدەکرێت. ئەویش وەك حکومەت، بەرگری بۆ نەکراوە و بەئاماژە بە بارودۆخی من، روداوەکەی بۆ باسی کەسی گۆڕیوە. ئەزمونی کەسیم سەلماندویەتی ئەو حکومەتە وەك دژەتێزی شایستەسالاری کاردەکات، کە هێندە بەسە بچوکترین سەرپێچی بکەی، ئیدی کەس هەقی بەسەر دەسەڵات و توانای تۆوە نییە، شتێکە بەسەر هەزاران ژن و پیاودا هاتوە و دوای شۆڕش یەکسەر لە کار دەرکراون. دەبێت ئاماژەی پێبکەین ژنانی بەحرەین مافی خوێندنی باڵا و بەهای بەشداریی نزیکەی باڵاش لە هێزی کاری وڵاتییان هەیە، بەڵام دەبێت ژنی بەحرەینی وەك هاوتا پیاوەکەی، بە جیاوازی تاقمی و هۆزی رابێت -هەردووك بە ئاستێك لە سیستمی

ستەمکاریدا سەرکوتدەکرێن، کە لەودا نایەکسانی زۆر لە دابەشکردنی داهات و ساماندا هەیە، بەهای هەژاری نزیکەی بەرزە و پەراوێزخستنی سیاسی بە کارێکی ئاسایی وەردەگیرێت. لە راستیدا سەرەڕای تەواوی ریفۆرمی رواڵەتی کە ئەو دیپلۆماتە ئەژماریدەکرد، پاشایەتی رەها لە هەرەمی رژێمی ستەمکار و سەدەکانی ناوەڕاستی بەحرەین دایە. بۆ نموونە، مەسەلەی تێکڕای مافەکانی ژنان، یاسای خێزان یان (یاسای باری کەسێتی) بەحرەین لە ساڵی 2005 پێشنیازکرا و بۆ خۆی نموونەی دیاریکراوە کە چۆن حکومەتی ستەمکار لە مافەکانی ژنان بۆ چەنەلێدان و ئیمتیاز وەرگرتن لە جوڵانەوەکانی موحافزکار و باو، سود وەردەگرێت.

لە بەحرەینیش هەروەك زۆربەی وڵاتانی عەرەبی، جوڵانەوەی ئیسلامگەرایی باڵادەست هەیە، کە لەم وڵاتە کۆمەڵەی ئیسلامی ئەلویفاق نوێنەرایەتی دەکات و پێش دە ساڵ دامەزراوە. ئەو حزبە لە ساڵی 2005 لە رێگای رێبەری مەعنەوی خۆی، واتە شێخ عیسا قەسیم، پشتگیری لە یاسای خێزانی هەڵوەشاندەوە. زۆرێك لەوانە دکتۆر عەبدولهادی خەڵەف لەو باوەڕەدان کە ئەو یاسایە دواسنوریی پاشماوەی باڵادەستی و دەسەڵاتی حکومەتی ئاینی دەردەبڕێت، مامەڵەی سیاسی دەستیپێکرد، بەم شێوەیە ئەگەر ئەلویفاق کۆتایی بە حەرامکردنی هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەن بهێنێت، ئەو یاسایەش هەڵدەوەشێتەوە کە بۆ حکومەت زۆر گرنگبوو. دامەزراوەی ئاینی لەم رێگایەوە بەشێکی کۆنترۆڵکردنی راستەوخۆی سنوری خۆی دەپاراست و لە ناوەندی سیاسیدا، زیاتر رێی لە بەرەو پەراوێزبردنی گروپ و تاقمی دەگرت، بەڵام حکومەت لە بەردەم خەڵکدا بانگەشەیکرد توندڕەوە ئاینیەکان ئەو یاسایەیان رەتکردۆتەوە، لەلایەکەی دیکەوە ئۆپۆزسیۆن بانگەشەیکرد کە ئەو یاسایە، زیاتر بۆ بەرگرتن لە بەرەو

پەراوێزبردنی تاقمی هەڵوەشاوەتەوە و بەمشێوەیە ناسنامەی ئاینی بەسەر ناسنامەی رەگەزیدا زاڵبوو. لەڕاستیدا باسی مافەکانی ژنان، لە جیاتی ئەوەی وەك هۆکارێك بۆ بەتواناکردنی ژنان بناسرێت، بۆتە ئامڕازێك بۆ پەراوێزخستنی تێکڕای شیعەکانی وڵات. لەو کاتەوە ئەلویفاق بەڵێنیداوە لە داهاتودا نوێنەرایەتی ژنانیش بکات و سەیر ئەوەیە عیسا قوسەیمیش قەناعەتیکردوە، کە ئەگەری پێداچوونەوە بە یاسای خێزاندا هەیە. دەبێت بە دڵنیاییەوە زیاتر هەوڵبدرێت بەڵێنی پتەوتر لەم بوارەدا دەستبکەوێت، دەبێت چالاکوانانی ژن لەناو وڵاتدا داوای وەڵام و هەنگاوی بەکردەوەی هەندێك روانگە و رەفتاری لێکجیاکردنەوەی رەگەزی و راگەیەنراوەکانی بەشداریکردنی ژنان لە خۆپیشاندانەکاندا بکەن.

لە سەرەتای خۆپیشاندانەکانی ئەم دواییەی بەحرەینەوە، جگە لە گروپە ناسراوە باوەکانی وەك ئەلویفاق، لە قۆناغێکی دیاریکراوی زۆر کورتدا، جوڵانەوەی سیاسی ناوخۆیی نوێی رێباز توندتر دەرهەق بە حکومەتی باڵادەست، فۆڕمی گرتوە. ئەو جوڵانەوانە بە گشتی لەلایەن ژنان و لاوان (دوو هۆکاری وەرچەرخانی شۆڕشگێڕی) فۆڕمی گرتوە، کە یان تـەواو بێئەزمونن، یان ئەزمونی رەفتاری سیاسی رێکخراو، یان بەکارهێنانی دەسەڵاتییان کەمە. رێبەرانی خۆپیشاندانەکانی سەرشەقام وەك زەین ئەلخواجە، رێبەرانی سیاسی وەك فەریدە غوڵام، کە ڕۆڵی هاوسەرە گیراوەکەی گرتۆتە ئەستۆ، ئەندامی یەکێتیەکانی وەك جەلیلە سلێمان، رۆژنامەنوسانی وەك نەزیهە سەعید کە بەهۆی راپۆرتی کوشتنی خۆپیشاندەرێک بە دەستی پۆلیس بە توندی ئەشکەنجەدرا، پارێزەرەکانی وەك جەلیلە ئەلسەید ماندونەناسانە داکۆکی لە زیندانیانی سیاسی دەکات، بەڵام

لە هەمووی گرنگتر (شێرەژنانێک) کە (شۆڕشگێڕەکان) جیاوازی ڕەگەزییان نییە و بەوپەڕی شکۆوە تەواوی شێوازە ناڕەزاییە نوێیەکان دژی حکومەت، هەنگاوی ناوخۆیی و بەرگری دەگرنەبەر.

دیپلۆماتە بەحرەینییەکە لە وتارەکەی دوای ژماردنی ڕواڵەتەکانی پێشکەوتن و ریفۆرمەکان لە وڵاتدا باسمدەکات، گوایە من بە هۆی هەبوونی کاری گونجاو، نمونەی ئەو پێشکەوتن و ریفۆرمەم! ئاماژە بەوە ناکات کە ئەشکەنجە و ئازاردانی زۆری تاقمی و نەتەوەیی، تەواوی ریزەکانی کۆمەڵگەی گرتۆتەوە و کاتێك وەك سزا باسی بەشخوراوی لە ئازادی و بەختەوەری دەکرێت، منیش لەو ڕێسایە ریزپەڕ نیم. ئەو دەتوانێت بۆ لیستەکەی خۆی لە ڕواڵەتەکانی پێشکەوتن و ریفۆرمی ئاماژەپێکراوی، ئەو بابەتەش زیادبکات: لیستە ڕەشـەکـان، دەستبەسەرکردن، دەستلەکارکێشانەوەی زۆرەملێیی، لەئەنجامدا زیندانی و ئەشکەنجەدانی هاوسەرەکەم و زیندانیکردنی سەرکێشانەی من لە مانگی نیسانی ڕابردوودا. ڕەنگە لە بەرامبەر ئەزمونە پلە بە پلە بە ئازارتر و خراپتر لە ئەوانی دیکە، واباش بێت هیچ باسی ئەزمونەکانی خۆم نەکەم. ئەگەر هەموو ئەوانە سەرەڕای ئەو گریمانەیە، کە لەوانەیە هەموو ساتێك هاوولاتیبوونم هەڵبوەشێتەوە، ئەوەی بەسەر باوکیشم هات، نیشانی نادات حکومەت تورەمناکات، کەوایە چ شتێك نیشان دەدات؟!

دەرکەوتنی ژنان وەك ڕێبەر و چالاکوانانی سیاسی، بە تایبەت لە کۆمەڵگەی نەریتی وڵاتانی کەنداوی وەك بەحرەین، دور نییە بۆ ژمارەیەك لە فێمێنیستە لیبراڵەکانی خۆرئاوا چاوەڕوان نەکراوبێت، کە پێشتر خانمی یەکەمی پڕباقوبریقی وەك سۆزان موبارەکیان

دەپەرست، ئێستا بەناوی هێمای ریفۆرمەکان، مافەکانی ژنان، پێشکەوتن و نوێگەری، داکۆکی لە خانمانی یەکەمی وەك مەلیکە نور و شەیخە سەبیکە دەکەن. ئەو کۆنفرانسە بە باشترین شێوە و لە باشترین گۆشەنیگاوە، کێشەی وتاری فێمێنیستی ژنانی عەرەبی وێناکرد، بە تایبەت کێشەی ئەو کۆمەڵەیە لە وێنا و هێماکان، شێوە بە تێگەیشتنی خۆرئاوا لە (ئەوی دیکە)ی خۆرهەڵاتی دەدەن. مانای ئاماژەیی ئەو وێنایانە کە لە رابردو بۆ ژنانی عەرەب زۆر تێکدەر بووە، چونکە لە راستیدا هۆی گەشەپێدان و رەوایەتیدان بە رواڵەت و هێماکانی حکومەت دەبن کە خەڵك ئەوانەی بە میتۆدی نوێ دورخستونەوە و شێواندونی، ئەوە جگە لەوەی یاسا لەسەرەوە بۆ خوارەوە بەرهەمهاتوەکانیش لە کۆمەڵگەدا رەتکراوەتەوە.

بۆ بەدیهێنانی مامەڵە و بەشداری بنیادنەر لەگەڵ باشوردا، دانیشتنی لەمجۆرەی میدیاکان، رێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و سیاسەتکارانێك پێویستە گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی ریشەیی بەرەو گروپە ناوخۆیی پەرتوبڵاوەکان و دانیشتوانی نافەرمیش لە بەرچاوبگرێت و بە فەرمی بناسێت کە زۆرجار بۆ دامەزراوە فەرمی و رێکخراوەکانی حکومەتی خاوەن نیگای جیاوازی چینایەتی و رەگەزی کاریان کردوە. کەس کێشەی لەگەڵ پەژارە و نیگەرانییە رەگازۆ و واقعیەکان نییە، بەڵام ترسی ئاکاری ساختە لەبارەی چارەنوسی ژنانی عەرەب، تەنیا هاوکاری سەلماندنی هەمان تێڕوانینی چینایەتی و رەگەزی دەکات. وەك کەسێك کە لە نێوان خانمی یەکەم و جەنابی دیپلۆماتدا گیریخواردبوو، هیوادارم بەم وتارە توانیبێتم لێکدژی و کێشەکانی سەرچاوەگرتو لەمجۆرە مامەڵانە وێنابکەم.

6
رزگاری، بەڵام نەك ئازاد

ساندرا هێل

زۆرجار کەشوهەوای کراوە بەخێرایی نامێنێت، کە بە درێژایی شەڕەکانی ئـازادی بەخش، یان شۆڕشەکان بۆ ژنـان دێتەئاراوە. هەلومەرجی ژنان لە دنیای عەرەب، دوای گۆڕانکاری بەهاری عەرەبی زیاتر بەرەو چوارچێوەکان چووە. ئەزمونی شۆڕش و ئازادی ئەریتریا نمونەیەکی باش و هۆشداری پێدەرە بۆ بارودۆخی ئێستای ژنان لە دنیای خۆرئاوادا.

ساندرا هێل -مامۆستای مرۆڤناسی زانکۆی لۆس ئەنجلۆس- لە هەلومەرجی ژنانی ئەریتریا بە تایبەت سەردەمی شەڕ و دوای شەڕ دەکۆڵێتەوە و کورتە مێژویەکی رێکخراوەکانی ژنانیش بەدەستەوە دەدات. دەڵێت: لە جوڵانەوە سیاسیەکاندا ئەوە پیاوانن پێگەی ژنان بۆ خزمەتکردنی جوڵانەوەکە دیاریدەکەن. هێل دەپرسێت چۆن ژنانی ئەریتریا دەتوانن کەشوهەوای رزگاری بەخش، دوای ئەویش بۆخۆیان بپارێزن کە لە سەردەمی خەبات بەدیهاتوە.

(دوای ئازادکردن)، ناونیشانێکی گونجاوە بۆ باسکردنی ئاکام و دەرەنجامە خراپەکانی شەڕ بۆ ژنانی ئەریتریا. ئاکامی دەستبەجێی ئەو شەڕە بۆ ئەو ژنانە شەڕێکی دیکە بوو لەگەڵ وڵاتی ئەسیوپیا کە جێبەجێکردنی پەیماننامەی ئاشتی لە کانونی یەکەمی ساڵی 1998 بە بەپێکدادانەکان دەستیپێکرد و تا ساڵی 1999 ببووە شەڕی تەواو، ژنان نزیکەی 20%ی هێزە سەربازییەکانی ئەریتریایان پێکدەهێنا (لە بەرامبەردا لە 30%ی بۆ شەڕی یەکەم دەخەملێنرێت). لە مێژوی 11ی مارسی 2000 روداوێکی ناخۆش رویدا، کاتێك حکومەت رایگەیاند پێویستە سەربازە ژنەکانی ئەریتریا، گوایە بۆ خوێندن، هێڵی پێشەوەی شەڕ بەجێبهێڵن. کاتێك ئەو روداوە رویدا، ئەریتریا بەهۆی گەورەتربوونی سوپای ئەسیوپیاوە، زیانی قورس و راکردنی هێزەکان لە خزمەت، پێویستی بە هێزی سەربازی زیاتربوو. سەرباری ئەوە، یەکێتی نیشتمانی ژنانی ئەریتریاش، لە زمانی ئەریتری بە وشەی کورتکراوەی (حەمادە) دەناسرێت، پشتگیری ئەو هەنگاوەی حکومەتی کرد. سەرۆکی ئەو یەکێتییە، واتە لویی غبرب لەو باوەڕەدابوو کە ژنانی شەڕکەریش دەبێت شارەزای کۆمەڵێك بەرنامەی زۆربن، بەڵام هەواڵەکانی دواتری بەرەی شەڕ پێچەوانەی هەواڵی میدیاکان بوو، دەرکەوت هێشتا ژنان لە بەرەی شەڕدان. ساردی جێبەجێکردنی ئەو بڕیارە لەوە سەرچاوە دەگرێت کە شەڕ زۆر فراوانبووە و هێزەکانی ئەسیوپیا تاڕادەیەك وڵاتیان گرتبۆوە. تەنانەت هەڕەشەی کشاندنەوەی ژنان لە بەرەکانی شەڕ و رۆڵە سەربازیەکانی دیکە، شتێکی ئەوتۆ بۆ داهاتوی ژنان هیوابەخش نەدەهاتە بەرچاو کە سەریکێشابووە باشبوونی پێگەی ئەوان لە ئەریتریای تازە سەربەخۆ بوو. لانیکەم بە باوەڕی رۆژنامەنوسێك، (تێکهەڵچوونی تازەی سنوری لەگەڵ ئەسیوپیا،

هەڕەشەیەکە دەتوانێت بەشی زۆری ژنانی ئەریتریا لەم کۆمەڵگەیەدا، پیاوسالاری بکاتە ئاردی ناو چقڵ.)

بەڵام سەرەڕای ئەو پاشەکشە گریمانەییەی ژنانی ئەریتریا، هێشتا هۆیەك بۆ گەشبینی هەیە. یەکێتی نیشتمانی ژنانی ئەریتریا، لە رۆژەکانی 27 تا 29ی تشرینی دووەمی ساڵی 1999 لە شاری ئەسمارا، کۆنفرانسی نێودەوڵەتی گەورەی بۆ بەرزڕاگرتنی بیستەمین ساڵوەگەڕی خۆی رێکخست. کردنەوەی دەرگاکانی ئەو کۆنفرانسە بە رووی رەخنەگرانی ناوخۆ و دەرەکیدا، ستراتیژیەتێك بوو روەو داهاتو، کە رێبەری نوێی ئەو رێکخراوە لەبەرچاویەتی. هەرچۆنێك بێت ئەو یەکێتییە خۆی بە (تاکە رێکخراوی ژنانی ئەریتریا) دەناسێنێت، کە دەبێت راستی ئەوخاڵە لەبەرچاو بگیردرێت و ئەگەر راستبوو، دەبێت بەدوای هۆیەکەیدا بگەڕێیت.

زەمینەی باسەکە

هەرگیز ئەو راستییە بۆ ژنانی رزگاربوو لە کۆت، لە سەردەمی دوای شۆڕش هیوابەخش نییە، کە تائێستا لە هیچ کام لە شەڕەکانی ئازادی بەخش یان شۆڕشگێڕی، بەدەر لە شێوازی تێگەیشتنی پێشکەوتنخوازی ئایدیۆلۆژیای باڵادەست بۆ رزگاری و ئازادی ژنان، لە روسیا، چین، جەزائیر، ڤێتنام، کوبا، نیکاراگوا، سلڤادۆر، گینیا، بیسانۆ، ئەنگۆلا، مۆزەمبیق، ئەفریقیای باشور و فەلەستینی سەردەمی راپەڕین، ژنان و پیاوان نەیانتوانیوە کەشی رزگاریبەخش بۆ ژنان بە درێژایی شەڕ و دوای شەڕ بپارێزن و بەردەوام قۆناغی ئەو مانگە هەنگوینییە زوو تەواوبووە. بە پێچەوانەی ئەو رابردوە، من هەروا گرنگی بە توێژینەوەی توانای رزگاریبەخشی سۆسیالیزم و فێمێنیزم

و پێکهاتەی ئەو دوانە و ئەو لێکدژییە دەدەم، کە ئەو دوانە لەگەڵ خۆیان دەیهێنن.

کۆمەڵگەی ئەریتریا و ئەسیوپیا -نیوەی مەسیحی ئەرتۆدۆکس و نیوەی موسڵمانن- لە روانگەی پێگەی کولتوریی ژنانەوە زۆر موحافزکار بـوون. لە بەرامبەردا بە درێژایی شەڕی سی ساڵە بە ئامانجی جیابوونەوە لە ئەسیوپیا، بەرەی ئازادیبەخشی خەڵکی ئەریتریا، یان (APLF) پێشکەوتوترین تێڕوانینی بۆ ژنان خستەڕوو، کە تائێستا بینیومانە. (APLF) جوڵانەوەیەکی چەکداری لاساییکەرەوەیی، بێلایەن، ئیلهامگرتو لە مارکسیزم، حزبی سیکولار، فرە نەتەوەیی و پێشەنگبوو. لەم کەشوهەوایەدا، ژنان نەك وەك جێگرەوە، بەڵکو هاووڵاتیانی رەسەنی ئەریتریای شۆڕشگێڕی بەشداری هەموو کاروبارەکان دەکەن. بۆ نمونە، ژنان لە کۆتایی شەڕدا زیاتر لە 30%ی هێزی سەربازییان پێکدەهێنا و لە هەموو ریزەکان خزمەتیانکردبوو. ئەوە تەواو پێچەوانەی مێژوی پێشینەی پێکدادانی سەربازییە، کە زۆرجار بە شایەتی ئەو سوپایە، بە بژاردە و زیاتر لەکاردا سودیان لەژنان وەرگرتوە و بە درێژبوونەوەی کاری ماڵەوەیان دادەنرا.

بە گەواهی زۆربـەی شایەتی و راپۆرتەکان، ژنان لە مەیدانی شەڕ، چ لە ناوچە کێشەلەسەرەکان و چ لە ناوچە رزگارکراوەکان، زۆر هەستیان بە ئادی دەکرد، دەیانخوێند، لەوانە پەروەردەی سیاسی، فێری شارەزایی نوێ دەبوون و ناسنامەی تازەیان وەردەگرت. بەمشێوەیە ژنانی خەباتگێڕ، بەڕاستی نمونەی ژنانی رزگاربوو بوون لە کۆتوبەند.

زۆر هۆکار بوونەهۆی ئەوەی ئەو پێکدادانانە ببێتە خەباتێکی ئەرێنی بۆ ژنان و گرنگترینیان پەروەردەی سیاسی چالاکانەی هەموو ئاستەکان بوو، چ لەناوخۆ و چ لە دەرەوە و لە وڵاتانی ئازاد. ئێستا

دوای پێناسەکردنی (APLF) بەهۆی بەهرەمەندبوون لە ئایدیۆلۆژیای ڕەگەزی پێشکەوتو بەکردەوە تیرِوانینی دروست، لە ڕەوتی هەوڵەکانی ئەریتریا بۆ گەیشتن بە دیموکراسی لە سەردەمی ئاشتی، بەوردتر لە کێشەی ژنان دەکۆڵمەوە. نابێت بیرمان بچێت کە هێنانەئاراوەی هاوڕایی و هاوڕێیەتییەك لە سەنگەر و پەناگاکان کارێکی ئاسانترە، کە وەك سیستمی یەکسانیخواز خۆی دەنوێنێت. گەرچی زۆرجار ژیان لە سەنگەر و پەناگاکاندا لە دیموکراسیی دەکات، پێدەچێت ژیان لە (دیموکراسی)دا بۆ ژنان، شتێکی دیکە بێت.

چوارچێوەی تیۆری ڕێچکە و چالاکی سیاسی

لە توێژینەوەکەم لەمەڕ سـودان، بەڵگەهێنانەوەیەکی دیاری ئەوەیە کە لە زۆربەی جوڵانەوە ئازادیبەخشەکانی نیوەی دووەمی سەدەی بیستدا، پیاوان پێگەی ژنانیان لە چوارچێوەی کولتوری خزمەت بە جوڵانەوەکە و بەو پێناسەیان کردوە. لە ڕاستیدا پیاوان لە ژنان چاوەڕێدەکەن کە زۆرجار کولتور، یان ناوەندی خێزان وەك سیمبولی بەرگری، یان بەهۆی ترسی لە دەستچوونی (ڕەسەنایەتی) یان (ئابڕو)، لە ڕوبەڕوبوونەوە بە هەلومەرجی نائاسایی وەک شەڕ بپارێزن. کاریگەرییەکی ئەو کارە، چەقبەستویی و نەگۆڕی کولتور و ڕێگری لە ڕەوتی گۆڕانە ئاساییەکەیی ئەوە. کاریگەری دووەم پێدانی ڕەونەقی ڕۆمانتیکە بە ڕۆڵی ژن: ژن وەك دایك، دایکی سەربازانی ڕێگای ئازادی، یان (پاسەوانی ماڵ). ڕواڵەتێکی دیکەی باوی چاوەڕوانیکردن لە ژنان لە بەرەکانی ئازادی بەخش، چاوەڕانیکردنە لە ژنان بۆ نوێنەرایەتی (ئاکارەکان)، یان گرتنەئەستۆی ئەنجومەنی ئاکاری جوڵانەوەکەیە.

پێناچێت ئەو ڕاڤەکارییە بۆ خەڵکی ئەریتریا، کتومت بەو شێوەیە

ڕاستبێت. لەم وڵاتەدا، خەباتگێڕانی ژن وەك خۆیان ئازاددەکرێن تا بە تەنیا لەچوارچێوەی کولتوری دژواری باودا، لەگەڵ ژیانی خەڵکی ئاسایی بگونجێن و بەکردەوە لێیان چاوەڕێدەکرێت تا ئاستێکی زۆر ڕەچاوی ئاکاری کۆمەڵایەتی و بەها باوەکان بکەن. دەکرێت لەسەر ئەو بنچینەیە بوترێت کە کۆمەڵگەی سڤیلی ئەریتریا بەدرێژایی شەڕ چەقبەستو و نەگۆڕ بووە. بە دەربڕینێکی دیکە، لە کاتێکدا کە شەڕڤانان و خەباتگێڕان سەرقاڵی بەرنامەدانان و جێبەجێکردنی ئاڵوگۆڕەکانی ئابوری، سیاسی، چینایەتی، نەتەوەیی و ڕەگەزی بوون لە ناوچە ئازادکراوەکان، باقی کۆمەڵگە بە پێناسەی جێگیر و نەگۆڕی (ئەریتری بوون)ەوە نوسابوون و هەوڵیاندەدا ڕێباز و هەڵسوکەوتی کولتوری بپارێزن. بۆیە، هەرچەند هێما، ئاست و سنورێکی دیاریکراو لە نێوان ناوچەکانی ژێر فەرماندەیی بەرەی ئازادیبەخش و کۆمەڵگەدا نەبوو (چونکە لەمسەری سنورەکانەوە بۆ ئەوسەری هاتوچۆی بەردەوام و پەیوەندی هەمیشەیی هەبوو)، دوو کۆمەڵە ڕەفتاری زۆر جیاواز لەم سەرەوسەری هەبوو. هەربەو بەڵگەیە گەرچی خەڵکی سڤیل بەشێوەیەکی تێبینیکراو بۆ چالاکی نهێنی و ژێرزەمینی سازو ئامادەکرابوون، ژیانی تایبەتی و خێزانی بە شێوازێکی جیا پێگەیەکی بەرز و تەنانەت ڕۆمانتیکی هەبوو، کە خەباتگێڕان و شەڕڤانانی (APLF)، ژیانی خێزانی (ئاسایی)ان کردبوە قوربانی ژیان لە سەنگەرو پەناگاکاندا، کە دەگەڕانەوە ناو ژیانی خەڵکی ئاسایی، هێشتا (دابونەریت و شێوازی کۆن) چ بۆ پیاو و چ بۆ ژن، سەرنجڕاکێش بوو. بەمشێوەیە چپەچپکردن لەبارەی ژیانی تایبەتی و نەخشەکێشانی وێنایەکی ڕۆمانتیکی لە زەیندا وادەکات تاك ئەو ڕاستییە ناخۆشە لەبەرچاونەگرن کە زۆرجار ژیانی تایبەتی، پانتایی گەورەترین ستەمە لە ژنان.

هەرچەند گوتاری ئایدیۆلۆژیی ئەریتریا، شتێکی دیکەی باسدەکرد، گوێنەدانی (APLF) بە مەسەلەکانی سنوردانان لەبەرپێی ژنانی ئەریتریا لە ژیانی خێزانیدا، دوای ئازادکردنی وڵات، سەریکێشایە لەکیسچوونی هەندێك دەستکەوتی کۆمەڵایەتی، کە ژنان لە بەرەکانی شەڕ ئەزمونییان کردبوو. پەیوەندیی ئازاد بە پیاوان، ڕێباز و نەریتی کۆمەڵایەتی ئاسان و بێترس، جۆری جلوبەرگ و مۆدێلی قژ، نەبوونی فشاری کۆمەڵایەتی بۆ هاوسەرگیری و منداڵبوون و نەمانی دابەشکاری رەگەزی هێزی کار، بە دەستکەوتە کۆمەڵایەتیەکان دادەنرا.

من وەك چالاکوانێکی فێمێنیستی چەپ سەرقاڵی هەندێك لە پڕۆسە نەرێنییەکان بووم، کە زۆربەی جوڵانەوە فێمێنیستەکان بەسەر بەرنامە فێمێنیستیەکەیان هاتوە و ئامانجییان وەرچەرخانی بنەڕەتی بوو. چۆن دەتوانین بۆچی و چۆنچۆنی لە دەستچونی کار بۆ ژنان شرۆڤە بکەین؟ بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە بە کۆتاییهاتنی خەبات، ئەوە سیاسەتکار و حزبە سیاسیەکانن دەسەڵات بە دەستەوە دەگرن، نەك سیاسەت و میکانیزمە سیاسییەکان، دەکرێت ڕێگایەك ئەوەبێت، کە پێویستە لە دینامیکی کرۆکی ئەو جوڵانەوە و لێکدژییەکانی ستراکتۆری خودی ڕێکخراوە شۆڕشگێڕییەکان بکۆڵینەوە. ئەو لێکۆڵینەوەیە بریتییە لە هەڵسەنگاندنی ماهیەتی خەباتی سەربازی و چەکدارانە و رۆڵی ژنان لەم ناوەندەدا (هەم لە ستراتیژییە شۆڕشگێڕییە درێژماوەکان و هەم ماوە کورت)، پەیوەندی جوڵانەوەکە بە (نەریتەکان)ەوە، شێوازی هاوکاری سیمبولەکانی شۆڕشە بۆ بەرنامەی ژنان.

منیش هاوشیوەی زۆربەی فێمێنیستەکان وەك دەڵێن (گرێبەست)، چاوپۆشیم نەکردوە لەو گرێبەستە ناوەکییەی نێوان ژنان و جوڵانەوە سۆسیالیستەکانی بە شۆڕشی دەزانن و لە چوارچێوەی مارکسیستیدا

چالاکی دەکەن، بەڵام بە توندی ڕەخنە لە ڕوانگەی دەسەڵاتخوازانەی مارکسیستی دەگرم بۆ زۆربەی شۆڕشەکان و چارەسەری تاڕادەیەك ڕواڵەتی کە بۆ ژنان بە شیاوی دەزانن. لەوباوەڕەدام هەلومەرجی دوای شەڕ بۆ (APLF)و (PFDG)، ئەزمونیکی جوانە بۆ ئەوەی بزانین ئایا دەکرێت درەوشاوەترین نمونەی یەکسانی ڕەگەزی سەردەمی شەڕ، بۆ ژیانی خەڵکی ئاساییش بگوازرییەوە. ئایا (APLF)دەتوانێت هەمان ئایدیۆلۆژیای ڕەگەزی، نەژادی و چینایەتی بەسەرکەوتویی لە کۆمەڵگەدا بەکاربێنیت، کە لە سەنگەر و پەناگەکاندا پیادەیانکردوە؟ چ جۆرە چالاکییەك ئەو کارە بەدیدەهێنێت؟ ئایا دەکرێت لەو بارودۆخەدا بە کۆمەڵگەی مەدەنی گەشەکردو بگەی؟

لە ساڵی 1994 و 1996 بۆ وەڵامدانەوەی هەندێك لەو پرسیارانە لە ڕوانگەی ژنانی ئەریتریاوە، دەستم بە کۆکردنەوەی مێژوی سەرزاری ژنانی خەباتگێڕی ئەو ناوچەیە کردوە و زیاتر لە 30 لەو ژنانەم بینیوە. گفتوگۆم لەگەڵ شەڕڤانانی وەك ورکی زرای، قازی لتبراهان کاسای و گواندی (ئەسمەرە ئەبرەهە) کردوە، کە یەکێکە لە شەڕڤانە باشناو. داوام لەو ژنانەی (APLF)کرد کە لە بەرەکان خزمەتییان کردبوو، باسی ئەزمونی خۆیانم بۆ بکەن لە بەرەکانی شەڕ، لەوە گرنگتر، بەسەرهاتی گەڕانەوەیان بۆ ژیانی خەڵکی سڤیل بگێڕنەوە.

ئەنجام

کاریگەرترین وتەگەلێك کە لە گفتوگۆکانمدا ڕوبەڕوی بوومەوە، وتەی ژنێکی شەڕڤانی (APLF)بوو لەسەر بارودۆخی ژنانی ئەریتریا: (ئێمەی سەربازان لەگەڵ گەڕانەوە بۆ ژیانی خەڵکی ئاسایی تێگەیشتین کە ڕزگاربووین، بەڵام ئازاد نا. لەگەڵ ئەوەی لە بەرەکانی شەڕدا لە کۆت ڕزگارمان نەببوو، بەڵام ئازاد بووین).

لێرەدایە کە دەتوانین لێکدژی و دوژمنکاری حکومەت ببینین کە لەلایەك بەگوێرەی ئایدیۆلۆژیای خۆی، بەڵێندان بە دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی یەکسان و بەدەر لە جیاوازی چینایەتی، رەگەزی، نەتەوەیی یان ئاینی، لە لایەکەی دیکەوە روبەڕوبوونەوەیە بە گرفتە ئابوریە هەنوکەییەکانی و کێشەی نەتەوەیی. ئایا ئەو حکومەتە ئەگەری سەرکەوتنی هەیە؟ ئایا ژنان هەمیشە ئازار بەدەست دەسەڵاتی حزبی پشتبەستوو بە جوڵانەوەیەك، یان گەشەپێدانی حکومەت و دەزگاکانی دەکێشن؟ ئایا دەکرێت سیاسەتدانان و ستراتیژییەکانی چالاکی سیاسی، بێ لاوازکردنی ئەو ڕەوتانە هاوسەنگییان بکات؟

هێشتا ئەو پرسیارکلیلیانەی پێشتر ژماردمن بێوەڵام ماونەتەوە. بۆ رێکخراوێکی سیاسی و هاوتای خەڵکی سڤیل ئەو جوڵان و گۆڕانی رەوت لە دۆخی بەرەی ئازادیبەخش -رێکخراوێکی رێخۆشکەر بە بەتواناکردنی گروپە بێبەشەکانی وەك ژنان، جوتیاران، لاوان، کەمینەکان و کرێکاران- بە دەوڵەتێك، دەبێت چ مانایەکی شیاوی هەبێت، کە کۆنترۆڵ و چاودێری، یان بە سنوردار هێشتنەوەی هەمان گروپەکانی بە ئەرکی خۆی دادەنا؟ لەڕوی گێڕانەوەی تیۆری فێمێنستی، کاتێك حکومەت بۆخۆی رۆڵی سیاسەتدانانی بنەڕەتی و چالاکی سیاسی بەنوێنەرایەتی ژنان دەبینێت، یان کاتێك ئەو رۆڵە رادەست و هەموو شتێك بە رێکخراوی نیشتمانی ژنان دەسپێرێت، دەکرێت ئەو دوو رووە چ مانایەکی جیاوازی بۆ ژنان هەبێت، کە لە خەباتی ئازادیبەخشی سەربازی بەشدارییانکردوە؟ ئایا ژنان بە پشتبەستن بە حکومەت دەتوانن دەستکەوتەکانی سەردەمی جەنگییان پتەوبکەن، یان پشت بەرێکخراوەکانی خودی ژنان ببەستن؟

پیاوان، لە زۆربەی کۆمەڵگەکاندا، بەشێوەیەك پێگەی ژنان لە

چوارچێوەی کولتوردا دیاریدەکەن، کە لە خزمەت دامەزراوەکانی دەسەڵاتی پیاوان دابن. لە جوڵانەوە سیاسیەکانیشدا پیاوان پێگەی ژنان بەگوێرەی خزمەت بە جوڵانەوەکە دیاریدەکەن. پیاوان لە ژنان چاوەڕێدەکەن کولتور، یان بونیادی خێزان زۆرجار وەك سیمبولی بەرگری بپارێزن، یان رێگا بۆ بەردەوامی کولتور (رەسەن) لە بەرامبەر بگرەوبەردە و توندوتیژی هەمواربکەن. لەم ناوەدا زۆرجار ژنانی بەتەمەنتر ئەو کارە دەبەن بەڕێوە، ئەو کۆمەڵە ژنانەی ئەریتریا لەو سیمبولە رایانکرد، کە چالاکانە بەشداری شەڕیان کردبوو، بەڵام ئەو کارە کاریگەری بەسەر ژنانێکەوە هەبوو کە لە بەرەکانی شەڕ نەبوون. ئەو ژنە ئاساییانە، (پاسەوانانی ماڵ)، لە چەقبەستویی و نەگۆڕی کولتوردا بەشدارن، بەمشێوەیە ژنانێك روبەڕوی چاوەڕوانی هاوشێوە بوونەتەوە کە لە قۆناغی سەربازی گەڕاونەتەوە. ئەو رۆڵەی لە شەڕدا هەیانبوو لەگەڵ رۆڵەکانی دایك، دایکی سەربازانی رێگای ئازادی، (پاسەوانانی ماڵ)، شێوەی رۆمانتیکی بەخۆوە گرت. گوشارخستنە سەر شەڕڤانانی پێشو بە گەڕانەوە بۆ رێسا باوەکان، کارێکی باو و سیمبولێکی ئاشنای جوڵانەوەی ئازادی بەخشە. دوای شەڕ، پیاوان پێویستیان بە هێزی کاری ژنانە، بەڵام دەبێت بەرەو کار و ئەرکی (گونجاو) بە ئاڕاستەی چاکەی گشتی رێنمایی بکەن، کاری نوێگەری، بوژاندنەوەی بارودۆخی ئابوری و قەرەبوکردنەوەی دانیشتوان، لەوەی لە کاتی شەڕدا لەکیسیان چووە. لەئەریتریا، داواکاری بۆ خزمەتگوزارییەکی لەمجۆرە دوای وێرانکاریەکانی شەڕ، زۆربوو. ئێستا وڵات پێویستی بە هاوکاری تایبەتی هاووڵاتیان، چاودێری حکومەت بۆ خزمەتگوزاری گشتی، دامەزراوە جیاجیاکان، لەخۆبردویی، قوربانیدانی ژنان و پیاوانە، ئەو لەخۆبردوییە بۆ ژنان، بەشێوازی دامەزراندنی بناغەی کۆمەڵگەی ئەریتریا، رەنگدەداتەوە.

7
گێڕانەوەی ئەوەی هێشتا لەودا هەوڵدەدەین

هودا ئەلسەعدە

کامانەن گێڕانەوە تازە فۆڕمگرتوەکانی بەهاری عەرەبی؟ ئایا کەسانی خاوەن گێڕانەوەکان کە لە دۆخەکە دابوون، یان چیرۆکەکان، جیهانگر و هەموانین و دەتوانن سەفەر بکەن؟ ئایا گرنگە کێ چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە و کێ خاوەن گێڕانەوەی شۆڕشێکە؟ هودا ئەلسەعدە لە کۆنفرانسێکدا لە قاهیرە شرۆڤەیدەکات و ئامانجی لەو شرۆڤەیە گێڕانەوەکانی لێکدژ و دژە شۆڕشەکانی عەرەبی و بناغەی جیۆپۆلەتیکی ئەو گێڕانەوانەیە.

ئەلسەعدە توێژەر و چالاکوانی مافەکانی ژنانە، مامۆستای زمانی ئینگلیزی و ئەدەبی بەراوردکاریە لە زانکۆی قاهیرە. ئەو وتارەی ئەلسەعدە لە بارەی کۆبوونەوەیەکە کە لە پەراوێزی کۆنفرانسێکی

ساڵی 2011ی زایینی لە زانکۆی قاهیرە گیرا. لاوانێکی زۆر بەشداری ئەو کۆنفرانسەیان کرد تا درێـژەی گێڕانەوە و راکانیان لەبارەی ئەزمونی بەهاری عەرەبی بەیەکەوە بخەنە بەرباس و لێکۆڵینەوەوە. ئەلسەعدە کورتە پێشەکییەك لەسەر هەندێك لە دەنگەکانی ئامادەبووی ئەو کۆبوونەوەیە دەخاتەڕوو.

ســازدانــی کۆنفرانس و کــۆڕ لـەبــارەی بـەهــاری عـەرەبـی، تایبەتمەندییەکی سەرەکی ساڵێکی ئەو دواییەی جیهانی عەرەب و وڵاتانی تر بوو. زانکۆی قاهیرە لە مانگی شوبات، سەنتەری توێژینەوەی پێشکەوتوی جیهانی عەرەب و ئەنجومەنی ژنان و بیرەوەری، کۆنفرانسێکی نێودەوڵەتیان بەناوی (گێڕانەوەی بەهاری عەرەبی: پرسیاری نوێ، میتۆدی نوێی خەبات و کاریگەری، سیاسەتی تازە)، لە قاهیرە سازدا. هەم ناوەرۆك و هەم ئامادەسازیە پێویستەکان بۆ ئەم کۆنفرانسە، کێشە و دەرفەتەکانی دەربڕی ئەوە بوون کە سازدانی کۆنفرانسێکی لەم شێوەیە، وەرچەرخانێکی مێژویی ریشەیی لەگەڵ خۆی دەهێنێت.

بەگوێرەی بەرنامەرێژی سەرەتایی بڕیاربوو کۆنفرانسەکە لە ئەیلولی 2011 سازبکرێت، بۆ داپۆشینی واقعیەتی وەرچەرخانی سیاسی لە میسر، شۆڕشی 25ی حوزەیران بەرنامەکەی گۆڕی، بەڵام بە زیادبوونی توندوتیژی دژی خۆپیشاندەران هیچ نەگۆڕێك لە بەرنامەڕێژیەکان، یان بەشداری کەسەکان لەو کۆنفرانسە پێشبینی ناکرێت. هەفتەیەکی بۆ کۆنفرانسەکە مابوو، ئامادەکارانی شڵەژاو و تورە، بەدەست ئەو باسەوە گیریانخواردبوو، کە دەبێت کۆنفرانسەکە هەڵبوەشێننەوە، یان دوابخرێت یان بەدوای چارەسەرێکی دیکەدا بگەڕێن، کە وەڵامی راگەیەنراوی مانگرتنی یەکێتییەکانی خوێندکارانی

سەرانسەری وڵات و ئاکامی ئەو ڕاگەیەنراوە لە پشتگیریکردن لەو مانگرتنەی دامەزراوەکانی حکومەت بداتەوە. کۆمیتەی ئامادەکاری کۆنفرانس باسی گرنگیی پشتگیری خوێندکارانی دەکرد، کە هەرگیز کۆنفرانس نابێت هەڵوێستی میدیاکانی حکومەت بەهێزبکات و هەوڵیاندەدا مانگرتنی خوێندکاران و هێزی شۆڕشگێڕی جوڵانەوەیەکی خوێندکاری لە سەرهەڵداندا لاوازبکەن. هەروەها کۆمیتە جەختی لە پێویستی بەردەوامی کار و ژیان وەك پێویستییەکی مانەوە و سەرکەوتنی پرۆژەی شۆڕش دەکردەوە.

ناوەرۆکی کۆنفرانس و بەشداربووانیشی، نیشانەی فرەیی زۆر، وزە و شاگەشکەیی بوو. بەشداری کەس و گروپەکان لە کۆنفرانس کێشەی فرەجۆر و جیاوازی هەبوو: لە شیکاری ئەکادیمی و تیۆرسێنییەوە تا گێڕانەوەی کەسی، بە دۆکیۆمێنتکردنی ڕوداوەکان، گێڕانەوەی زارەکی چالاکوانان، سرود و ئاواز، ڤیدیۆ، نوسراوی سەر دیوارەکان و فیلم، بەشداربووانێك لەگەڵیان کەوتنە گفتوگۆو شرۆڤەوە کە ئەزمونیان لە ڕوداو و مەسەلەکاندا نوێ بوو، بە دورکەوتنەوە، چ لە ڕوانگەی جوگرافی و چ ئەکادیمی، شایەتی مەسەلەکان بـوون. زۆربەیان بەشێوەیەك نوقمی مشتومڕی ڕۆژانە بوون، بەرگەی ڕەخنە یان ڕوانگەی دژیان نەدەگرت. زۆرێکی تر پێشوازیان لە شایەتی و ڕاوبۆچوونی بەشداربووان گرت، کە توانیبوویان پەیوەندی لە نێوان ڕوداوەکانی ڕۆژ و ساتە مێژووییەکاندا دروستبکەن و سیمبول، یان ئەڵقەی پەیوەندی دیاریبکەن، کە هاوکاری تیشکخستنەسەر ڕوداوەکانی ئێستا بکات. تامەزرۆیی، شرۆڤەی ورد، هەستی توند، فرمێسکەکان، کاردانەوەی زۆر و (بەکورتی گیانی شۆڕشگێڕی)، بە گوتەی بەشداربوویەك، کاریگەری بەسەر هەموو کۆنفرانسەکەوە هەبوو.

دوای بێدەنگیەکی کەم بۆ بەرزڕاگرتنی یـادی شەهیدانی شۆڕشەکانی عەرەبی، وتاری بەرایی دانیشتنەکە واتە رەزوە عاشور، رۆماننوس و رەخنەگری ئەدەبی ناسراو، بە وتارەکەی تۆن و لایەنگری کۆنفرانسەکەی دیاریکرد. جەختی لە کاریگەری زۆری وێنە و ساتە مێژووییەکانی شۆڕشی میسر و تونس کردەوە: دیمەنی خۆسوتاندنی بوعەزیزی کە زادەی پزیسکی شۆڕش بوو لە تونس، وێنەی روی پاکی خالید سەعید لە دژبەیەکی لەگەڵ وێنەی دڵتەزێنی روخساری شێوێنراوی دوای پەلاماردانەکەی پۆلیس کە خێرا لە ئینتەرنێت بڵاوبۆوە و سەریکێشایە نارەزایەتی هەزاران ژن و مێردی گەنج دژی توندوتیژی هێزەکانی پۆلیس، وێنەی فرۆشیاری خۆراك لە مەیدانی ئازادی قاهیرە کە بۆ سەرنجڕاکێشانی کڕیار و نیشاندانی لایەنگری خۆی بۆ شۆڕش، سودی لە سرود و دروشمەکانی شۆڕش وەردەگرت، وێبلاگی ئەحمەد ئەبوئەلغەیث وەك (ئێستا نـۆرەی هەژارانە، بیژوەکان»زۆڵەکان»)، پەنجەی لەسەر پەراوێزخستنی هەژاران و داواکانیان لە وتاری دەسەڵاتداران و بەرپرسان داناوە. وتەکەی عاشور ئاماژەیەك بوو لە شادی و خۆشحاڵی شۆڕش، ئێش و ئازاری قوربانیدان و کۆسپی لێکدا لێکداو هەوڵ بۆ گەشبینی لە روبەڕوبوونەوەی کێشەکان. ئاماژەکردنی ئەو بە وێبلاگی مەلەك عەدلی، مانگرتویەک کە باسی لە ئەزمونی ئامادەبوونی لە مەیتخانە کردوە، دوای کوشتنی کریستیانە قبتیەکان لە بەردەم بینایەی ماسپرۆ، فرمێسکی بە چاوی زۆربەی ئامادەبوواندا هێنایەخوار. بە سرودێك کۆتایی بە وتارەکەی هێنا، نیشانەی نارەزایی قوڵی نەبوونی دادپەروەری و یاسابوو لە ساڵی رابـردودا، دادپـەروەری بۆ دادگایی ئەنجامدەرانی تۆمەتبار بەکوشتنی خۆپیشاندەران/شەهیدەکان: یان (نجیب حقهم او نموت

زیهم)، یان هەقی (شەهیدەکان) دەستێنینەوە و بکوژان سزادەدەین، یان وەك ئەوان دەمرین.

کامەیە گێڕانەوەکانی بەهاری عەرەبی؟ هەندێك لە بەشداربووانی کۆنفرانسەکە بە بەکارهێنانی دەستەواژەی (بەهاری عەرەبی) بابەتیان بۆ وەسفکردنی شۆڕشەکانی ئەم دواییە هەبوو لە جیهانی عەرەبیدا. ناڕەزاییەکە ئەوەبوو کە زاراوەیەکی ئەوروپییە و لە راستیدا هەوڵدەدات ناڕەزاییەکانی جیهانی عەرەبی بۆ نمونەکانی ئەوروپی وەك بەهاری پراگ بگێڕێتەوە، یان ئەو زاراوەیە ئاماژە بە سرەوتن و نەگۆڕی عەرەبەکانی پێش ئەو بەهارە دەکات، یان بەجۆرێك دەربڕی ئاوابوونی بەم نزیکانەیە، چونکە دوای هەر بەهارێك پایز دێت. باسی دەستەواژەی (بەهاری عەرەبی) پوختەیەکی بابەتی کۆنفرانسەکەشە: گێڕانەوەی دژبەیەکی شۆڕشەکانی عەرەبی و جوگرافیای سیاسی، لە کۆڕی باس و راڤەکارییەکان دابوون.

روباب ئەلمەهدی پەنجەی لەسەر دوو گێڕانەوەی زاڵی شۆڕشی میسر دانا: لەلایەك، رەفتاری ئاشتیانەی لاوانی خۆپیشاندەر (راستەقینە) و (پاك) لە رۆژی 25ی حوزەیران، یان هەمان (شباب الثورة «لاوانی شۆڕش») و لەلایەکی دیکەوە توندوتیژی بەکرێگیراوان، کە پەلاماری پۆلیس بدەن، بارەگای پۆلیس بسووتێنن، سودوەرگرتن لەو بەکرێگیراوانە وەك چەکێك دژی خۆپیشاندەران، (ئاشتیخوازی) ئەوەندە گەورە پیشاندراوە، ئەو گریمانە بەهێزدەکات کە تاکەی دەوڵەت دامەزراوەی رەوایە و مافی بە کاربردنی توندوتیژی هەیە، ئەگەرێك کە لەگەڵ پڕۆژەی شۆڕش خرایە ململانێوە. دژبەیەکی و دووفاقی دوو گروپ دەربڕی هەوڵێکە بۆ ونکردنی دەمارگرژی چینایەتی فراوان و لاوازکردنی هۆکارەکانی سەرەکی شۆڕش

دژی حکومەت: هـەژاران و دامـاوان یاخی پیشاندراون، بەڵام بە هەمانشێوە کە گێڕانەوە فەرمیەکان زۆربەیان بەشێك لە شەڕ دژی خودی ئەندێشەی شۆڕش، یان بە هەمانشێوە کە نەهاوەند ئەلقادری عیسا ئاماژەیپێکرد، دژی (مانای شۆڕش)ە، دژە گێڕانەوەکانیش هەیە و دەکۆشن جێی خۆیان بکەنەوە. ڕۆژانە نوسەران و کەسایەتیەکانی لایەنگری شۆڕش دیاردەی بەدزێو و ناشرین لەقەڵەمدان و شەیتانی نیشاندانی شۆڕش و هەڵکوتانە سەر سیمبولی مەیدانی تەحریر دەخەنە گرژییەوە. ژنان و پیاوانی گەنج دیوار و تەلارەکانی شوێنی ناوەندی تەحریر بەو وێنانە دادەپۆشن کە گاڵتە بە هەڵوێستی میدیاکانی حکومەت دەکەن دژی خۆپیشاندەران. ماریز گادروسیش هەندێك لە گێڕانەوە لێکدژەکانی تاقمی تاوتوێکرد، کە لە ساڵی 2011 سەریهەڵدا -بۆ نمونە قیبتیەکان بەشێکی بنەڕەتی شۆڕشن و یەکێتی قیبتیەکان لەگەڵ موسڵمانان تایبەتمەندی یەکلاکەرەوەی میسری نوێ دەبێت. کاتێك زۆربەی ئەو گێڕانەوانە دیمەنێکی راستەقینە و گشتی بابەتییان دۆزیوەتەوە، کە موسڵمان و قیبتیەکان شانبەشانی یەکدی لە مەیدانی تەحریر دەستەودوعا راوەستاون. (مونا ئەبازە)ش گۆڕینی شێوازی شاری قاهیرەی لە حوزەیرانی ساڵی 2011ی تاوتوێکرد، کە دابەشکردنی بەئەنقەستی شارەکەمان بۆ بەرەی شەڕ، لە ناوەند و شار (ئاسایی) لە باقی قاهیرە بینی، بەڵام دیوارنوسە شۆڕشگێڕەکان سەرانسەری دیواری ناوچەکە وێنەی لەسەر کێشرابوو، خۆی بەسەر ناوچەکانی دیکەی ناوەندی شاردا سەپاندوە و لە روانگەی ماناوە بۆ دیمەنەکانی شۆڕشییان گۆڕیوون.

سەرەنجام مەسەلەکە (دزینی گێڕانەوەکان)ە لەلایەن جین

سەعید مەقدیسی وەك ترسی ئاسایی پـڕۆژە شۆڕشگێڕییەکان و جوڵانەوەی مافەکانی مرۆڤ لە سەرتاسەری جیهان باسیکرا. ئاماژەی بەهەوڵێك کرد بۆ دزینی گێڕانەوەی فەلەستینیەکان لەلایەن کەسانی وەك نیوت گینگریچ کە وتویەتی فەلەستینیەکان خەڵکانی فریادڕەسن، هەروەها بۆ بانگەشە بە ئەنقەستەکانی میدیای خۆرئاوای گێڕایەوە کە جین شارپ بە تیۆرسێن دەناسێنن و میسریەکان فێری هونەری خەباتی ناتوندوتیژی کـردوە لە بەرامبەر دیکتاتۆرەکاندا. هاوکات ئەو بۆچوونەشی بردە بەردەم پرسیار کە تەنها کەسانێك بۆیان هەیە روداوەکان بگێڕنەوە، کە لە روداوەکاندا بەشداربوون، چونکە چیرۆکەکان، جیهانگر و هەمووانین و دەتوانن سەفەربکەن و مانا و چەمکی فراوانتر بەخۆوە بگرن. ئەو هەویرە ئاوێکی زۆری کێشا، کە کێ چیرۆکەکان دەگێڕێتەوە و کێ خاوەنی گێڕانەوەی شۆڕشە. ئانا بێرنارد لە وتارەکەیدا ئاماژەی بە (بەهاری عەرەبی لە سەفەر)دای کرد کە هەر ئەندێشەیەك لەگەڵ کۆچکردن، یان گواستنەوە نوشوست دێنێت. هەروەها هۆشداریدا لە دزینی گێڕانەوەکان و گۆڕینییان بە ئامانجی خزمەتکردن بە بەرنامەکانی دژە شۆڕشگێڕی. کەوایە چۆن دەکرێت بۆ نمونە ئیلهامبەخشی مەیدانی تەحریر بەسەر جوڵانەوەی داگیرکردنی واڵ ستریت دیاریبکات و ناکۆکی نێوان داواکاری خەڵك و مەیدانی روداوەکان بناسییەوە، هاوکات ئەو بەدحاڵیبوونەی نەهێنانیەئاراوە کە جوڵانەوەیەکی ناڕەزایی لە جوڵانەوەکانی دیکە رەسەنتر و راستترە؟ لە لێکۆڵینەوە لە مەسەلە رەگەزیەکان ئاماژەی بە ژمارەیەك کێشەکرد کە دوای

شۆڕشەکان لەسەر ڕێگای ژنان سەرهەڵدەدەن. ناجیە ئەلعلی بە باسکردنی عێراقی دوای ساڵی 2003، سەرنجی، بەردانگانی بۆ هەوڵی جێگرتنەوەی یاساکانی بارودۆخی تاکی ئێستای بە یاسا باوەکان، راکێشا، جێگرتنەوە بەو بیانوەی دەبێت وڵات لە دەسیسەکانی شەیتانی دیکتاتۆری پاکبکرێتەوە کە دابونەریتی پێشێلدەکرد. گێڕانەوەی پەلاماردانی مافەکانی ژنان لە عێراق لە ژێر ئاڵای کولتوری باودا بۆ فێمێنیستەکان، لێکۆڵەرانی میسری و تونسی زۆر ئاشنابوو. هەروەها مەسەلە رەگەزیەکان چوارچێوەی ناسنامە و سنورە نەتەوەییەکان دیاریدەکەن و دەستدرێژی سیاسی و ئایدیۆلۆژیان دەکرێتەسەر. زۆربەی بەشداربووان جەختیان لە کەشوهەوای نوێ دەکردەوە، کە ئێستا لەبەر دەست ژنان و گروپە پەراوێزخراو و هەستی بەتواناکردنیاندایە. نیکۆلا پرات هۆشداریدا کە وتاری لە سەربنەمای پەراوێزخستنی ژنان لە پڕۆژەی بەشداری سیاسی لەلایەن شۆڕشەوە، وێنای رۆژهەڵاتناسان لە کۆمەڵگەی عەرەبی بیردەهێنێتەوە، کە مەکۆی سەرکوتکردنی ژنانە. رەهام شبلی رۆڵی ژنەخۆپیشاندەرەکانی لە شۆڕشدا بەرزنرخاند و بە تێکشکاندنی تابۆکان و گوتنی راستی بە دەسەڵات (چاو لە چاوی پیاوسالاریدا وەستان). ئەو پاشان رستە بەناوبانگەکەی، بەڵام گۆڵدمانی هێنایەوە کە (ئەگەر نەتوانم سەما بکەم، نامەوێت بەشداری شۆڕشەکەتان بم.)

بەرهەمی بینراو و شیعر، رۆڵێکی زۆریان لە گێڕانەوەی شۆڕشدا هەبوو. لە مێزگردێك بۆ ناساندنی گروپی میسرییەکان، ئەندامانی گروپەکە، لبنا دەروێش، عومەر رۆبێرت هامیلتۆن، یاسەمین متوالی

و فیلیپ رزق، گرتە ڤیدیۆکانیان نمایشکرد کە توندوتیژی سەربازەکان دژی هاووڵاتیانی بە دۆکیۆمێنتاری نیشاندەدا. ئەندامانی ئەو گروپە لە مەیدانی تەحریر پێکەوە یەکتریان ناسی و بریاریاندا چیرۆکە نەوتراوەکان لە میدیای فەرمیدا ئاشکرابکەن: (ئێمە خۆمان بە بڵندگۆی بانگەشەی شۆڕش دەزانین... ئێمە بێلایەن نین... ئێمە کەشوهەوا دەدەینە میللەتێك کە دەنگییان نییە.) ئەو گروپە بەئامانجی دامەزراندنی کەناڵە پەیوەندکانی جێگرەوەی دەزگاکان بۆ فێرکردنی بە دۆکیۆمێنتارکردنی روداوەکـان بە هاووڵاتیان. بە گوتەی نەریمان یوسف، رەفتاری گروپی میسرییەکان، شایەتیدانە وەك ئامرازێکی بەگژداچوونەوەی هەڵوێستی میدیا فەرمیەکان، کە دەیانەوێت خۆپیشاندەران و جوڵانەوەی ناڕەزایی بێمتمانە بکەن. دروشمی میدیاکان لە سەربنەمای شرۆڤەی بابەتی و بێلایەنانە، جێگەی خۆی داوەتە شرۆڤەی کەسی، راستەوخۆ و پارچەپارچە تا ژەهرێك بێت بۆ گێڕانەوە زاڵە فەرمییەکان، یان گێڕانەوەی دژە شۆڕشگێڕی.

جیاندرا پاندی لە راپۆرتەکەیدا بەناوی (داکۆکیکردن لە پێکهاتەکان: نوسینێکی لەبارەی شۆڕشی هندی و موسڵمانەکان لە هندی ئەمڕۆ)، باسی گرنگی پێکهاتەکان لە تۆمارکردنی مێژوی توندوتیژی دەستەیی لە هند کرد و ئامانجی ئەوجۆرە مێژونوسیەی بە روبەڕوبوونەوە بە هەوڵی نەتەوەییانە باسکرد، کە مەبەستیانە لە رێگای کپکردنی دەنگی کەمینەکان و کۆمەڵی پەراوێزنشین، مێژو هاوچەشن و یەکجۆر پیشانبدەن. پێکهاتەکان بریتین لە حیکایەت و یادەوەری کەسی، گێڕانەوەی زارەکی، شیعرەکان و گۆرانیەکان کە

لە مێژووی فەرمی سڕدراونەتەوە. عالیە موسلیم ئەو سرودانەشی بۆ ئەو لیستە زیادکرد، کە خۆپیشاندەران لە گردبوونەوەکان دەیانوتەوە، وتی ئەو سرودانە دەربڕینی شۆڕشیان باشتر کردو و هۆیەکبوون بۆ دواندنی دەسەڵات و گەیشتن بە کۆدەنگی و رێککەوتن. شیعر، بە تایبەت ئەو شیعرانە لە کۆنفرانسەکە رۆڵی بەرچاویان هەبوو، کە ئەمین حـەدادی شاعیر خوێندنیەوە و گروپی ئەسکەندریلا بەرجەستەیانکرد.

عالیە موسلیم لە رۆژی یەکەمی کۆنفرانسەکە گوتبووی، ئەگەرچی بە بیرۆکەی (گێڕانەوەی ئەوەی هێشتا هەوڵی تێدادەین) ئاسودەنییە، ئەو کۆنفرانسە دەرفەتێك بۆ رامان، سارێژکردنی زامەکان و تێڕوانین دەزانێت. بۆ هەندێکمان بە راستی وابوو.

8
ئێمە ژن نین، ئێمە میسرین

نادیە تاهر

پێناسەی ژن لە کەشوهەوای سیاسیدا، کە لە گۆڕانێکی زۆردایە، چییە؟ ئایا ژنان بە نائاگا دەبنە هاوولاتیانی هاوتا بە پیاو؟ ئایا رەگەزەکەیان یەکلاکەرەوەی ناسنامەیان، یان نەتەوە و شێوازی روانینی سیاسییانەیە؟ نادیە تاهر باوەڕیوایە بە چاوخشاندنێك بە کەشوهەواکانی بوونی ژنـان لە شۆڕشی میسردا، زۆر خاڵ لەو بارەیەوە رووندەکاتەوە. لەوە دەکۆڵێتەوە چۆن گـۆڕان لە پەیوەندییەکانی دەسەڵاتی نێوان ژنان و پیاوان دا دەتوانێت بە زەبر هاوکاری شۆڕشێك بکات.

نادیە تاهر توێژەر و مرۆڤناسی لایەنگری سیاسەتەکانی گەشەپێدان و رەگەزی. لەم وتارەدا هاوهێزی و چوارچێوەگەلێك ئاشکرادەکات، کە شۆڕشی میسر بۆ ژنانی بەدیهێناوە. تاهر

لەوباوەڕەدایە ئەزمونی شۆڕش توانای داوەتە زۆربەی ژنانی میسری تا خۆیان و ناسنامەیان پێناسە بکەنەوە.

(ئێمە ژن نین، میسریین). ئەوە وتەی ژنێکی گەنجی مەیدانی تەحریری قاهیرەیە، کە لە یەکەم ساڵوەگەڕی شۆڕشی میسر، لە رۆژی 25ی حوزەیرانی 2012 بەرامبەر بە من و لە وەڵامدانەوەی پرسیارێك لەبارەی گروپی ژنانێك کە لەگەڵیان بوو گوتی، دوای ساڵێك، خەڵك پێداگرانە دەپرسن: (ئایا هیچ گۆڕاوە؟) 18 رۆژی یەکەمی شۆڕش کە بە لەسەرکارلادانی حوسنی موبارەك کۆتاییهات و روداوەکـانـی دوای ئەو، جەماوەری میسری گۆڕیوە و هیچ جوڵانەوەیەکی دژەشۆڕش ناتوانێت بیانفەوتێنێت. ملیۆنان ژن و پیاوی میسری خۆیان و داواکاریەکانیان بۆ داهاتوی میسر پێناسە و پێناسەکردۆتەوە.

ناسنامەی ژنان - وەك میسری، ژن و هاووڵاتیبوون بەدرێژایی ئەو ماوەیە لە کات و شوێنی تایبەتی، بەشێوەیەکی راستەقینە یان رەمزیین، خۆی سەرزەنشتکردوە، دەرەنجام و کاردانەوەی جیاجیای هێناوەتەدی، بۆخۆی جێی پرسیارو رامانە کە ئایا ئەو ناسنامانە بە ئامانجی ستراتیژی و بژاردەیی هەڵبژێردراون یان نەخێر. ئایا کەشوهەوای نائاسایی شۆڕش رێی بە پیاوانیش داوە تا پیاوەتی خۆیان پێناسەبکەنەوە؟ وێناکردنی کۆمەڵێك سات و بەشەکانی شۆڕش، ئەو گۆڕانکاریە ناسنامەییە و کەشی نارەزایی پەرچدەکەنەوە بتوانن توانای بەزەبری شۆڕش، بۆ ئاڵوگۆڕ و چوارچێوەکانی رونبکەنەوە.. ساتەوەختێك کە زیاتر لە مەیدانی تەحریری قاهیرە و دەوروبەری رویانداوە.

ژنان وەکو هاوڵاتی:

قۆرخکردنی کەشوهەوای ناڕەزایی لە مەیدانی تەحریر

(پیاو و ژن، پیر و گەنج، موسڵمان و کریستیانی، تەواوی چینە کۆمەڵایەتیەکان لەم شۆڕشەدا بەشدارن.) ئەو وتەیە لە هەموو شوێنێك بەشێوازی جۆراوجۆر دوبارەبۆتەوە. لە کاتێکدا زۆربەی خەڵك ئاگایان لەو فرەجۆریە بووە و پێشوازیان لێکردوە، جەختکردنەوە لە شوناسی هاوبەش، داواکاری هاوشێوەی خەڵك بوو لە مەیدانی {تەحریر}. ژنان و پیاوان بەرنامەی گردبوونەوەکانیان دادەنـاو رێنماییان دەکرد، پاسەوانیان لە رێگاکانی چوونە ژورەوەی مەیدانەکە دادەنا، وتاریاندەداو پزیشکانی ژن و پیاو لە بنکە تەندروستییە کاتییەکان برینداره‌کانیان تیمارده‌کرد. بە وتەی موئەزن حەسەن لە رۆژنامەی ناشناڵ، 14ی شوباتی 2011، (هیچ کەس تۆ لێرە وەك ژن، یان پیاو نابینێت. ئێمە هەمووومان بۆ ئامانجی دیموکراسی و ئازادی یەکمانگرتوە).

بێگومان کاتێك ناسنامەی نەتەوەیی پێشەنگبوو، ناسنامەی ژن و پیاو پەیوەندی نێوانیان لە گۆڕاندا بوو. ئایا بەراستی بەوشێوەیە مەیدانی تەحریر (کەشوهەوای بێڕەگەز) بـوو، کە هەندێك رۆژنامەنوس و مامۆستای زانکۆ بانگەشەیاندەکرد؟ بە وتەی سەلمان ئەلگەرزی لە چاوپێکەوتنی لەگەڵ تۆڕی ئەلجەزیرە، (شتێك لە دینامیکی پەیوەندی نێوان ژنان و پیاو لە مەیدانی تەحریر گۆڕا... روانینی گشتی و تێکڕایی زۆربە بۆ ژنان گۆڕا. تەنانەت بابەتێکی بەئازار و جەزرەبەیەکی رەگەزی لە خۆپیشاندانەکان تا رۆژی دوایی روینەدا، کە موبارەك لەسەرکار لاچوو بۆ میسر گۆڕانێکی گەورەیە.)

ژنان و پیاوان، بە میتۆدی هاوشێوە و هاوکات جیاواز، بۆ

داگیرکردنی کەشوهەوای ناڕەزایی گشتی تینوتاویان لە مافی خۆیان وەردەگرت و مافی هاوولاتیبوونیان بەهۆی بەشداری لەگەڵ ئەوانی دیکە بەکاردەهێنا. هەندێك پیاو لە مەیدانی تەحریر شێوازی تازەی پیاوەتییان نیشاندەدا و وا دەهاتە بەرچاو سەرچاوەی لە پەیوەندی دەسەڵاتی نایەکسانی ژنان نەگرتوە. شێوەی دابەشکردنی کاری باو لە سەربنەمای رەگەز لە مەیدانەکە نەماوە. ژنان وەك رێبەر و وتەبێژ رێزیان لێدەگیرا، پیاوان شانبەشانی ئەوانی دیکە لە دابەشکردنی ئاو و خواردن و پاکوخاوێنی شەقامەکان بەشداریاندەکرد. ئایا ئەوە نیشانەی گۆڕانی ماوەدرێژی تەواوی ئاستەکانی دەسەڵات، لەوانە پەیوەندی رەگەزی بوو؟ ئایا توانای بەزەبری شۆڕش بۆ ئاڵوگۆڕ و وەرچەرخان، دەتوانێت بە بێ روبەڕوبوونەوە بەم کێشەیە (پەیوەندی رەگەزی)، تەواو سەرکەوتوبێت؟

ژن وەکو ژن: یەك کەشوهەوا، داواکاری جیاواز؟

کەمێك کەمتر لە مانگێك دوای شادی و خۆشی پەیوەندی نوێ لە مەیدانی تەحریر و لەسەرکارلابردنی حوسنی موبارەك، بڕیاربوو ئاهەنگی رۆژی جیهانی ژن، 8ی مارسی 2011، لە مەیدانی تەحریر سازبکرێت. ئەوەی لەو رۆژەدا رویدا یەکەم هێمای بێداریی بوو بۆ ژنان لەسەر ئەو بنەمایەی کە رەنگە ئەو جێیە بۆ ژنان، ئەوەندەش بۆیان کاتێك وەك ژن بەدوای مافەکانی خۆیانەوە بوون، ئاسایش نەبوو کە بۆ ژنان وەك هێزەکانی شۆڕشگێڕی بە کەشوهەوای (ئاسایش) دادەنرا.

بەگوێرەی ئەزمونی گردبوونەوەکانی پێشو، هەندێك چالاکوانی فێمێنیستی چاوەڕێبوون ملیۆنێك کەس بۆ رۆژی ژن لە مەیدانی

تەحریر کۆبکەنەوە. بەڵام ژمارەی ئەو کەسانە نائومێدکەر بوو کە بە هاتنیان وەڵامی ئەو گردبوونەوەیان دابوویەوە (300 کەس کە زۆربەیان ژنانی بە ساڵداچووی چینی مامناوەند بوون). بە دروشمەکانی داکۆکی لە یەکسانی و بەشداریکردن لە ریفۆرمی دەستور، لەسەر شەقامەکانی بەرامبەر مەیدانی تەحریر ریزیان بەست. بە رواڵەت کۆمەڵە پیاوێك کە ئەوەیان دی تورەبوون و کەوتنەڕێ تا شەڕ لەگەڵ پیاوانی ناو مەیدانی تەحریردا بکەن.

دەوری ژنانیان دا، بەسەریاندا شیڕاندیان، هەڕەشەی سێکسییان لێکردن و جوێنیان پێدان. بە ژنانیان وت: (داواکەتان نالۆژیکییە، ناپێویستە، هەڕەشەیە بۆ دەستکەوتەکانی شۆڕش و مەسەلەیەک نییە. ئێوە بەکرێگیراوی بێگانەن!... بگەڕێنەوە ماڵەوە، بگەڕێنەوە چێشتخانە!) ژمارەیەکی کەم لە پیاوان هەوڵیاندا بەرگری لە ژنان بکەن کە بەشێکبوون لە جوڵانەوەی ژنان و روبەڕوی پەلاماری گروپی نەیار بوونەوە. هاواریاندەکرد: (شەرمەزاربن!)، (ئێوە پیاو نین!) و سوکایەتیپێکردنی لەوجۆرە.

پێویستە لە بەگژداچوونەوەی ئەوجۆرە کاردانەوانە، لەبیرتبێت کە هەوڵ بۆ ئازادی ژنان لە میسر، پێشینەیەکی دورودرێژی هەیە و بۆ سەدەی 19ی زاینی دەگەڕێتەوە، بەڵام سەرەڕای روداوی 8ی مارسی 2011، لە دەرەوەی ئەڵقە فێمێنیستییەکان باسێکی ئەوتۆی نەکرا. هەندێك شرۆڤەکار لە کاردانەوە بەو روداوە بەمجۆرە بەڵگەیانهێنایەوە کە (ئێستا کاتێکی گونجاو نییە)، دووپاتکردنەوەی ئاشنا بیستراوە، کە پێشتریش هەرجارێک باسی داواکانی ژنان لە خەباتی ئازادیخوازانە هاتۆتەبەرباس. دەنگێکی دیکە لە مێژووەوە دەگاتە گوێ کە: (ئەگەر ئێستا نا، ئەی کەی؟)

ژنان وەکو میسری: کەشوهەوای مەترسی

ژنان هەر بە رۆژ لە مەیدانی تەحریر ئامادەنەبوون، زۆربەیان شانبەشانی پیاوان مەیدانەکەیان چۆڵنەکرد و لە رۆژەکانی بەرایی شۆڕش لە خێوەتەکاندا نوستن. کە لە میسر لەکەیەکی گەورەیە ژنێك لە دەرەوەی ماڵەوە شەو بەڕێبکات، چ بگات بەوەی کە لە ناوەندی گشتیدا بمێنێتەوە، رۆژانێك کەشوهەوای شۆڕشگێڕیەکەی ئەو پێگەیەی هێنایەئاراوە کە خێوەتەکانی مەیدانی تەحریر بۆ ژنان، بە کەشوهەوایەکی (ئاسایش) ئەژماربکرێت.

شەوی دوای رۆژی ژن، پەلامارێکی دیکە رویـدا، ئەوەی لە گردبوونەوەی مارس رویدا، پێشلێکاریەکی ئابڕوبەرانەتری مافەکانی مرۆڤ بوو. هێزەکانی پۆلیس لە ناوەڕاستی شەو دڕندانە پەلاماری خێوەتەکانیان داوە و دەیان ژن و پیاویان دەستگیرکرد.

دەستگیرکراوەکان گوازرانەوە زیندانێکی سوپا و لەوێ، بەگوێرەی راپۆرتەکان، هەم ژنـان، هەم پیاوان ئـازار، ئەشکەنجە دراون و (کارەبایان) لێدراوە. لە 18 ژنی دەستگیرکراویان پرسی هاوسەرگیرییان کردوە یان نا. حەوت ژنی سەڵت دوای ئەوەی کە ئازارو ئەشکەنجە دراون و تۆمەتی کاری سێکسیان داونەتە پاڵ، ناچارکران پشکنینی کچێنیان بۆ بکرێت (چونکە دەبێت ژنان لە میسر تا پێش شوکردنیان بە کچی بمێننەوە).

ژنێك سکاڵای خۆی بردە دادگا و گرنگی بەو تۆمەتەی ئەتککردنە دا (دووانی تریش چوونەپاڵی). گوتیان: (دەیانەوێت تێکمانبشکێنن، بەڵام ناتوانن.) دوای ئەوەی دەسەڵاتدارانی سەربازی لە کاردانەوەی بەرایی هەمووشتێکیان لە بنەڕەتەوە رەتـکـردەوە، ژەنەراڵێك بەگوێنەدان بەو ژنانە گوتی: (ئەوانە وەك کچی من و تۆ نین، لە

خێوەتەکان لەناو پیاوان دەنوستن)، (دەبێت پشکنینی کچێنیان بۆ بکرێت). سێ ژەنەراڵی دیکەش ئۆباڵیان بۆکێشا کە بەمشێوەیە شایەتییان بۆ گروپەکانی داکۆکیکاری مافەکانی مرۆڤدا (... پشکنینی کچێنی لە گرتوخانەی سوپا، پرۆسەیەکی ئاساییە بۆ دەمکوتکردنی دەنگۆی دەستدرێژی {لە گرتوخانە} لە لایەن خۆپیشاندەرانی ژنی زیندانی) (دەیلی نیوز ئیجێپت، 26ی شوباتی 2012).

بڕیاری دادگـای ئەنجومەنی حکومەت لە کانونی یەکەمی 2011 بۆ نەیاران سەرکەوتنێکی گەورەبوو، کە لە بڕیارێکی بێوێنەی پشکنینی کچێتی نایاسایی رایگەیاند، بـەڵام لە هەمان رۆژی راگەیاندنی ئەو بڕیارە، سەرۆکی دادگای سەربازی میسر رایگەیاند بڕیاری دادگای ئەنجومەنی حکومەت بێمتمانەیە، چونکە تائێستا سیاسەتێکی وەهامان لە گرتوخانەکانی سوپا نەبووە. ئەم رایانە -بە هەمانشێوە کە دیتمان- دژی وتەی سەرەتای ئەنجومەنی باڵای هێزە چەکدارەکانە.

هاوکاتی ئەو روداوانە، تۆمەتی پزیشکی سوپا لە دادگا لەلایەن دادوەری سەربازییەوە بۆ (پێشێلکردنی مافی گشتی) کەمبۆوە، کە پشکنینی بۆ کردوە و بە (ئازاردانی سێکسی) تۆمەتبارکرابوو. سەرەنجام لە 11ی مارسی ساڵی 2012 دادگای سوپا لە تۆمەتەکان بێتاوان دەرچوو. بە وتەی پارێزەری بەرگری سکاڵاکار کە ئەندامی (بەرنامەی مافە کەسێتییەکانە لە (میسر)، (جەختدەکەینەوە بەڵگەی پێویستمان بۆ سەلماندنی ئەنجامدانی پشکنینی کچێنی هەیە، بەڵام لێرەدا پێویستمان بە دەسەڵاتێکی دادوەری بێلایەنە بۆی بگەڕێینەوە، نەك {دادگایەك} کە {بۆخۆی} بەشێکە لە جەستەی سوپایەك کە دەستی لەم تاوانەدا هەبووە). دوای پشتگیری لانیکەم 15 رێکخراوی

ناحکومی داکۆکیکاری مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی ژنان، ئێستاش باسی ئەوەیە کە ئەو دۆسییە لە دادگاکانی ناوخۆ و نێودەوڵەتیدا بخرێتەڕوو.

بەڵام هەڵکوتانە سەر خێوەتەکانی مەیدانی تەحریر، تەنگی بە ژنانی شۆڕشگێڕ هەڵنەچنی بۆ ئامادەبوون لە کەشوهەوای (نائاسایش)تری نارەزایی، ئامادەبوون لە گردبوونەوەکان، رێپێوانەکان و مانگرتنەکان لە بەردەم تەلاری تەلەفزیۆنی حکومەت، وەزارەتی وڵات، تەلاری ئەنجومەنی وەزیران و پەرلەمان. ژمارەیەکی زۆر (زیاتر پیاوان)، لەم شوێنانە کوژران و خەڵکێکی زیاتر برینداربوون. زۆرکات {سەربازەکان} بە فیشەکی پلاستیکی نیشانەیان لە چاوی خەڵکەکە دەگرت، بەڵام لەگەڵ بڵاوبوونەوەی وێنەی ئەو رەفتارانە، پۆلیس و سوپا هەرگیز بەرپرسیەتییان قبوڵنەکرد.

یەکێک لەو گردبوونەوانە، رۆژی 19ی کانوونی یەکەمی 2011 لە دەوروبەری تەلاری ئەنجومەنی وەزیران بوو. نزیکەی ژمارەی بەشداربووان کەمبوو، پۆلیس دڕندانە پەلاماریدان. گرتەیەکی ڤیدیۆیی ژنێکی ئامادەبوو لەو گردبوونەوانە بڵاوبۆوە، کە بە پێنج پۆلیس لێیاندەدا، لە کاتێکدا یەکێکیان شەقی لە سینگی دەدا. پۆلیس بە شەقامەکەدا لەسەر زەوی رایدەکێشن و بەوحاڵە جلەکانی -وەك لە وێنەکاندا دەبینرێت- دادەکەنرێت. پاشان لە میدیاکاندا ناونرا (ژنە ستیان شینەکە).

هەرچەند ئەو وێنەیە زۆربەی شۆڕشگێڕ و لایەنگرانی شۆڕشی تورەکرد، ئەو تورەییە زیاتر ئاکامی بەجێهێشتنی ژنەکە بوو بە روتی لە شەقامەکەدا. کەچی کەمترین کەس ئاماژەیان بە ماهیەتی دژە ژنانەی ئەو پەلامارە دڕندانەیە کرد. دەنگگەلێکیش لەناو رای گشتی

دەگەیشتە گوێ کە راستەوخۆ، یان ناڕاستەوخۆ دەیانپرسی: (ئەو ژنە لەوێ چی دەکرد؟) یان (کاتێك ژنان بەشداری ئەو خۆپیشاندانانە دەکەن، شایستەی ئەوجۆرە رەفتارەن). لەگەڵ ئەوەی ژنەکە باڵاپۆش بوو، عەبایەکی درێژی بەخۆیدا دابوو، هەندێك لەبەر جلکەکانی بە کەمتەرخەمیان دەزانی، کە بە ئاسانی لەبەری دادەکەنرا! هەندێکی دیکە تەنانەت دەیان پرسی کە بۆچی جلەکانی ژێـرەوەی شینە. ژمارەیەکیش رەخنەیان لەوە گرت، کە بۆچی کەس ئاماژە بەوە ناکات، سەربازێك دوای لێدان بە چاکەتەکەی لەشی داپۆشیوە.

هەندێك، ئەوجۆرە رەفتارەیان لەگەڵ ژنان بە ئاماژەیەك دەزانی، کە (نابێت هیچ کچێك، یان ژنێك بۆ خۆپیشاندان بچێتە مەیدانەکە و ئەگەر لەسەر ئەوکارە سوربێت، سەرپەرشتیاری، یان پیاوەکەی دەبێت بە زۆر دەستی پێ لەو کارە هەڵبگرێت، بەڵام ئەگەر نەیتوانی وازی پێلێبێنێت، دەبێت ئاکامەکەشی قبوڵبکات.)

پاشان، روداوێکی دیکەش رویدا، لەخۆپیشاندانی گچکەتردا ژنانیان راکێشایە ناو تەلارەکانەوە، هەڕەشەو سوکایەتیان پێکردن و لێیان پرسین براو باوکیان هەیە، لە راستیدا پیاوەتی خزمانی ژنانیان بردە بەردەم پرسیار و رەخنەیان لێگرتن، کە دەسەڵاتیان بەسەر ژنەکانیاندا نییە. بەمشێوەیە بەردەوام پیاوەتی، غیرەت، ناموس و چاودێری باوکسالارانە بیر ئەو پیاوانە دەهێنرایەوە.

کچان و دایکانی میسر:

ناسنامەی ئاسودەییتر، کەشوهەوای (ئاسایشتر)؟

لانیکەم دوو گردبوونەوەی گەورەی تر بۆ ژنان رێکخرا کە تێیدا گۆڕان لە کارایی وشەکان و سودوەرگرتن لە وشەی (کچان) لەجیاتی

(ژنان) و (دایکان) لەبری (ژنان)، کاریگەری فراوانی سودوەرگرتن لەو ناسنامانەیە دەردەخات، کە لە روانگەی کولتورەوە قبوڵکراو و سەلمێنراون. («بنت» لە زمانی عەرەبی بە مانای کچە و دروشمی ئەو گردبوونەوەیە (کچانی میسر) بوو.) دوای پەلاماردانی (ژنە ستیان شینەکە)، (کە ویستی ناسنامەکەی بە نهێنی بمێنێتەوە)، ژنان گردبوونەوەیەکیان لە رۆژی 20ی کانونی یەکەم رێکخست. نزیکەی 10هەزار ژن لە شەقامەکانی ناوەندی قاهیرە کۆبوونەوە و دوو دروشمی سەرەکییان هەبوو: (کچانی میسر روتنابنەوە) و (کچانی میسر هێڵی سورن). هەروەها دوای ئەو دروشمانە، هوتافیانکێشاو داوای کۆتاییهاتنی حکومەتی سەربازی وڵاتیان کرد.

بە پێچەوانەی باو، (... تەنانەت پێش ئەوەی گردبوونەوەی نارەزاییەکە تەواوبێت، ئەنجومەنی سەربازی بەیانێکی راوێژ توندی دەرکرد و تێیدا داوایلێبوردنی لە (دەستدرێژی) کردنەسەر مافەکانی ژنانی نائومێد کرد... بەڵێنیدا کەسانی تاوانبار سزابدات). (رۆژنامەی تەلگراف، 21ی کانونی یەکەمی (2012)) ئەمجارەیان بەپێچەوانەی گردبوونەوەکەی رۆژی 8ی مارسی 2011 مامەڵەیەکی بەڕێزەوە لەگەڵ ژنانی {ئامادەبوو لە گردبوونەوەکە}دا کرا. سەرەتا گروپێك لە پیاوان ئەڵقەیان بە دەوری ژناندا بەست و بە دروستکردنی زنجیرەیەکی مرۆیی بەدەوریاندا هەوڵیاندا بیانپارێزن، بەڵام سەرەنجام دەرکەوت کە پێویستییان بە پاراستنی ئەوان نییە. پشتگیری داواکە {خرایەڕوو لە گردبوونەوەکە} گشتی بوو. هەندێك پیاو دەیانگوت شەرمەزارین لەوەی ژنان ناچاربوون (داوای پشتگیری) لە ژنانی دیکە بکەن، کە بەوێدا تێدەڕێن.

بۆیە پیاوانی ئیسلامگەرا لەبەرئەوە رەخنەیان لێگیرا، کە بە قسە

پشتگیری و ژنان دەپارێزن و لەکاتی خراپ جوڵانەوە لەگەڵ ژنان و روتکردنەوەیان لە خۆپیشاندانەکان، نقەیان لێوەنەهات.

پێدەچێت بەگشتی پیاوان ئاماژەیان بە چەمکەکانی، (ناموس) و (پارێزگاری لە ژنان) کردوە. شێوزای هوتافکێشانی ژنان و ئەو وشانەی بەکاریاندەهێنا، زیاتر پەیوەندی بە پێگەو رێزو مافەکانی (کچانی میسر)ەوە هەبوو. دیارە راستە دەکرێت جەختکردنەوە لە وشەی کچان بە هەڵبژاردنێك (ئاگایانە یان نائاگایانە)ی ستراتیژی بزانین بۆ پشتگیریکردن لە گیرخواردن بە هۆی دوپاتکردنەوەی نزیکایەتییەکان و بزواندنی هەستی بەرپرسێتی لە پیاوان دا، بەڵام هیچ شتێك لە رەفتاری هەزاران ژنی بەشداربوو لەگردبوونەوەکەدا نەبوو، نیشانیبدات پێویستییان بە (پشتگیری و چاودێری)یە، چەمکێك کە لەزۆربەی کۆمەڵگە پیاوسالارییەکاندا، مانای بێبەشکردنی ژنانە لە کەشوهەوای گشتی. کۆمەڵێك ژن راگەیەنراوێکی گرنگییان بڵاوکردەوە کە تێیدا هاتبوو: (ناموسی ژنان نییە لێرەدا پێویستی بە چاودێریە، بەڵکو مافی خۆپیشاندان و چالاکی سیاسییانە شانبەشانی پیاوان وەك کەسانێکی یەکسان لەم قۆناغە چارەنوسسازە لە مێژوی میسردا.)

پاش چەند هەفتەیەك، لە دیوارنوسی شۆڕشگێڕی (ژنە ستیان شینەکە)، نەك وەك قوربانی، بەڵکو وەك (ژنێکی سەرسامکەر) نمایشدەکرێت.

جێگەی سەرنجە کە ئاهەنگی رۆژی جیهانی ژن لە ساڵی 2012، لە ژێر ئاڵای (ژنانی هاوڕای شۆڕش) سازکرا، بەم دروشمە: (ئازادی من، رێزی من، مافی من). ئەو گردبوونەوەیە، گردبوونەوەیەکی گەورە بوو (بە نزیکەی 10 هەزار کەس) کە بە بێ هیچ روداوێك کۆتاییهات.

گـردبـوونـەوەی کەمتری چەند سـەد ژنێکیش سازکرا و بە داواکاریەکەیانەوە بەرەو ئەنجومەنی نوێی میسر کەوتنەڕێ (کە لە کۆتایی حوزەیرانی 2012 دەستی بەکارکرد). ئەو گردبوونەوەیە رۆژی 5ی شوباتی 2012 ئەنجامدرا، دوای مردنی گوماناوی (هەندێك بەستییانەوە بەتۆڵەسەندنەوە لە پۆلیس) نزیکەی سەد لایەنگری یاری دووگۆڵی (یان بەوشێوەیەی کە پاشان خەملێنرا بە 200کەس) لە یاریگای دووگۆڵی شاری پۆر سەعید، کە ببووە هۆی تورەبوونی خەڵك. ئەو رووداوە دوای کوشتن و برینداکردنی چەندان کەس لە گردبووەوەکان رویدابوو.

دروشمی سەرەکی ئەو گردبوونەوەیە بریتیبوون لە (دوو هەنگاو: دەست لە کوشتنی منداڵەکانمان هەڵگرن و وڵاتمان بدەنەوە) (کە بە عەرەبی دروشمێکی سەروادارە) و (وڵاتەکەم بدەوە، منداڵەکەم بدەوە). جارێکی تر گردبوونەوەی ژنان بە شێوەیەکی ئاشتییانە ئەنجامدرا.

دورخستنەوەی ژنان:

کەشوهەوای (بێ) نوێنەری سیاسی

یەکەم هێمای دورخستنەوەی ژنان لە میسر، دوای شۆڕش ئەوکاتە بـوو، نوێنەرانی گروپی (لاوانـی شـۆڕش) تەنانەت ژنێکیشیان لەگەڵ نەبوو، کە سەردانی ئەنجومەنی باڵای هێزە چەکدارەکانیان کرد. بە رواڵەت دژی هەموو ئەو بنەمایانە بوو کە تەواوی گروپەکان {ئامادەی شۆڕش} خوازیاری بوون، بەڵام کەس نە سەرسامی دەربڕی، نە نائومێدی و نە تورەیی. تەنانەت ژنانی لاویش نارەزاییان دەرنەبڕی، کە بۆخۆیان لەناخی شۆڕشدا

بوون، زیاتر پیاوانی گەنج لە سەردانەکانی داهاتوی دەسەڵاتدارانی دیکەی میسر ئامادەبوون.

هەروەها هیچ ژنێك لە (ئەنجومەنی ژیران میسر) (پێکهاتو لە هێزە سیاسییە تەکنۆکراتەکان کە خۆیان بەو ناوە ناونابوو) بۆ راوێژکردن بە ئەنجومەنی باڵای هێزە چەکدارەکان پێکهاتبوو، لەوە گرنگتر لە کۆمیتەی ئامادەکردنی رەشنوسی دەستوردا نەبوون. ئاماژەکان ئەوە دەگێڕنەوە لە کاتی دیاریکردنی (سەدکەس) بۆ کۆمیتەی ئامادەکردنی رەشنوسی دەستور، گۆڕانکاریەکی ئەوتۆمان نەدیوە. لەکاتی شۆڕش دوو ژن لە سێ کابینەی بەدوای یەکدای حکومەت دابوون و هیچ ژنێك لەناو دەسەڵاتدارانی شاردا نەبوون. هەندێك ئەو هێما زوو گەیشتوانەی دورخستنەوەی ژنانیان بە ناگرنگ لەقەڵەمداوە و گوتوویانە کە بۆ نمونە (ئەگەر ژنان لە پشت مێز نەبن، بێگومان لەسەر شەقامن!)

لە یاسای نوێی هەڵبژاردنی ئەنجومەنیش پشکی 12%ی ژنان {بۆ پەرلەمان} سڕدراوەتەوە، کە بریتییە لە بەندی زۆر مشتومڕ وروژێنەر. هاوکات هەر لەو یاسایەدا، پشکی باس وروژێنەری 50% بۆ کرێکاران و جوتیاران پارێزرابوو، ئەوکارە نیشانیدەدا کە بنەمای دیاریکردنی پشك لە ژێر پرسیاردایە. لەجیاتی سیستمی پشك بۆ ژنان، مەرجێك زیادکرا کە بەو گوێرەیە دەبێت هەر حزبێك لە لیستی کاندیدەکانی (کە بریتییە لە نزیکەی هەشت ناو) لانیکەم جێی ناوی ژنێك بکاتەوە. هەموو حزبەکان (لەگەڵ ژمارەی ریزپەڕ) بڕیاریاندا ژنان لە کۆتایی لیستی کاندیدەکانیان دابنێن، کە چانسی کەمتریان دەداتێ بۆ هەڵبژاردن. هەندێك لە ئیسلامگەرایانی رادیکاڵ هەرگیز دژی ئامادەبوون و نوێنەرایەتی

ژنان نەبوون، بەڵام بۆ پەیڕەوی لە یاسا، لە پۆستەرەکانی هەڵبژاردن لەجیاتی وێنەی کاندیدی ژن، وێنەی گوڵ یان مێردەکانیان چاپکرد. بەمشێوەیە سەرەڕای بەشداری فراوانی ژنان(و پیاوان) لە هەڵبژاردنەکان، ئەنجام ترسناك بوو: ژنان کەمتر لە 2%ی کورسیەکانیان هێنابوو.

ئەو ئەنجامە، ژمارەیەکی کەمی دەرەوەی جوڵانەوەی فێمێنیستی میسری نیگەرانکرد. یەکێک لەو نوێنەرانەی ئەنجومەن، تازە هەڵبژێردراوێک بوو لە حزبی لیبراڵ کە لە ستونە هەفتانەییەکەی خۆد لە رۆژنامەیەك بابەتێکی بە ناونیشانی (ئابڕوچوونی نوێنەرانی ژن لە ئەنجومەن)نوسی: بوونی هەشت ژن لە ئەنجومەن وەك دەڵێن شۆڕشگێڕ (شەرمەزاربوون)ە. لە درێژەیدا نوسیبوی: حزبە جیاجیاکان گشتیتر لە ئیسلامگەرا، لیبراڵ، سۆسیالیست، سەرمایەدار و صۆفی بە شێوازی بەرژەوەندخوازانە سودیان لە یاسای پێشێلکردنی هەڵبژاردنەکان وەرگرت تا ژنان پەراوێزبخەن. پاشان دەپرسێت: (چۆن دەتوانین بانگەشەبکەین نوێنەرایەتی میسر دەکەین، لە کاتێکدا کە نیوەی دانیشتوانی وڵات لەلایەن 2%ەوە نوێنەرایەتیدەکرێن؟) لە تونس، ئیرادەی سیاسی لە سەربنەمای نوسینی یەکێک لە نێوان ژنان و پیاوان لە لیستەکانی هەڵبژاردندا هەبوو، ئەوە سەریکێشایە ئامادەبوونی 25%ی ژنان لە ئەنجومەن. بەم حاڵە تێفکرین لێی ترسێکی لە جێی خۆیدایە، کە {ئەو ژنانە} لە روانگەی سیاسییەوە نوێنەرایەتی کێ دەکەن و {ئەو ژمارەیە} چ مانایەکی بۆ بوونی ژنان لە سیاسەتی تونسدا دەبێت.

هەربەو شێوەیە لە میسر، دەکرێت لە ئەنجومەنێك چاوەڕێی

چ شێوازێکی نوێنەرایەتیت هەبێت؟ کاتێك وەڵامی ئەو پرسیارە دەردەکەوێت کە ببینین ئەندامانی ئۆپۆزسیۆن تاکوێ ئامادەن شەڕی مافەکانی ملیۆنان ژن بکەن، کە دەنگیان داونەتێ و زۆرینەی هی حزبە ئیسلامگەرا موحافزکارەکانە.

کام کەشوهەوای نوێ؟

هێشتا شۆڕش سەرکەوتونەبووە و هەمووان دەزانین خەڵك خەباتێکی دورودرێژیان لەپێشە. دەستکەوتەکان و زیانی ژنان لە قۆناغە جیاجیاکاندا دەستکەوت و زیانەکانی شۆڕش نیشاندەدات، کە لەم وتارەدا ئاماژەیان پێکراوە. ژنانیش هاوشێوەی پیاوان وەك شۆڕشگێڕ پەلاماریاندراوە، بەڵام ئـەوان وەك ژن پەلاماریاندرا. ژنان هاوشێوەی پیاوان، بە مەترسیەکی زۆرەوە پاشەکشەیان بە سنورگەلێك کرد، بەڵام هاوکات سنورەکانی دیکەشیان ئاڵوگۆڕکرد، کە مەترسی و ئەنجامی تایبەتی خۆیان هەبوو. هەروەها ئەو هەڕەشە زۆر شێلگیرە لەسەر ژنان هەیە کە ڕەنگە مافێکی کەمی خۆیان لە دەستبدەن کە بەتێچوونێکی زۆر بەدەستیانهێناوە. تەنیا دەکرێت لە ئاستی نوێنەرایەتی سیاسی ببینی کە پیاوانی شۆڕشگێڕ و پێشەنگیش هەوڵدەدەن ژنان بخەنەلاوە، خستنەلاوەی گشتی و هەمەگیریان وەك ژن کاریگەری و مانای جدی تایبەتی خۆی هەیە. بەشداریکردن لە چالاکی مافەکانی ژنان و مرۆڤ لەگەڵ مەیدانی کاریگەری فراوانتر لە کۆمەڵگەی میسر گرنگیی شایستەی هەیە. بەگژداچوونەوەی خستنەلاوەی ژنان و داواکردنی مافی نوێ لەناوەوە و دەرەوەی جوڵانەوەی شۆڕشگێڕی، نابێت دوابخرێت.

شۆڕشی میسر شۆڕشێکی تەواو نەبووە. هەروەك ملیۆنان میسری

لەوباوەڕەدان کە (شۆڕش بەردەوامە)، بەڵام ئەوکارە روبەڕوی زۆر پرسیارمان دەکاتەوە. ئایا شۆڕشگێڕەکان دەتوانن بەبێ گۆڕانکاری لە دەسەڵات، لەوانە رەگەزی، بەرەو (رێز، دادپەروەری کۆمەڵایەتی و بژێووی {باشتر}) رێبکەن؟ ئایا پیاوانێك هەیە بیانەوێت سیستمی پیاوسالاری بخەنە ململانێوە تا ئەوکاتە نە قوربانی بن و نە زاڵم؟ ئایا ژنانی شۆڕشگێڕ لە دۆخی خەڵك و بەدیهێنانی کەشوهەوای نوێ بۆ خستنە ململانێی پەیوەندیەکانی دەسەڵات و تەنانەت خوڵقاندنی فێمێنیستی نوێ (هەرچەند ئەوەیان بەو ناوە نەخوێندەوە)؟ ئایا ژنانی شۆڕشگێڕ دەتوانن لەرێگای نوێوە هاوکاری ئەو پیاوانە بکەن، کە لە کەشوهەوای تایبەتی مەیدانی تەحریر ببوونە هاوبەشیان؟ زەمەن وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە...

9
ئێمەی لیبیەکان بە هەڵە هەڵمانبژارد

زوهرا لانگهی

زوهرا لانگهی دامەزرێنەری (دامەزراوەی ژنانی لیبیایە بۆ ئاشتی). بە روخانی معەمەر قەزافی، ئەویش دوای 33 ساڵ تاراوگە گەڕایەوە لیبیا تا بەشداری بنیادنانەوەی کۆمەڵگەی تازە ئازادبوو بکات. بەڵام لانگهی لە بارودۆخی دوای شۆڕش رازی نییە. ئاماژەدەکات کە سەرەڕای هەوڵ بۆ وەکیەکی ژنان و پیاوان لە یەکەم هەڵبژاردنی ئەنجومەنی لیبیا سەرەنجام ژمارەیەکی دیاریکراو لە کورسیەکانی یاسادانانی داگیرکرد.

زوهرا لانگهی لەم وتارەدا کە بۆ دامەزراوەی (تد) نوسیویەتی، وەڵامی ئەو پرسیارە دەداتــەوە، کە بۆچی شۆڕشی لیبیا تائێستا سەرکەوتو نەبووە؟. پێیوایە تاکە وتارێکی ژنانەی لە سەربنەمای لێبوردەیی، دەتوانێت ئەو شۆڕشە رزگاربکات.

تـاڕادەیـەك دووسـاڵ لە كاتی سەرهەڵدانی شۆڕشی لیبیا تێدەپەڕێت، كە شەپۆلەكانی ئیرادەی كۆمەڵانی خەڵكی هەردوو شۆڕشی تونس و میسر بناوانیەتی. چوومە پاڵ هێزەكانی لیبیا لە دەرەوە و ناوەوەی لیبیا، لەبارەی بانگهێشتن بۆ (رۆژی تووڕەیی) تا دەسپێكێك بێت بۆ شۆڕشی دژی رژێمی ستەمكار و دیكتاتۆری قەزافی، شۆڕشێكی گەورە بوو. ژنان و پیاوانی گەنجی لیبیا لە هێڵی پێشەوە بۆ روخاندنی رژێم هاواریاندەكرد و دروشمەكانی ئازادی، رێزگرتنی مرۆڤایەتی و دادپەروەری كۆمەڵایەتییان دەوتەوە. ئازایەتی نمونەهێنانەوەیان لە بەگژداچوونەوەی دیكتاتۆری دڕندانەی قەزافییان پیشاندا. لە خۆرهەڵاتەوە تا خۆرئاوا و باشور، هەستی گەورەی هاوپەیوەندییان پیشاندا و لە ئاكامدا، دوای قۆناغێكی شەش مانگی لە شەڕی دڕندانە و كوژرانی نزیكەی 50،000 كەس، توانیمان وڵاتەكەمان ئازادبكەین و ستەمكار بڕوخێنین.

قەزافی بارێكی قورسی بۆ جێهێشتین، میراتێك لە ستەمكاری، گەندەڵی و دوانەكانی لادان بوو. رژێمی ستەمكاری قەزافی بۆ چوار دەیە، بنەمای كولتوری و پێكهاتەی ئەخلاقی كۆمەڵگەی لیبیای تێكدا. بە ئاگاداری لەتێكدان و كێشەكانی روبەڕو، لەناو ژنانی تامەزرۆی نۆژەنكردنەوەی كۆمەڵگەی مەدەنی لیبیا خوازیاری تێپەڕینی هەمەگیر و دادپەروەرانە بووم بۆ دیموكراسی و ئاشتی نەتەوەیی. تاڕادەیەك 200 رێكخراوی لەكاتی شۆڕش و دوای روخانی قەزافی، لە بنغازی دامەزران و نزیكەی 300 لە تەرابلوس.

دوای قۆناغێكی 33سـاڵـە لـە تـاراوگـە، گـەڕامـەوە لیبیاو

بەگوڕوتینەوە پێگەی بەهێزکردنی ژنانم بۆ گەشەپێدانی مرۆیی رەخساند و شارەزاییانە رێبەریم کرد. لەگەڵ کۆمەڵێك ژنی بژاردە، بونیادی ژنانی لیبیم بۆ ئاشتی دامەزراند کە لەبارەی جوڵانەوەی ژنان، رێبەرایەتیکردنیان لە توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگە، وتاردانی سیاسی-کۆمەڵایەتی بۆ بە تواناکردنی ژنان و وتاردان بۆ مافەکانی یەکسانی ژنان بەمەبەستی بەشداری ستراکتۆری دیموکراسی و ئاشتی چالاکی دەنواند.

هەلومەرجی زۆر دژوارم لەبەردەم هەڵبژاردنەکاندا بینی، بەشێوەیەکی زۆروزەوەنـد جەمسەری بوو. ناوەندێك کە لەلایەن سیاسەتێکی دیکتاتۆرانەی دەسەڵاتگەرا و سڕینەوەی تاکەکانەوە فۆڕمی گرتبوو. بەهۆی یاسایەکی گشتگیرتر بۆ هەڵبژاردنەکان رێبەرایەتی دامــەزراوەی ژنانی لیبیم کرد بۆ ئاشتی، کە بەبێ سەرنجدان بە پێشینە، مافی دەنگدان و ئیدارەدانی وڵات بداتە هەر هاووڵاتییەك و لە هەمووی گرنگتر دانانی کاندیدی ژن و پیاو بوو بەشێوەی ستونی و ئاسۆیی لە لیستی حزبە سیاسیەکاندا، بۆ لیستێکی هاوچەشنی ژن و پیاو. سەرەنجام، لە کۆتاییدا، داهێنانەکەمان پەسەندکراو سەریگرت. ژنان بۆیەکەمجاری هەڵبژاردن دوای 52 ساڵ لە 17/5%ی کورسیەکانی کۆنگرەی نیشتمانیان هێنا. راستە وردە وردە رازیبوون لە هەڵبژاردنەکان و بەگشتی شۆڕش کاڵبۆوە. رۆژانە بە هەواڵی توندوتیژی خەبەرمان دەبۆوە، رۆژێك بە هەواڵی ئەتکردنی مزگەوتی دێرین و گۆڕستانی سۆفیەکان خەبەرمان بۆوە. رۆژێکی دیکە بەهەواڵی کوشتنی باڵیۆزی ئەمریکاو هەڵکوتانە سەر کونسوڵگەری خەبەرمان بۆوە، رۆژەکانی تر بە هەواڵی کوشتن و

تیرۆری ئەفسەرانی سوپا، رۆژانە و رۆژانە بە یاسایەکی میلیشیاکان و پێشێلکردنی بەردەوامی مافی زیندانیەکان و بێرێزییکردنیان بە دەسەڵاتی یاسا خەبەرمان دەبۆوە.

کۆمەڵگەکەمان زیاتربووە جەمسەری و لە ئامانج و بنەماکانی دورکەوتەوە، کە بە تێڕوانینی شۆڕشگێڕی فۆڕمی گرتبوو. ئازادی، رێز، دادپەروەری کۆمەڵایەتی، یەک لە هەمووان وەستاندیانین. پێکەوە هەڵنەکردن، سڕینەوەی ئەوانی دیکە و تۆڵەسەندنەوە بووە هێمای شۆڕش، ئەمڕۆ کە لێرەم بۆ ئەوەنییە ئیلهامبەخشتان بم بۆ سەرکەوتنم لەبوونم لە لیستی هاوچەشنی ژن و پیاو لە هەڵبژاردنەکان، لێرە دانی پێدابنێم میللەتێکین هەڵبژاردنێکی هەڵەمان کردو بڕیارێکی هەڵەماندا. پێشینەبەندیەکی راستمان ئەنجامنەداوە. وەك هەڵبژاردنی ئاشتی، سەقامگیری و ئاسایشی بۆ لیبیەکان بەدیارینەهێنا. ئایا لیستی هاوچەشنی ژن و پیاو بەدوای یەکداهاتنیان ئاشتی و ئاشتەوایی نیشتمانی لەگەڵ خۆی هێنا؟ نەخێر، وادەرنەچوو. کەوایە چ بوو؟ بۆچی کۆمەڵگەکەی ئێمە هەروا بەهۆی هەم پیاوان و هەم ژنان، درێژە بە جەمسەری بوون و دەسەڵاتی هۆگر بە سیاسەتی دیکتاتۆری و سڕینەوەی ئەوانی دیکە دەدات؟

رەنگە تەنیا ژنانمان لە نوسین نەخستبێت، بەڵام ژنان گرنگی بە دڵنەرمی، لێبوردەیی و دانبەخۆداگرتن دەدەن. کۆمەڵگەکەمان زیاتر پێویستی بە گفتوگۆی نیشتمانی و بونیادنانی کۆمەڵە لە هەڵبژاردن، کە بەهێزکەری بە جەمسەریکردن و جیاکردنەوەی کۆمەڵگەیە. کۆمەڵگەکەمان زیاتر لە رووی چۆنایەتیەوە پێویستی بە نوێنەرانی ژنە، تا پێویستی بە ژمارەیەکی کەمی نوێنەرانی ژن بێت.

دەبێت ئێمە هۆکارەکانی توندوتیژی و توندڕەوی و بانگهێشتکردن بۆ (ڕۆژی توڕەیی) بوەستێنین، نیازمانوایە وەك هۆکاری دڵنەرمی و لێبوردەیی کاربکەین. پێویستمان بە وتارێکی ژنانەیە نەك لێبوردەیی بە ڕێز دانراو، بەڵکو لێبوردەیی لەجیاتی تۆڵە، هاوکاری لەبری کێبەرکێ و دانبەخۆداگرتن لەبری سڕینەوەی ئەوانی دیکە پیادەدەکەن. ئەوانە ئەو ئامانجانەن کە لیبییەکی بارگاوی بەشەڕ بۆ گەیشتن بە ئاشتی پێویستییەتی.

ئاشتی پێویستی بەکیمیاگەرە و ئەو کیمیاگەرە لەبارەی لێکئاڵانی یەکێک لە هێنانەبەرباسی نێوان ڕوانگەی ژنان و پیاوان. ئەو، هاوچەشنی و تێکەوەچڕژانی واقیعی ژن و پیاو. دەبێت مرۆڤایەتی بینادبنێین پێش ئەوەی، کارە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان بکەین.

بە سەرنجدان بە سورەتی قورئان (سـەلام) -ئاشتی- (وشەی خوای بەخشندە، بۆ لێبوردەیی بوونە.) وشەی (لێبوردەیی) لە هەموو نەریتەکانی ئیبراهیمیدا ناسراوە و ریشەی لە زمانی عەرەبی و وشەی دلۆڤانی دایە، واتە نمونەی ژنانەی دایکبوون، کە تێکڕای مرۆڤایەتی گشتیتر لە ژن و پیاو، هەموو هۆز و خەڵك سەرچاوەیان لێگرتوە. دلۆڤانی تەنها شوێنێك کە کۆرپەلەی بە تەواوەتی تێدا داپۆشراوە و گەشەی تێدا دەکات. دڵنەرمی لە مندالدانی خوایی تێکڕای بوونەوەرەکان تێردەکات. کەوایە بە هەمانشێوە کە خوا پێماندەڵێت: (خێروچاکەم هەموو شتێك دەگرێتەوە) و بە هەمانشێوە خوا پێماندەڵێت: (خێروچاکەم لە پێشەوەی توڕەبوونمە.)

بەزەیی و دڵسۆزی بەسەر هەمووماندا بڕژێت.

سوپاستان دەکەم

10

مۆدێلی تورکیا بۆ کێ؟

گفتوگۆ لەگەڵ پیتار ئیلکاراکاجان

دوا بەدوای بەهاری عەرەبی، (مۆدێلی وڵاتی تورکیا) لە پەڕینەوە بۆ دیموکراسی وەك سیناریۆیەکی گەشبینانە بۆ سەقامگیری دیموکراسی لە چوارچێوەی ئیسلامیدا خراوەتەڕوو.

پینار ئیلکاراکاجان لە هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ دەنیز کاندیۆتی باسی مۆدێلی تورکی پەڕینەوە {بۆ دیموکراسی} و کاریگەری ئەو مۆدێلەی لە وڵاتانی دیکە کردوە. لە دامەزرێنەرانی دامەزراوەی (ژنان بۆ مافەکانی ژنان) لە تورکیاو مامۆستای میوان لە زانکۆی بوقازیچی ئیستەمبوڵە کە لە چالاکی بۆ مافەکانی ژنان، پێشینەی هەیە.

دەنیز کاندیۆتی: شرۆڤەکارانی گەشبین بە داهاتو، چاوخشاندنەوە بە دیموکراسی دوای بەهاری عەرەبیدا وەك مۆدێلێك پشت بە مۆدێلی (تورکی) دەبەستن، کە دەکرێت هەموو وڵاتان لاساییبکەنەوە. هەڵسەنگاندنی ئێوە وەك چالاکوانێکی خاوەن پێشینە لە مەیدانی مافەکانی ژنان و یەکسانی رەگەزیی لە مێژو، پێشینەی تورکیا لەم مەیدانەدا چییە؟

پینار ئیلکاراجان: دوابەندی ئەرێنی ریفۆرمی یاسای سزادانی ساڵی 2004 بوو، کە لە تورکیا پەسەندکرا. زۆربەی شروڤەکاران بەشێوەیەك بەو دەستکەوتە خۆشحاڵبوون، کە گوایە ئەوجۆرە یاسایە نیمچە بەدەستهاتوێکە و بەردەوامیش جێبەجێکراون. لە کاتێکدا کە لەوکاتەوە تائێستا کاردانەوەی جێسەرنج و پاشەکشەی بەرچاومان دیتوە، بەڵام پێش ئەوەی باسی ئەو رەوتە بکەین، دەمەوێت ئاماژە بەوە بکەم، لە ساڵی 1999 لەگەڵ هاوپەیمانان لە ناوچەی منا، ناوچەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقیا، لە چوارچێوەی تۆڕێکی نزیکەی 45 ناوەند پەیوەندی و هاوکاری نزیکمان هەبوو، بەناوی (هاوپەیمانی مافە سێکسی و جەستەییەکان لە کۆمەڵگە ئیسلامییەکان)، (CSBR)، کە ئەندامەکانی لە ئاستی نەتەوەیی گرفتاری چالاکی مەیدانی مافەکانی ژنان، تەندروستی و مافەکانی سێکسی و دووگیانی دان. رێکخراوەکانی وەك ((ATFD AFTURD)) لە تونس (AIPR) و بونیادی ژنانی نوێ لە میسرو کۆمەڵەی خوشکانی عـەرەب لە یەمەن، مشتێك نمونەی ئەو دامەزراوانەن کە لە هێڵی پێشەوەی جوڵانەوەی بەهاری عەرەبیدا چالاکن. سەرەتا هەموو ئەوانە بە وەرچەرخانی وڵاتەکانیان زۆر

وروژابوون و ئێمەش بە خۆشحاڵی و شاگەشکەی رووداوەکان پێکەوە مەیلەکانمان ئاڵوگۆڕ دەکرد، بەڵام دوای مانگێك پەیتا پەیتا بیستمان کە رۆژبـەڕۆژ نیگەرانترو خەمناکتر دەبن. ئەندامانی کۆمەڵەی گشتی هاوپەیمانی مافە سێکسی و جەستەییەکان لە کۆمەڵگە ئیسلامییەکان نیگەرانی قوڵ و جدییان دەربـڕی، کە لە مانگی ئایاری ساڵی 2011 لە ئەستەمبوڵ سازکرا. ئاشکرایە کە ناوچەی منا دەبێت لانیکەم لەم دەیەیەدا زۆر وریاو لەسەر هەستی رووداوەکان بێت و ئەو دەیەیە کاتێکی زۆر ترسناکی بۆ پاراستن و بەردەوامی بەرنامەکانی یەکسانی رەگەزی دەبێت، بەڵام لەبارەی شوێنکەوتەی (مۆدێلی تورکیا)، دەبێت بڵێین تورکیا بۆ بارودۆخی مافەکانی ژنان، وڵاتی گوڵ و بولبول نەبووە.

دەنیز کاندیۆتی: لە روانگەی ئێوەوە هێماکانی نیگەرانی لە تورکیا چییە؟

پینار ئیلکاراجان: پارتی داد و گەشەپێدان لە ساڵی 2002، لە تورکیا گەیشتە دەسەڵات. لە نێوان ساڵەکانی 2002 تا 2004، ئێمە یەکەم ئەزمونی بەرگریمان لەو حزبە لە بەرامبەر ریفۆرمەکانی دادوەری بۆ هاوکاری بە یەکسانی رەگـەزی دەستەبەر کرد. بێویژدانانە نییە ئەگەر بڵێین ئەو ریفۆرمە دادوەرییە زیاتر بەهۆی لە دەسەڵاتدابوونی پارتی داد و گەشەپێدان کرا، نەك بەهۆی بوونی، بەڵام لە روانگەی جێبەجێکردنی ئەو یاسایە دەبێت بڵێین ئێستا لە دۆخی بێدەنگی و چەقبەستویی داین و هیچ کارێك رانەپەڕێنراوە.

لە دوو ساڵی ئەم دواییەش چەند هەوڵێك بۆ وەرگرتنەوەی بەشێك لە دەستکەوتەکانی پەسەندکردنی ئەو یاسایە و گۆڕینی

چەند بەندێك لە یاسای سزای گشتی دراوە، بۆ نمونە هەوڵ بۆ کەمکردنەوەی سزای بەخراپ کەڵکوەرگرتنی سێکسی لە کچانی نەوجەوان، رەوتێکی زۆر مەترسیدارە و هاوکات توندوتیژی دژی ژنان لەتورکیا لە زیادبوون دایە.

پارتی دادوگەشەپێدان لەم دۆخەدا یاسای پێکهاتەی ئەندامانی ئەنجومەنی باڵای دادوەری و دادوەرەکانی وڵاتی گۆڕیوە و لە ئێستادا ئەو دەستەیە زۆر لە دەسەڵاتی راپەڕاندن نزیکترە. لە بنەمادا دەبێت ئەو ئەنجومەنە رۆڵی بەکارهێنان و جێبەجێکردنی یاساکانی وڵات، لەوانە یاسای سزادانی گشتی هەبێت، بەڵام لەجیاتی سزای دەستدرێژیکارانی توندوتیژی لە کاتی هاوسەرگیری تاوانبار لەگەڵ قوربانی کەمبکەنەوە.

دەنیز کاندیۆتی: ئایا دوای ساڵی 2004 گۆڕانی رێکخراوەیی سەرنجڕکێش لە وڵاتدا رویداوە؟

پینار ئیلکاراجان: لەو کاتەوەی یاسا لەڕووی یەکسانی ژنان ریفۆرم کراوە، جوڵانەوەی ژنان لە تورکیا لەسەر چوار بواری سەرەکی قوڵبۆتەوە. یەك، زیادکردنی هێزی کاری ژنان کە نرخەکەی لە تورکیا لە نێوان وڵاتانی ئەندامی رێکخراوی گەشەپێدان و هاوکاری ئابوری، (OISD)، لە هەموویان کەمترە. دوو، بوونی نوێنەری ژن لە مەیدانی سیاسی، کە لەم روانگەیەشەوە بـارودۆخ لە تورکیا زۆر جێگای نیگەرانییە. رێکخراوی نادەوڵەتی کا - لە هەڵبژاردنەکانی ساڵەکانی 2007 و 2011 هەوڵیدا پشکی 30%ی بۆ ژنان تەرخانبکات، بەڵام زیادکرنێکی زۆر کەم بووە. سێ، توندوتیژی دژی نان. دادگای مافەکانی مرۆڤی ئەوروپی لە دۆسیەی گرنگی (ئۆپۆزسیۆن دژی

تورکیا) ئەو وڵاتـەی بە پێشنەگرتن لە توندوتیژی دژی ژنان و نەسەلماندنی یەکسانی رەگەزی لە کۆمەڵگەدا تۆمەتبارکرد. چوارەم، ریفۆرمی دەستوری تورکیا بۆ زامنکردنی یەکسانی رەگەزی.

ساڵی 2006 داوایەکمان بۆ هەموو نوێنەرە ژن و پیاوەکانی ئەنجومەن نارد و داوامانلێکردن مادەی یەکسانی ژنان لە دەستور (مادەی 10) بە یەکسانی راستەقینەی ژن و پیاو شرۆڤە بکەن و ئەو بەندە بەم شێوازە ریفۆرم بکات: (حکومەت بەرپرسی زامنکردنی یەکسانی راستەقینەی نێوان ژن و پیاوە لەوڵاتدا)، ریفۆرمکردنی ئەو بەندەی جوداخوازی ئەرێنی بۆ ژنانی لەخۆگرتبوو. ئەو داوایە دژی نیعمەت چوبۆکچۆی وەزیری کاروباری ژنان، لە میدیاکانی وڵات بە تایبەتیکردنی پشك بۆ ژنان بەدوادابوو کە پاشان دۆسیەیەکی دژی نوسەرانی ئەو داوایەی بردە دادگاو بە سوکایەتیکردن بە بنەماکان تۆمەتباریان کردن. ئەو رێکخراوانە لە راگەیەنراوێکی هاوبەشدا لە بێئاگایی و پێداگری خاتونی وەزیر سەرسامی خۆیان دەربڕی، کە بانگەشەیدەکرد لە هیچ شوێنێکی جیهان پشك تایبەت ناکرێت بە ژنان. هەروەها لە راگەیەنراوەکەیاندا ئەو وەزیرەیان تۆمەتبارکرد کە لە هەنگاوێکی بێوێنەدا، نوێنەری رێکخراوەکانی ژنانی لە بەشداری لەکۆمیسیۆنی ساڵانەی رێکخراوی نەتەوەکان دەربارەی بارودۆخی ژنان بەتەنیشت دەستەی فەرمی حکومەت پشتگوێخراوە. هەروەها خاتو چوبۆکچۆ کوژرانی ناموسی وەك توندترین جۆری کوشتنی مرۆڤی قبوڵنەکردوە، لە کاتێکدا ساڵانە هەزاران ژن بەناوی پارێزگاری لە شەرەف و ناموس، گیانییان لە دەستدەدەن.

بەمشێوەیە جوڵانەوەی ژنانی تورکیا تێگەیشت کە کۆسپێکی زۆر

گرنگی سەر ڕێی جێبەجێکردنی بەرنامەی یەکسانی رەگەزیەکەی، خودی وەزیـری وڵاتە بۆ کاروباری ژنـان. بریکاری ئەو خاتونە وەزیرەش هۆمۆسێکسواڵی بەنەخۆشیەك وەسفکرد کە پێویستی بە چارەسەرە و بەتوندترین شێوە دژایەتی فێمێنیستەکانی کرد، بەڵام لە لایەکی دیکە فاتیمە شاهێن، وەزیری ئێستای ژنان، زیاتر لە هەوڵی بەگژداچوونەوەی توندوتیژییە دژی ژنان.

لانیکەم دەکرێت بوترێت حزبی داد و گەشەپێدان هیچ سیاسەتێکی گشتگیر و یەکپارچەی بۆ گەیشتن بە ئامانجی یەکسانی رەگەزی لە تورکیادا نییە. هیچ هەوڵێکی هەماهەنگ بۆ گەیشتن بە ئامانجی یەکسانی رەگـەزی لە وڵاتـدا نییە و رێك هەر ئەو دامەزراوانە کارمەندی بەرنامەی زۆر موحافزکارانەیان هەیە و ئەرکییان پاراستنی ئەو ئامانجانەیە. ئامارەکان نیشانیدەدات کە بارودۆخی وڵاتی تورکیا لە خشتەی وڵاتانی هاوگرووپیش لە روخانە و کەلێنی رەگـەزی لەم وڵاتـەدا لە فراوانبووندایە. لە سەرەتای دەستبەکاربوونی کەمپینەکەمان بۆ ریفۆرمکردنی یاسای سزای تورکیا بە ئامانجی گەیشتن بە یەکسانی رەگەزی (ساڵانی 2002 تا 2004) تەواو لامان رونبوو، کە پارتی داد و گەشەپێدان بەدوای ئەوەوەیە کە جوڵانەوەکانی ژنان و (LGBT) وەك ستونێکی سەرەکی بکاتە ئامانجی سیاسەتی موحافزکارانەی خۆی، بەڵام ئەوکاتە نە یەکێتی ئەوروپا دەنگمانی بیست و نە جیهان. ئێستا دەبێت ئەو خاڵە بۆ هەمووان رونبووبێتەوە، بە تایبەت لە حوزەیرانی 2010 کە ئەردۆگان، سەرۆك وەزیرانی وڵات (ئەو کاتە)، لە کۆبوونەوەیەك لەگەڵ نوێنەرانی 60 رێکخراوی ژنان رایگەیاند: باوەڕناکات ژنان و

پیاوان بە گوێرەی (سروشتییان) وەکیەك بن. سەرۆك وەزیران هەر ئەو ئارەزوەشی بۆ بەرنامەی پۆلۆرالیستیش نیشاندا، لەوانە خوێندن بە زمانی دایك بۆ کەمینەی کورد زمانی وڵات. فێمێنیستەکان لایان رونە کە هەوڵ بۆ گەیشتن بە یەکسانی رەگەزی بەشێکە لە خەبات بۆ بەدەستهێنانی زۆرینەخوازی فراوانتر و دیموکراسی هەمەگیر لە تورکیا.

لەو کاتەوە کە پارتی داد و گەشەپێدان 50%ی دەنگەکانی هێناوە، رێکخراوەکانی ژنانی پەراوێزکردوە و دوریخستونەتەوە، کە زیاتر هاوکاریدەکردن.

دامەزراندنی وەزارەتی نوێی (خێزان و سیاسەتگوزاری کۆمەڵایەتی)، روداوێکی دیکەی ساڵی 2011 بوو کە رویدا، وەزارەتە نوێکە جێی وەزارەتی بەرپرسی مەسەلەکانی (ژنان و کاروباری کۆمەڵایەتی) گرتەوە. ئەو هەنگاوە بە ئاشکرا پێشینەکانی دەوڵەتی تورکیا نیشاندەدات، بەم مانایە کە بەگشتی دەوڵەت ژنان لەڕۆڵی دایك و هاوسەردا دەبینێت. لە رۆڵی وەرگرانی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی، نەك کەسانێك کە مافە کۆمەڵایەتییە دانسقە و تایبەتییەکانیان هەیە.

دەنیز کاندیۆتی: سەرەڕای ئەو مەسەلانەی خستتەڕوو، ئایا داهێنان و هەنگاوی سەرکەوتوشت هەبوو؟

پینار ئیلکاراجان: ساڵی 2007 رێبەرایەتی (بەرنامەی دەستوری ژنان)مان کرد، کە بڕیارە بەرنامەیەك بێت بۆ ریفۆرمی دەستوری یەکسانی رەگەزی. ئێمە خوازیاری یەکسانی راستەقینەو جێکردنەوەی بەندێکین لە دەستوردا کە دەڵێت: (دەوڵەت بەرپرسی

هەموو هەنگاوە یەکسانە راستەقینەکانی رەگەزییە.) مەخابن پارتی داد و گەشەپێدان هەموو کارێکی کردوە تادڵنیابێت، کە پێشنیازەکەی بۆ ریفۆرمکردنی دەستور لە لایەن خەڵکەوە لە راپرسیدا نەبێت. لە راستیدا تێکڕای باسی دەستور تەنیا سێ رۆژ درێژەیکێشا.

دەبێت لە بیرمان بێت کە هەموو ئەو هەوڵانە لە چوارچێوەی سیاسەتەکانی دژە فێمێنیستی دەوڵەت دەدرێت. وەك نمونە، ژنان هاندەدرێن لانیکەم سێ منداڵیان هەبێت، ئەوە بانگهێشتنێکی تایبەتییە کە سەرۆك وەزیران لەبۆنە جیاجیاکاندا رایگەیاندوە. ئازادی چاپەمەنی بە توندی سنوردارکراوە و سیاسەتی موحافزکارانە (بەگوێرەی ئەو لێکۆڵینەوەیە) ئەنجامی موحافزکارانەتربوونی لاوان بووە. سەرباری ئەوە، سیاسەتی سنوردارکردنی هەماهەنگی دەوڵەت هەیە و ئامانج پێگەیاندنی کەسانێکە کە پاڵنەری موحافزکارانەیان هەیە.

سالانێك لە رێگەی مافی ژنان و کیژان بۆ هەڵبژاردنی شێوازی جلوبەرگییان جەنگاوم، لەوانە بۆ مافی لەچك کردن، یان نەکردن. بەڵام لە هەلومەرجی سیاسی ئێستادا، لەچککردن بۆتە هۆیەکی نمایشکردنی پاڵنەری سیاسی تاکەکان. دەکرێت یەکلاکەرەوەی سەرکەوتنت بێت لە گرێبەستی پەیماننامەی گشتی، کە ئایا هاوسەرەکەتان لەچکدەکات یان نایکات. بیناز تۆپراك لێکۆڵینەوەکی بە ناوی (جیاوازبوون لە تورکیا)ی ئەنجامداوە، رادەی فشارکردنە سەر خەڵکە بۆ هاوشێوەیی و ئەو لەزگانە کە لە گروپەکانی کەمینە، یان ناسنامەی پەراوێزی دەدرێت.

لە گفتوگۆیەکی تازەدا بیستومە، کە لە ماڵی ئارامی ژنان هەمەو ژنان قوربانی توندوتیژی ماڵ، ئەگەر لەچکنەکەن، کەمتر گریمانە

دەکرێت دۆستانەی دەوڵەت وەربگرن. ئەو هەنگاوە بەئاشکرا هاندانێکە بۆ ژنان تا قژی خۆیان داپۆشن.

بەمەش سیاسەتی موحافزکارانەی رەنگ و بۆی ئاینی دەبینین. پێموایە تێکڕای چوارچێوەی توندوتیژی دژی ژنان وەکو کارێکی پێشێلکردنی مافەکانی ژنان بە تەواوی لە تورکیا جێیگرتوە.

دەنیز کاندیۆتی: گەڕاینەوە بۆ خاڵی سەرەتای گفتوگۆکە، بۆچوونی ئێوە لە چاوخشاندنەوە بە بەرنامەی یەکسانی رەگەزی دوای بەهاری عەرەبی چییە؟

پینار ئیلکاراجان: سەرەتا، تورکیا ناتوانێت سمبولێکی گونجاوبێت بۆ لاساییکردنەوە، چونکە بۆخۆی لە دۆخی ململانێی یەکسانی رەگەزی دایە. کاریگەری لەم مەیدانەدا دوولایەنە، ئەگەر لە دەیەیەکی داهاتو وەرچەرخانی نەرێنی لە بارودۆخی ژنانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقیا روبدات، بەشێوەیەکی حەتمی ئەو کارە کاریگەری بەسەر بارودۆخی تورکیاشەوە دەبێت. ئەگەر لە تونس پاشەکشە لە بارودۆخی ژناندا روبدات، وەك سیاسەتەکانی یەکسانی رەگەزی رژێمی پێشوی ئەو وڵاتە بیردێنێتەوە، بێگومان ئەو مەسەلەیە لە تورکیاش رەنگدانەوەی دەبێت. دیارە ئەو پرسیارە نادادپەروەرانەیە، چونکە جوڵانەوەکانی ژنان هەمیشە دژی رژێمی ستەمکاری بوون. لە کەشی ئـاوەڵای گشتی شایانی تێگەیشتنی تـەواوە و هۆکاری ئیسلامی لە سەرەتای یەکەم لە هەموان زیاتر بێنە بەرچاو کە ئێستا هاتۆتەکایەوە، بەڵام پرسیار ئەوەیە کە ئایا هەندێك پەیماننامەی کۆمەڵایەتی -هاوشێوەیان دەسڕدرێنەوە و لەناو دەچن کە خراونەتە پێشەوەی ریزی بەرنامەی یەکسانی رەگەزی-.

ئێمە داوا لە هاووڵاتیانی جیهان، یەکێتی ئەوروپاو ڕێکخراوی نەتەوەکان دەکەین، لەبری قوڵبوونەوە لەسەر چەمکی لە خشتەبەری (مۆدێلی تورکیا)، پشتگیری لە جوڵانەوەکانی فێمێنیستی ناوچەکە بکەن، لەو کەسانەی کە بێشك لە مەیدانی بە دیموکراتیزەکردنی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست ڕۆڵی هەڵسوڕاوانی سەرەکییان دەبێت.

11
به پیاوانە کردنی شۆڕش

نادیا ئەلعلی

بۆچی بەشداری و رۆڵی ژنان لە لوتکەی خەباتی شۆڕشگێڕیدا فەرامۆشدەکرێت؟ بۆچی هەندێکجار ژنان مەڵۆیەك دەستکەوتی خۆشی لە پەڕینەوە سیاسیەکان دەدۆڕێنن و پەراوێز دەخرێن؟ ئەو پرسیارە بۆ ئەو فێمێنیستانە گرنگە، کە بەسەرنجدانی رەگەزی، رەخنە لە روداوەکانی ناوچەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دەگرن. پێیانوایە سودوەرگرتنی ئامڕازی لە جەستەی ژنان و ئارەزوی سێکسی و بڵاوبوونەوەی توندوتیژی دژی ژنان، دەیانکاتە هاووڵاتی پلە دوو، سەردەکێشێتە بە پیاوانەکردنی سیستمێك، کە بە قازانجی ستەمگەرایی تەواو دەبێت.

نادیا ئەلعلی، مامۆستای توێژەری رەگـەزی و بەڕێوەبەری سەنتەری توێژینەوەی رەگەزی زانکۆی سواسی لەندەن، لەم وتارەدا لە بەڵگە و کاریگەرییەکانی رەگەزی لە پێشکەوتنە سیاسییەکانی ئەم

دواییەی ناوچەکە دەکۆڵێتەوە. ئەلعلی بەڵگە دەهێنێتەوە کە ژنان و رەگەزی هەم بۆ شۆڕش و هەم بۆ رەوتەکانی دژە شۆڕشگێڕی گرنگیی کلیلییان هەیە.

تاڕادەیەك شوێنکەوتنی پێشکەوتنە سیاسییەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست لە چەند مانگی رابـردودا نەشیاو بووە: گردبوونەوەی کەم و خۆپیشاندانی جەماوەری، سەرباری بواری سیاسی، پێکهاتەی کۆمەڵایەتیشی گرفتارکردوە، لە سەرکارلادانی ژمارەیەك دیکتاتۆر، پێکدادانی چەکدارانە، دەستتێوەردانی ناتۆ و گفتوگۆی فراوانی دەستێوەردانی نێودەوڵەتی، کێشە جۆراوجۆرەکانی کاردانەوەی توندی دژە شۆڕشگێڕی و پێویست ناکات باسی خەباتی رژێمەکانی رابردوش بکەین، بۆ هێشتنەوەی دەسەڵات.

چەندینجار لە یەکەم سەرکەوتنی ئەو گۆڕانکارییە خێرا و روداوەکـان لێیان پرسیوم (ژنان لەکوێن؟) لە بەرایيترین وێنەی خۆپشاندانەکان زیاتر پیاوان بـوون کە لە خۆپیشاندانەکانی تونس و میسر دەمانبینین. وردەوردە وێنەکان و روماڵکردنی هەواڵی خۆپیشاندانەکان گۆڕاو دەرکەوت لە هەموو قۆناغەکان و پلە بە پلەی بەشداربوون. ژنانێك بوون کە بەجیا لە میدیاکان ئـاوڕی تایبەتییان لێدرایەوە: زۆرێـك لە میسر ئەسما مەحفوز دوای ئەوەی وەك (سەرۆکی شۆڕش) ناسرا و ڤیدیۆیەکی خۆی لەئینتەرنێتدا بڵاوکردەوە و داوای لە لاوان کرد بەشداری گردبوونەوە جەماوەریەکان بکەن، کە هاوکاری کڵپەستاندنی خۆپیشاندانەکانی کـرد و سەرەنجام دەستلەکارکێشانەوەی حوسنی موبارەکی لێکەوتەوە. منیرە فەخرۆی هەڵسوڕاوی سیاسی لە بەحرەین، وەك

ڕێکخەر و وتەبێژی گردبوونەوەکانی مەیدانی لولو ڕۆڵی سەرەکی دەبینی. ئەو گردبوونەوەیە داوای ریفۆرمی حکومەت و دامەزراندنی رەوتێك بوو کە (نە سوننە، نە شیعە، تەنیا بەحرەینی) بێت. تەوەکەل کرمان لە یەمەن، هەڵسوڕاوی مافەکانی مرۆڤ و رۆژنامەنوس، لە مانگی ئایاری 2007 هەموو سێشەممەیەك لە بەردەم زانکۆی سەنعا خۆپیشاندانی هێمنانەی دەکرد و خوازیاربوو سەرۆك کۆمار عەلی عەبدوڵلا ساڵح دەستلەکاربکێشێتەوە.

بەم حاڵە ژنان بە تەنیاو تاك تاك بەشداری ئەو خۆپیشاندانانە نەبوون، بەردەوام ژنان شانبەشانی پیاوان بەشداری خۆپیشاندانەکانی هەموو ناوچەکانیان کردوە. لە وەڵامی وێنەی میدیاکانی خۆرئاوا و باوەڕی باوی خەڵك لە وڵاتانی خۆرئاوا، لەسەر ئەو بنەمایە دەبێت رونیبکەینەوە ساڵانێکی دورودرێـژ ژنان لە یەکێتییە بازرگانی، حزبە سیاسیە نەیارەکان و تۆڕی نافەرمیتر و ئەو رێکخراوانەدا کارا بوون و هەموویان لە روداوەکاندا بە سودبوون، کە ژنانی ناوچەکە لە ساڵی 2011 لە مەیدانەکەدا ئامادەنەبوون. هەروەها ژنان بەشێوەیەکی بەرچاو لە کۆمەڵی رێپێدراو لە وێبلاگ نوسەکان و بە کاربەرانی فەیسبوك کارابوون. لە لوتکەی خۆپیشاندانەکان بۆ لە سەرکارلادانی موبارەك، ژمارەیەکی لە ژمارە نەهاتوی ژنانی نەوە و چینە کۆمەڵایەتییە جیاجیاکان لەسەر شەقامەکان ئامادەبوون، بە تایبەت لە شوێنەکانی وەك مەیدانی تەحریری قاهیرە، کە چەند هەفتەیەك ژنان و پیاوان تێیدا لە هەلومەرجی زۆر ئاڵۆز و ناجێگیر تێکەوە دەچـڕژان، زۆربـەی ژنانی میسری رایانگەیاند کە قەت ئەوەندە هەستییان بە ئاسایش نەکردوە و هیچکات بە رادەی کاتی خۆپیشاندانەکان وەها بە رێزەوە مامەڵەیان لەگەڵ نەکراوە.

بێگومان بۆ ژنانی میسری ئاسانتر بووە، کە بەشداری سیاسی بکەن، چونکە لەوێ جوڵانەوەی نارەزایی لە سەرەتاوە دۆخێکی راشکاوانەی ناتوندوتیژی بەخۆوە گرتبوو، میسر وڵاتێکە مێژویەکی دورودرێژی بەشداری فراوانی ژنانی لە رەهەندە فراوانەکاندا هەیە. لەڕاستیدا هەڵسوڕاوانی ژن لە میسر و ئێران، لە جوڵانەوەی مافە مەدەنیەکان، دیموکراسی و مافەکانی مرۆڤ لە خەبات بۆ مافەکانی ژنان پێشەنگ بووە، کە پێموایە نابێت لە باسی دەسەڵات و خەباتی خەڵك بێئاگابێت. لێکۆڵینەوەکەم لەبارەی جوڵانەوەی ژنانی میسر، لە ناوەڕاستی 1990 نیشانیدەدات کە هەڵسوڕاوانی مافەکانی ژنان لە بەگژداچوونەوە جیاجیاکانی حکومەت بە ئاڕاستەی پێکهاتنی سیاسەتی رەگـەزی و بەهەمانشێوە مەسەلەی گشتی مافەکانی هاووڵاتی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی بە تەواوی بەشدارن. کەم و زۆر ژنانی میسری ساڵانێکە بەشداری کردەیی جەماوەرین و بەدوای میتۆدەکانی پلەبەندییەوە بوون بۆ رێکخستن و بەمشێوەیە لە پڕۆسەی بە دیموکراسیکردن بەشدارن.

تەنانەت لە موحافزکارترین وڵاتان لە روانگەی کۆمەڵایەتییەوە وەك یەمەن، لیبیا، بەحرەین و سوریا - هەموویان زۆر لە یەکتر جیاوازن - ئێمە دەبینین کە ژنان بەچوونەپاڵ خۆپیشاندانەکان و پێشنیازی داواکاری رەگەزییان، گەرچی زیاتر سنورەکانی کاری شیاو لە روانگەی کۆمەڵەوە خستۆتەلاوە، هاوکات بە هاواری هەمەگیرتر خوازیاری ریفۆرم، دیموکراتیزەکردن، کۆتاییهێنان بە گەندەڵی، تیوار (شەفاف)ی سیاسی و مافەکانی مرۆڤ بوون.

جێگەی سەرسوڕمان نییە کە دەکرێت پڕۆسەکانی شۆڕشگێڕی، کەشوهەوای کۆمەڵایەتی و سیاسی بۆ ژنان بکەنەوە. مێژو پڕە

لە نمونەکانی جیهان. ئەگەر قسە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بێت، ئەو نمونانەی کە زۆرجار ئاماژەیان پێدەکرێت، جوڵانەوەی دژی ئیمپریالیزمی و بێلایەنی میسر لە سەرەتای سەدەی نوێوە، دەستپێکەری جوڵانەوەی ژنانی میسر بوو، شەڕی سەربەخۆیی جەزائیر لە سەردەمی فەرەنسا، خەباتی فەلەستینیەکان دژی داگیرکاری وڵاتان بە دەستی ئیسرائیل.

بۆیە مێژوش فێرماندەکات کە لە وەرچەرخانە سیاسیەکاندا، بـــەردەوام ژنـان پەراوێزدەخرێن و رەنگە لە لوتکەی خەباتی شۆڕشگێڕی، زۆربەی دەستکەوتەکان لە دەستبدەن، کە تا ئێستا بەدەستیانهێناوە، یان بەڵێنییان پێدراوە. ئەو رەوتە بە ئاشکراترین شێوەی لە میسر دەبینین کە بەدامەزراوەکردنی جوڵانەوەی ناڕەزایی و نوێنەرایەتی سیاسی نەك هەر زۆرجار پیاوانەبوو، بەڵکو بەهۆی سوپاوە کۆنترۆڵدەکرا. لێرەدا تەنیا مەسەلە نەبوو، یان هێندەی پەنجەکان بوونی نوێنەرانی ژنان لە رێکخراوە سەرەکییەکانی لە پێکهاتن و وەرچەرخانی وەك کۆمیتەی دانانی دەستور نییە، بەڵکو لەوانەیە لەوە گرنگتر ئەوە دەبینین کە مافەکانی ژنان چالاکانە پێشێلدەکرێت و مەسەلەکانی ژنان و رەگـەزی پەراوێزخراوە و تەنانەت لە هەندێك بابەت سوکایەتیان پێدەکرێت، جاروبارە لە لایەن خودی ژنان خۆیانەوە.

بەداخەوە تـەواوی گەواهییە کولتوری و مێژوییەکان ئاماژە بەوە دەکات، کە پێداویستیەکان، مافەکان، کێشەی ژنان و رەگەزی بـەردەوام پەراوێزدەخرێت، لە بەرچاو ناگیردرێت و لە سوچێك دەشاردرێتەوە، مەگەر کاتێك کە ژنان بۆخۆیان پێ لەسەر ئەوانە

داگرن. من دەڵێم کەمتەرخەمیکردن لە جەختکردنەوە لەسەر داوای تایبەتی ژنان لە هەرخەباتێکی فراوانتر، هەڵەیەکی ستراتیژییە و وادەکات مێژو جارێکی دیکە خۆی دوبارە بکاتەوە.

بە رێکەوت، بەڵام بێهیچ سەرسوڕمانێك، شایەتی ئەوەین، کە بابەتی ژنان و رەگەزی، لە چەقی هەنگاوی رژێمەکانی رابردودان بۆ هێشتنەوەی دەسەڵات و دەستکەوتە تایبەتییەکان، بە هەمانشێوە لە کاردانەوەی توندوتیژانە و پرۆسەکانی دژە شۆڕشگێڕی کە بەم دواییە بینیمان. ژنانی میسر ئازاردران چونکە بەشداری گردبوونەوەکەی رۆژی جیهانی 8ی مارسی 2011یان کردبوو، لە بەرامبەریشدا تۆمەتبارکران بەوەی گوێ بە بابەتە لەپێشینەکان نادەن. ژمارەیەك لەو پیاوانەی هەڵیانکوتایە سەر خۆپیشاندەرە ژنەکان، بانگەشەی ئەوەیان دەکرد کە ئەوانە دەیانەوێت میسر لەناوبەرن و بەها و پیرۆزی خێزان، بە هاندانی ژنان بۆ بەجێهێشتنی هاوسەرەکانیان کەمبکەنەوە. لەم بارەیەوە پیاوەکانی دەوروبەریان بەڕونی دەبوون بە دووبەشەوە: ئەوانە هەست بە مەترسی دەکەن کە بەربەستێك لە ژنانیان دەدی داوای خۆیان هەیە و بەمشێوەیە پلەبەندی رەگەزی زاڵ دەخەنە ململانێوە و ئەوانەی هاوپێوەندی لەگەڵ ئەوان نیشانیدەدەن و قبوڵیانە داواکاری ژنان لەناخی بیرۆکەی ئەوان، لەمیسری نوێ دایە.

جۆری بەرکەوتە بە خۆپیشاندەرانی ژن، زۆر جیاوازە لە بەرکەوتە لەگەڵ خۆپیشاندەرانی پیاو. ئازاردان و بێبەزەیی پۆلیس، هەواڵگری یان هەمان پۆلیسی نهێنی و سوپا زۆرجار بەڵگەی سێکسی بۆ ژنان هەیە. ژنە خۆپیشاندەرەکانی میسری بۆ پشکنینی جەستەیان روتدەکرانەوە، کە جلوبەرگییان لەبەردانەبووە وێنەیان گیراوە، تۆمەتی لەشفرۆشییان

دراوەتەپاڵ و لە هەندێك لاوە ناچارکراون پشکنینی کچێنیان بۆ بکرێت. عەلی عەبدوڵلا ساڵحی سەرۆك کۆماری یەمەن، لە نیسانی 2011دا گوتی: خۆپیشاندەرانی دژی حکومەت لە پایتەختی ئەو وڵاتە یاسای ئیسلامیان ژێرپێ دەنا، چونکە بەپێی یاسا نابێت ژنان تێکەڵاوی پیاوان بن. بۆخۆی لە تۆمەت بەخشینەوەی تەلەفزیۆنی نیشتمانی یەمەن بەشداری هەبوو، ئاماژەگەرانە ئاماژەیپێکرد ژنانێك بێ بەندوباون بەشداری خۆپیشاندانی وەرچەرخان بکەن.

بابەتی بە ئـازاری ئیمان ئەلعوبێدی، ژنێکی لیبی خەڵکی بنغازی، کە کۆمەڵێك سەربازی لایەنگری قەزافی دەستدرێژیان کـردەسـەر، بەشێوەیەکی ناخۆش ئـەوە بیردەهێنێتەوە کە دەستدرێژی کردنەسەر لە کاتی شـەڕدا، چەکێکی باوە. لێرەدا دەستدرێژی تەنیا هۆکاری توندوتیژی و ئازاری ژنێك نییە، بەڵکو ڕێگایەکە بۆ سوکایەتیپێکردن و توندوتیژی تێکڕای کۆمەڵێك (ژنـان). ئـەوەی ئەو بابەتە لە بابەتە جۆراوجۆرەکانی دیکە جیادەکاتەوە ئەوەیە کە ئیمان ئەلعوبێدی ڕێنەدات باوەڕی زاڵی شەرم و ناموس، دەنگی کپبکات. ئەو مەسەلەکەی لە بەرچاوی کۆمەڵانی خەڵکدا خستەڕوو، ڕێی بەمیدیا نێودەوڵەتیەکانیش دا وێنەکانی گێڕەرەوەی خەم و ترسی ئەو، بە شێوەیەکی فراوان بڵاوبکەنەوە. بۆمن هەراسانکەرترین دیمەن کە لە سەرتاسەری دنیا بڵاوکرایەوە، ئەوە ژنانی لیبیا بوون لە ئوتێل کاریاندەکرد و هەوڵیاندابوو ئەو بێدەنگ بکەن، بە خائینیان دەزانی و تەنانەت چاکەتێکیان بەسەر رویدا دا. ئەو وێنانە شتێکیان بە ئاشکرا نیشانی ئێمەدەدا کە ساڵانێك بوو دەمانزانی، بەڵام دیسانەوە تەماشاکردنی و ئەزمونی بە کردەوەی بە ئازارە: هەستی خوشکایەتی هەستێکی

جیهانی نییە، تەنانەت رەنگە ناوچەییش نەبێت، ژنان هەستی هاوپەیوەندیان بەیەکەوە نییە. لە ناوچەیەك کە خۆپیشاندەران یان شۆڕشگێڕان تائاستێکی زۆر شێوازی سەربازی بەخۆوەدەگرن، ئاکامەکانی رەگەزی زۆرجار هەر لەو سەرەتاوە بابەتن. وێنەی پیاوانی چەکدار جێگەی نیگەرانییەکی زۆرە کە لە لیبیا لەگەڵ پیاوانی تر لە شەڕدان. بابەتی بەڵگەیی دەستدرێژیکردنە سەر کرێکارانی کۆچەری ژنی ئەفریقی لە تریپۆلی و شوێنەکانی دیکە بە دەست هێزەکانی دژی قەزافی، رەنگە نمونەی تاك و تەنیای توندوتیژی سێکسی و پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ بن، بەڵام بە سەرنجدان بە پەیوەندی نزیکی گەورەکردنی پیاوەتی سەربازی بە زیادکردنی توندوتیژی سێکسی (دژی ژنان)، من بۆ خۆم کاتێك زۆر گەشبین نیم، کە دەگەینە باسی پەیوەندی نێوان ژن و مێردی لیبی.

کاردانەوەی توند بەرامبەر بە ژنان لە هەندێك لە ناوەندەکانی ئێستا، ئەوە بیردێنێتەوە کە پشتبەستنی ژنان بە حکومەت بۆ سەرکەوتن و پشتگیری لە یەکسانی رەگـەزی و دادپــەروەری کۆمەڵایەتی، مەسەلەیەکی ئاڵۆزە. پێشتر دەرکەوتوە -بە ئاشکرا ئەوەم لەبواری پێشکەوتنەکانی دوای پەلاماردانی عێراق دیووە- کە سیاسەتکاران و دەوڵەتانی ناوچەکە ئارەزودەکەن لە بەرامبەر مافەکانی ژن کەمتەرخەم بن، تابتوانن لە روانگەی کۆمەڵایەتی موحافزکارانەترەوە، پشتگیری بازنەکانی هەڵبژاردن بەدەستبێنن. بۆ نمونە، بابەتی رەگـەزی لە عێراق هەم حکومەتی ناوەند و هەم حکومەتی هەرێمی کوردستان بە قازانجی گفتوگۆ بۆ کێشە سیاسییەکانی وەك فیدراڵیزم، رێکخستنی بڕیارەکانی نەوت و بارودۆخی کەرکوك خراونە لاوە.

چالاکوانانی مافەکانی ژنان لە روانگەی مێژوییەوە لە ناوچەکەدا ئەو کێشەیان هەبوو کە نەبنە هاوڕێی سیاسەتە رەگەزییە مۆدێرنەکانی حکومەتی سیکولاری ستەمکاری و فێمێنیزمی دەوڵەتی. لە بەرامبەر دیکتاتۆری و سیستمی تاکحزبی، بۆ چالاکوانانی مافەکانی ژنان زۆر زەحمەتە بە بێلایەن و بەدەر لە ستراکتۆری حکومەتی بڕیاردەر کاربکەن. هەرچەند لە رابردودا رژێمە ستەمکاریەکان هەنگاویان بۆ زیادکردنی یەکسانی رەگەزی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی ناوە، تەنیا تا ئەوجێیەی کە بۆ رژێم و ئەو هەلومەرجە بێزیان ئەژماردەکران. ئێمە بە ئاشکرا ئەو مەسەلەیەمان لە تونس و عێراق بینیوە، بەهەمانشێوە کەمێك میانڕەو لە میسر، کە زۆربەی چالاکوانانی مافەکانی ژنان هاوکاری یەکێتی نیشتمانی ژنانی سۆزان موبارەکییان دەکرد. دەکرێت باوەڕی زێدەڕۆیانە بە توانای حکومەت و حزبە سیاسییەکان لە بەرزکردنەوەی مافەکانی ژنان، متمانەی چالاکوانانی ژن بە شێوەیەکی جدی کەمبکاتەوە و ستراتیژیی و دەستکەوتە شیاوەکان لە ماوەیەکی دورودرێژدا سنوردار بکات.

بابەتێکی دیکەی جێنیگەرانی ناوەندەکانی ژێرچاودێری ئیسلامگەراکانە کە سیاسەتە رەگەزییەکان هۆی نیگەرانی زۆری ژنان و پیاوانی سیکولارە. لە لوتکەی دڵخۆشی بە سەرکەوتنی بەهاری عەرەبی، زۆرجار لەگەڵ هاوڕێ ئێرانیەکان باسمدەکرد کە ئەزمونی شۆڕش وایلێکرداون سەبارەت بە روداوەکانی ئەم دواییە لە ناوچەکە رەشبین و نیگەرانبن. دوای چەند مانگێك گروپی ئیسلامگەراکان زۆربـاش رێکخرابوون، بە سەرنجدان لە پێگەی گونجاویان تا قەناعەت بە ژمارەیەکی زۆری پیاوان بکەن، کە دەتوانن رێگەی

جیاوازی رژێمی ستەمکاری رابردو بخەنە بەردەستییان. هێشتا زۆر زووە کە لە هەلومەرجی ئێستادا کاریگەرییان هەڵبسەنگێنین، بەڵام ئاشکرایە دەبێت لە جیاوازیی، سنوری گروپە ئیسلامیە جیاجیاکان، ئایدیۆلۆژیەکان و بۆچوونی رەگەزی جیاوازییان تێبگەین. لە روانگەی شرۆڤەییەوە گرنگە ناوەندی مێژویی و ئێستای هەریەك لەحزب و گروپەکانی ئیسلامگەراکان لەبەرچاوبگرین. وەك نمونە، حزبی نەهزە لە تونس بەپێچەوانەی چاوەڕوانییەك کە بە مافەکانی ژنانی دابوو، دەکرا جەختی لە بەڵێنەکەی کردبایەوە، روانگەیەکە زۆر لە کاری ئیخوان موسلمینی میسر جیاوازە، بەڵام هەتا ئیخوان موسلمینەکان میانڕەو و خوازراوتر لە سەلەفیەکان دێنەبەرچاو کە هەرچەند زیاتر لە بواری تایبەتی خۆیان، لە نەخشەی سیاسی میسر و بەشەکانی دیکەی ناوچەکە داوای دەکەن.

روداوەکانی ئەم دواییە لە روانگەی تیۆری و مێژوییەوە، بابەتی جیاجیا دەردەبڕن: ناوەندێتی ژنان و رەگەزیی، کاتێك کە نۆرەی نوێکردنەوە و کۆنترۆڵی کۆمەڵی نەتەوەیی، ئاینی یان سیاسی دەگات، گرنگیی حکومەت لە بەرهەمهێنانەوە، پاراستن و خستنە ململانێی رژێمەکان، ئایدیۆلۆژیەکان، باسوخواسەکان و پەیوەندی زاڵی رەگەزی، بە ئامڕازکردنی جەستەو رەگەزی ژنـان لە قاڵبدان و کۆنترۆڵکردنی هاووڵاتیان و ئەندامانی کۆمەڵ، بڵاوبوونەوەی توندوتیژی رەگەزی (دژی ژنان)، شێوەی زاڵی مێژویی فرەکولتوری لە ژنان وەك هاووڵاتی پلە دوو، پەیوەندی نێوان بەسیستمکردن و پیاوەتی سەربازی کە بە قازانجی ستەمکارە، پلەبەندی کۆمەڵایەتی و هەوڵەکان بۆ بە

پەراوێزکردن و کۆنترۆڵکردنی نەك تەنیا ژنان، بەڵکو پیاوانێك کە لە روانگەی چینی کۆمەڵایەتی، نەژاد، نەتەوە، ئاین، ئارەزوی سێکسی، یان سیاسییان لە چوارچێوەی وێنەی (پیاوی ئایدیالی)، جێی نابێتەوە.

بابەتی جیاجیای سیاسی و تیۆری پەیوەند بە پرۆسە و روداوە نوێیەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دەخرێنەڕوو، شتێك نیشاندەدەن کە زۆربەمان لە دەیەکانی رابردو دەمانگێڕانەوە، بە دۆکیۆمێنت و شرۆڤەمان دەکرد، بەڵام بە هەڵە تێیدەگەن: لنزی کە لە روانگەی رەگەزیەوە تەماشای مەسەلەگەلێك دەکات تەنیا پەیوەندی بە ژنانەوە نییە، تەنانەت ئەگەر لە هەندێك لە ناوەندەکان ژنان لە چەقی سەرەکی پرسیاردا دەمێننەوە، چونکە هێشتا ژنان بەشێوەی شێوازمەندی ئاماری فەرمی، شیکار و سیناریۆکان نائامادەن کە لە داهاتو چاوەڕێدەکرێت، بەڵام ئەو روانینە وردبینانەی کە بۆ ناسنامەی ژن یان پیاو و لایەنگری سێکسی رودەدات و هەلومەرجەکانیان دەخاتە ژێر زەرەبینەوە، بەهەمانشێوە رێساکان، ئایدیۆلۆژیەکان و باسوخواسی رەگەزی، رۆڵەکان و پەیوەندی سێکسی و پرۆسەی جیاوازی دیاریکردنی رەگـەزی لە هەموو رەهەندەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی، کولتوری، سیاسی، ئابوری، بۆ ئێمە دەربارەی سروشت و کێشەکانی ناو حکومەت، هاووڵاتیبوون، کۆمەڵگەی مەدەنی، سوپا، ئابوری و هتد زانیاریەکی زۆردەدات. کاتێك (سینتیا ئێن لۆ) پێش چەند ساڵێك پرسیاری بەناوبانگ و ئاڵۆزی خۆی لەسەر ئەو بنەمایە کە دەتوانین لە روانگەی رەگەزییەوە تەماشای دەسەڵات بکەین، یەکسانی سەرەوە بۆ خوارەوە، کە سەرکوتکەرانەیە و هەم سیاسەتەکانی عەقڵ و هەستپێنەکراوتری پەیوەندی دەسەڵات و

ئاڕاستەی پلەبەندی و نایەکسانییەکان بین. هەروەها روانگەی سەرەکی رەگەزی رێمان پێدەدات لە روانگەی مادی و بەشێوەیەکی پەرتوبڵاو، هەم لە روانگەی ناوچەیی و هەم لە پێوەری جیهانییەوە بە شێوازی جیاواز، لە شوناسی تاکەکان بکۆڵینەوە.

12
میسریەکانی نێوان مایۆ و پەچە

زەینەب مەجدی

نەجلە عەلی مەحمود (یان ئوم ئەحمەد)، هاوسەری محەمەد مورسی، یەکەم خانمی یەکەمی باڵاپۆشی مێژوی هاوچەرخی میسرە. بە هەمانشێوە کە هاوسەرە ئیخوان موسلمینەکەی بۆتەهۆی نیگەرانییەکانی سیکولاربوونی حکومەت، شێوازی پۆشینی جلوبەرگی خانمی یەکەمیش بووە هۆی زۆرێك (وێنەی) ژنانی میسری. بابەتی رەنگدانەوەی باڵاپۆشیەکەی لە کۆمەڵگەی میسریدا چۆن لێکدەدرێتەوە؟ ئەوانی دی لە خانمی یەکەمی میسر، ئوم ئەحمەد، کە دەڵێت بە بڕیاری خۆی باڵاپۆشی کردوە، چ چاوەڕوانی یان رەخنەیەکیان هەیە؟

زەینەب مەجدی، نوسەری ئەم وتارە، خەڵکی میسرە. بەکالۆریۆسی لە زمانی ئینگلیزیدا هەیە و ئێستا سەرقاڵی خوێندنی ماستەرە لە هونەرەکانی شانۆدا لە زانکۆی قاهیرە. ئەو وتارە نەك لە پەیوەندی نێوان هەڵبژاردن و شوناسی ژنان لە میسر دەکۆڵێتەوە،

بەڵکو لە رووی سیمبولیشی دەکۆڵێتەوە. چونکە پێیوایە، ژنان بوونەتە بابەت و روخسارەکانی میسر.

کاتی هاتنەدەرەوەم لە ئوتێلی کەناری روباری نیل، کە خەریکی ئامادەکردنی بووك -هاوڕێیەکی خۆشەویستم- بووین، ساتێك دڵم داخورپا. هەشت ژن بووین -بووك بە جلوبەرگی جوانی تارای تەنك و حەوت کەسی دیکە بە جلوبەرگی شەو و پێڵاوی پاژنە بەرز و چەپکە گوڵ بە دەستەوە- کە بە شەقامەکەدا تێدەپەڕین. ترسمان لەوە نەبوو سەیارەیەك لێمان بدات، نەخێر، لەوە دەترساین کێ دەستدرێژی دەکاتە سەر کوێمان، بێگومان لە مەبەستم دەگەن.

ئازاردانی سێکسی لە شەقامەکانی قاهیرە ئەزمونی هەمو ژنانی میسرە، دیارە بە پلەی جیاواز، هەرچییەکییان لەبەردابێت، بەڵام بە جلکی میوانی و زۆر خۆڕازاندنەوە رەتبوون بە شەقامەکانی قاهیرەدا کارێکی نیگەرانکەرە. هەمووومان دەترساین چۆن بە ساغ و سەلامەت بگەینە ئەوبەری شەقامەکە - خۆشبەختانە جگە لەچەند فیکەیەك و چەند دانە هۆهایەک هیچی دیکەمان بە نسیب نەبوو. شوێنەکەمان ئەوەندە ترسناك بوو گومانم هەیە کە لەناو ئێمەی هەشت کەسدا، دیارە جگە لە من، کەسێك لە کاتی پەڕینەوەدا بیری لە ئوم ئەحمەد کردبێتەوە. بەم دواییە زۆر بیر لە ئوم ئەحمەد دەکەمەوە.

دوای یەکەم راچڵەکان دیتنی بە عەبایەکی درێژ کە سەرولەشی تا ئەژنۆیان دادەپۆشێت، دانیشتوو لە تەنیشت کارلا برونی {هاوسەری سەرۆك کۆماری پێشوی فەرەنسا} پێموابوو - وێنەیەکی سەرنجڕاکێش بوو، بەڵام دوایی دیارە بیرمکەوتەوە کە سارکۆزی لە هەڵبژاردنەکاندا لە بەرامبەر ئۆلاند دۆڕاوە. زیاتر لەوەی بیر لە هاوسەری ئوم ئەحمەد بکەمەوە، بیر لەخۆی دەکەمەوە. دیارە ئەگەر ئێوە ئوم ئەحمەد نەناسن، بێگومان سەرسام دەبن کە بۆچی ئەوەندە بیرلەو،

یان هاوسەرەکەی دەکەمەوە.

هەرجارێك کەسێك باسی ئەو ژنە دەکات، کە نایەوێت بە خانمی یەکەم بانگبکرێت و ئارەزودەکات لەجیاتی کۆشکی سەرۆکایەتی کۆمار لە ماڵی خۆیدا بژی، روخساری بەپێش چاوانم دادێت. یەك دووجاری یەکەم کە وێنەکەیم بینی، بەڕاستی لە روخساری حاڵی نەبووم، نەمتوانی ئەودیوی عەباکەی ببینم. کاتێك خوم بەجلوبەرگەکەیەوە گرت و دوای بیستنی ئەو قسەیە پێکەنینم هات کە بە باشی دەزانێت ئوم ئەحمەد، بە مانای دایکی ئەحمەد، منداڵی گەورەی، بانگبکرێت -پێموابوو کارێکی جوانە- بە راستی تازە توانیومە روخساری ببینم، روخسارێکی خوازراو، هێمن، دوو چاوی درەوشـاوەی لە کاتی پێکەنین، روخساری لە گفتوگۆیەك سوردەچێتەوە کە دیتم، هاوشێوەی ژنێکە کە رەنگە بۆ کڕینی خەیار لە تەنیشتم وەستابێت.

بەڵام ئەو ژنە بە یەکجاری بۆتە خۆراك و بابەتی هزر و باسی هەموان، هەندێك داکۆکی لێدەکەن و دەڵێن وەك هەمو دایك و نەنکێکە، هەندێکی دیکە بێزارن لەوەی کە ژنێك بەوجۆرە جلوبەرگە نوێنەری میسر و ژنانی میسر بێت و هەست بە خەمباری دەکەن، مەسەلەکە، مەسەلەی چینایەتییە. چەندی بیر لە ئوم ئەحمەد و نوکتەکانی دەکەمەوە کە بۆیان هەڵبەستوە، لە راستیدا زیاتر تێدەگەم بۆخۆی مەسەلەی سەرەکی نییە.

چەند مانگێك دەچمە دواوە، کە حازم سەلاح ئەبوئیسماعیلی سەلەفی باسی گەرماوگەرمی رۆژ بوو، لە بەرنامەی تەلەفزیۆنی پێکەنیناوی و هەندێکجار بێزارکەردا و ئەو تەلەفۆنەم بیردەکەوێتەوە کە لە بەرنامەکەی ژنێك بۆی کرد، ئەو ژنە بە راشکاوی لە چینی مامناوەند، خوێندەوار و موسڵمان بوو. ژنە پێی گوت موسڵمانێکی میانڕەوە، نوێژدەکات، بە رۆژودەبـێـت و ئاینەکەی خۆی زۆر

خۆشدەوێت، بەڵام باڵاپۆش نییە، کەوایە کاتێك پەیوەندی ژن بە خوا ئەوەندە تایبەتی و تاکییە کە پەیوەندی بە لەچککردنەوە نییە و تەنانەت پەیوەندی بە ئەبوئیسماعیلیشەوە نییە، چۆن دەتوانێت لەجیاتی ژنە بڕیاربدات کە چ بپۆشێت، ئەبوئیسماعیل بەهەمانشێوەی ئاسایی خۆی، بە راستی وەڵامێکی لۆژیکی ژنەی نەدایەوە. بۆ بەیانی، هەر باس و باسی ئەو چاوپێکەوتنەبوو، دیاربوو کە هەموو نیگەرانی وەك دەڵێن دوو میمن (پیتی میم): مەشروب و مایۆ.

ئەوکاتە رۆژبەڕۆژ تادەهات خەڵك لە شەپۆلی سەلەفیزم دەترسان نەك بۆ مەشروب، بەڵکو هەڕەشەن بۆ هەموو شتێك، هەموو زیاتر نیگەرانی ئەوەبوون کە حکومەتی سەلەفیەکان چی بەسەر باڵاپۆشی ژنان دەهێنێت. نیگەرانیەکی گشتی ئەوەبوو کە ژنان لەمەودا ناتوانن لە کەناراوەکان مەلە یان مایۆ بپۆشن، پێموایە ئەو مەسەلەیە تەنانەت شەوانە خەوی هەندێك پیاویشی زڕاندبوو. کە تێی نەدەگەیشتین و سەلەفیەکان بێن و پێمان بڵێن دەبێت ژنان چۆن جلوبەرگ بپۆشن. ئێمەی تێکڕای میسریەکان بە لێکدژی گەورە بووین.

زۆرێك لەو ژنانەی شێوازی جل پۆشینی ئوم ئەحمەدیان قبوڵە لەوە دەترسن ژنێکی وەك ئەو قبوڵیان نەکات. منیش لە سەرەتادا، پێش ئەوەی بەردەوام بیر لە ئوم ئەحمەد بکەمەوە، بە هەمانشێوە بووم. حەزمدەکرد وەك خۆم قبوڵمبکات، لە کاتێکدا بۆخۆم نەمدەتوانی خۆی و بە هەمان جلوبەرگ قبوڵیبکەم. نامانەوێت کەس پێمان بڵێت چۆن جلوبەرگ بپۆشین، بەڵام بۆخۆمان دەمانەوێت بە ئوم ئەحمەد بڵێین چونکە نوێنەری ژنانی میسرە، دەبێت بە شێوازێکی تایبەت جلوبەرگ بپۆشێت. ئێمەی میسری عاشقی ئەوەین کە نوێنەرێکی نموونەیی بین.

لە چەندین وتاردا دەربارەی خاتو نەجلە عەلی دیتومە، کە لە زاری ژنانی گەنجەوە ناتوانن قبوڵیبکەن ئەو ژنە نوێنەریان بێت. ژنان و پیاوان

نیگەرانبوون کە نەکا کاریگەری نەرێنی بەسەر روانینی خۆرئاواوە هەبێت و ببێتەهۆی ئەوەی خۆرئاواییەکان بەدواکەوتوی سەدەکانی ناوەڕاست بیانبینێت. ئێستا پرسیار ئەوەیە، ئایا سۆزان موبارەك نوێنەری ئەو کەسانە بوو کە خاتونی عەلی قبوڵ ناکەن؟ چەندی زۆرتر دەربارەی خاتونی عەلی دەخوێنمەوە، زیاتر لەوباوەڕە قوڵەی ناو خەڵك دەگەم کە ژنان شمەك و کاڵا دەبینن و دەبێت پێیان بوترێت چ شتێک بپۆشن، چونکە هەمیشە سەرەنجام نوێنەری شتێکن: نوێنەری وڵاتێك، ژنانی تر، ئاین، خێزانەکەیان، پەروەردەیان و هتد و هتد. لە هەموان خەماوەیتر ژنان بۆخۆیان بانگەشە و گەشە بەو بیرۆکەیە دەدەن بێئەوەی لە مەترسیەکانی بگەن. لە راستیدا ئوم ئەحمەد لێکدژییەك واڵادەکاتەوە، کە لە کۆمەڵگەدا لەگەڵیان دەژین.

هاوکات بە رای هەندێك ئوم ئەحمەد دواکەوتوو، دژی مافەکانی ژنان و پێشکەوتنیانە لە میسر. بۆ ئەوانی تر نمونەی ژنی شایستەیە. عزە ئەلجەرف لە وتارێکیدا کە بە باشی باسی خاتونی عەلی دەکات، وتەی ئەندامێکی پەرلەمان و ئیخوان موسلمین، کە داکۆکی لە بە یاساییکردنی خەتەنەی ژنانی دەکردەوە و پشتگیری قەدەغەکردنی یاسای تەڵاقدان بوو (ئەو یاسایەی رێ بە ژن دەدات ئەگەر مێردەکەی تەڵاقی نەدات، بۆ هەڵوەشاندنەوەی هاوسەرگیری سەردانی دادگا بکات). لەو وتارەی عزە ئەلجەرفدا هاتوە، کە هاوکات خاتونی عەلی چونکە هاوسەرەکەی فیداکارە و شانبەشانی هاوسەرەکەی وەستاوە و هاوکات سنوری خۆی دەزانێت (ژنێکی میسری راستەقینە)یە. ئوم ئەحمەدی داماو، گوایە هەموو بە نوێنەری ئەم یان ئەوی دەبینن، نەك نوێنەری خودی راستەقینیەکەی.

هەر لەم روانگەیەوە منیش ئوم ئەحمەد بە ژنی ئەمڕۆی میسر دەبینم. هەمیشە ژنان لەم کۆمەڵگەیەدا شەڕیان بۆ زۆرشت کردوە، بۆ مافی خوێندن، بۆ ئەوەی بتوانن کارێك وەربگرن و سکی منداڵەکانیان

تێربکەن، بۆ کەمێك دەستبارگرتنی مێردەکانیان، بۆ دایەنگە، یان تەڵاق، بۆ سەربەخۆیی، بۆ بە ئازادی ڕێکردن لە شەقامەکاندا بەبێ ئازاردان و بێ تۆمەتی جلوبەرگی نەشیاو. لەهەر شەڕێکدا، پاشەکشەبکات، یان ڕێگایەکی دیکە بدۆزێتەوە، چونکە خەریکن وێنای ژنی شایستە لەکەداردەکەن. ئوم ئەحمەدیش تۆمەتبارە بە لەکەدارکردنی وێنای خاتونی میسری.

جاروبار لەبەرخۆم بیردەکەمەوە ئەگەر جلەکانی ئوم ئەحمەد دابکەنین و هەوڵبدەین کارێك بکەین لە (خاتونێك) بچێت، قژی شانەکراو، نینۆکی بۆیە کراو، کراس یان چاکەت و داوێن، پێڵاوی پاژنەبەرز، ئایا ئێمەی ژنانی میسری هەستی باشتر لەبارەی خۆمان دەدۆزینەوە؟ ئایا ئەگەر ژنێك کە نوێنەرایەتیمان دەکات بەپێی مۆدی ڕۆژ و مۆدێرن و بە سەلیقە بێت، ئێمەش هەست بە دەسەڵات و تواناداەکەین؟

پێموانییە بەمشێوەیە بێت، نوکتەی جیاوازی بۆ هەڵدەبەستین. ڕەنگە لەجیاتی ئوم ئەحمەد، بە مادام مورسی بانگماندەکرد. بەڵام دیسانەوە چاوەڕوانی کەسێکمان دەکرد پێمان بڵێت چۆن بەگوێرەی زەینیەتی باوکسالارانە جل بکەینەبەر، کەسێك پێمان بڵێت دەیەوێت بە مایۆی دوو پارچە ببینێت یان تـارا: هەرچۆنێك بێت دەبینە پەیکەری پیشاندانی جلوبەرگی فرۆشگاکان.

شتێك بیردێنمەوە کە پێش نمایش، ئێمەی ئەکتەر لەپەنا هۆڵەکە وەستابووین تادوای بینەران بچینە ژورەوە و هەمانکات باسی هەنگاوی ئەندامانی پەرلەمانمان دەکرد دەرهەق بەشۆڕش. گوتم بە کەڵکی هیچ نایەن و ژنانی ماڵەوە هێزیان لەئەوان زیاترە. هاوڕێم مستەفا لەوەڵاممدا گوتی: (هەمیشە، ئێوەی ژنان دادتان لە پیاوسالاریە، بەڵام بەردەوام خۆتان بانگەشەی بۆ دەکەن.) پێکەنیم و گوتم چوزانم، بەڵام دەمویست بە پیاوسالاربوونی ئێرە خاڵێك بسەلمێنم، کەچی لەناخی ئەو هەڵایەدا گۆناکانم سورهەڵگەڕان و شەرمەزاربووم. ئوم ئەحمەد، هێشتا ڕێگایەکی زۆرمان لەپێشە.

13
ئاڵۆزیەکان لە سوریا:
ژنان لە کوێن؟

گفتوگۆ لەگەڵ یاکین ئارتورك

ئەگەرچی خۆپیشاندەرانی سوریا ئیلهامیان لە بەهاری عەرەبی وەرگرتوە، بەڵام خێرا رویان لە خەباتی توندوتیژی و سەربازی کرد، کە سیمای تاقمی پێوە دیارە و بە هەڕەشەیەك بۆ مافەکانی تێکڕای سوریەکان دادەنرێت. یاکین ئارتورك لە دواندنی دەنیز کاندیۆتی جەختدەکاتەوە لەوەی میتۆدێك ئەنجام دیاریدەکات، کە لە چارەسەری قەیرانی {سوریا}دا بەکاربراوە.

یاکین ئارتورك لەکۆمیتەی پشتگیری لە ئەشکەنجەی ئەنجومەنی ئەوروپی کاردەکات و پێشتر مامۆستای سۆسیۆلۆجی زانکۆی هونەری خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بووە لە ئەنقەرەی تورکیا. رونیدەکاتەوە سەرەڕای ئەوەی خۆپیشاندانەکان لە سوریا ئیلهامیان لە بەهاری عەرەبی وەرگرتوە، ئێستا بۆ {بزوتنەوەیەك}ی زۆر سەربازی و ناخۆش بۆ هاووڵاتیانی سوریا

گۆڕاون. ڕوانگەی ئارتورك لەم وتارەدا وێنایەکی کورت، بەڵام وردەکاری گرژییەکانی سوریاو ڕوانگەیەك بە دەستەوە دەدات، کە لە جیهان دەبێتە هی ئەو.

دەنیز کاندیۆتی: سوریا، لە ڕاپەڕینی جەماوەری {ناسراو بە} (بەهاری عەرەبی)، تاکە وڵاتە مەسەلەی گۆڕینی ڕژێم بە بنبەست گەیشتوە و پێکدادانی بەردەوام و توندی نێوان حکومەت و هێزە نەیارەکانمان بینیوە. چۆن ئەو بارودۆخە هەڵدەسەنگێنی؟

یاکین ئارتورك: گومانێك نییە کە هێزە نەیارەکانی سوریا ئیلهامیان لە بەهاری عەرەبی وەرگرتوە و ناڕەزاییەکی بنچینەیی زۆر دەبیسترێت. گەرچی دەبێت ئەوەمان لە بیربێت کە مێژوویەك لە پشت ئەو ڕاپەڕینەوانەوە هەیە، دەوترێت لە پەلاماری هێزەکانی حکومەت {سوریا} لە 1982 بۆ سەر شاری حەمات، 20 هەزار هاووڵاتی کوژراون. هەلومەرجی نێودەوڵەتی ئەوکاتە زۆر جیاوازبوو نەك هەر خۆ لەم تاوانە نەگەیەنرا، بەڵکو ئەو {تاوانەیان} بە مافی حکومەتێکی سەربەخۆ زانی، کە لە بەرامبەر ناڕازیبووانی ناوخۆی بەرگری لە خۆی دەکات. هەربۆیە، خەڵکی سوریا بەڵگەی لۆژیکییان بۆ ڕژانە سەر شەقامەکان هەیە. هەرچەند ڕژێمی ئەسەد لە ڕژێمە سەرکوتکەرەکانی ناوچە{ی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست}ە، بەڵام جیاوازییشە لێیان.

جیاوازی یەکەم: ڕژێمی سوریا توانی دوای چەندین کودەتای قۆناغەکانی دوای شۆڕش، وڵاتی سوریا نیمچە سەقامگیر بکات. ڕژێمی ئەسەد مافی بوونی بە پێکهاتە زۆرینە ئاینی و نەتەوەییەکانی کۆمەڵگەی سوریادا، بەڵام نرخەکەی سەرکوتکردن بوو. دەسەڵاتی گشتگیری و جێگیربووی ئەو ڕژێمە تاکحزبیە (حزبی بەعس)، بە بیانوی مافی بوونی حکومەت، شوێنکەوتویی و بێدەنگی سیاسی

لەوڵاتدا باڵادەستکرد (هەرچەند مەیدانەکەی جیاوازە، بەڵام شتێکی هاوشێوەی هەمان بابەتمان لە باشوری خۆرهەڵاتی تورکیا 1970دا بینی، سۆرانیەکان (یان هەمان ئاشوریەکان) کە لە گوندەکانی بەگشتی کوردی نیشتەجێبوون، لەجیاتی (پشتگیری) بەرژەوەندی ئابوریان، پشتیوانی سیاسییان لە کورد کرد، بەڵام ئەمڕۆ بەکردەوە هیچ سۆرانییەك لەم گوندانەدا نین). زەحمەتە بتوانی روانینێکی گەشبینانەت هەبێت، گچکەترین سەرپێچیش سەرکوتدەکراو بە یاسا راوەدو دەنرا. ئیخوان موسلمینیش لە دەستەی ئەو ناڕازیبوونانە بوون کە نزیکەی 50 ساڵ {لە چالاکی} قەدەغە کرابوون. بۆ توخمی کەمتر (هەڕەشەکەر)ی وەك کەمینەی کریستیانی {سوریا}ش هەلومەرجی چالاکی ئەوەندە تەخت نەبوو. دەوترێت هاوڵاتیانی مەسیحی (کە ئەمڕۆ نزیکەی 10%ی {دانیشتوانی سوریا} بەدرێژایی زیاتر لە 40 ساڵی رابردو، بەردەوام {رژێمی ئەسەد} گوێی پێنەداون.

جیاوازی دووەم: {رژێمی ئەسەد لەگەڵ رژێمە سەرکوتکەرەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست}، سوریا لەم دوو دەیەی رابردو، تاکە وڵاتێك بووە هەڵوێستی لەبارەی بەرژەوەندییە دەرەکییەکانی ناوچەکە ئاشکرابوو. سوریا {لەم دوو دەیە}دا درێژەی بە داکۆکی درێژماوەی خۆی دا لە بەرامبەر داگیرکاری فەلەستین و دەستدرێژیکردنە سەر عێراق {لەلایەن ئەمریکاوە}. ئەو وڵاتە بۆ پەنابەرانی فەلەستینی و پاشانیش بۆ پەنابەرانی عێراقی نوایەکی ئاسایش بووە. سوریا لە ناوچەکە جگە لەو هەڵوێستانە، بە وڵاتێکی سیکولارو سۆسیالیست و دژەئیمپریالیزمیش بەناوبانگە. هەرچەند رۆژگار گۆڕاوە و ئەو میراتە {تەنانەت گەر راستیش بێت} ناتوانێت پاساو یان ئەو تاوانە بشارێتەوە کە دەرهەق بە میللەتەکەی کردویەتی.

بەم حاڵە، وتاری جێگیر و سیکولاریزمی گریمانەیی (لەگەڵ ترس لە نادیاربوونی جێگرەوەی ئەم رژێمە)، بەمشێوەیە فۆرمی بە زەینی زۆرێك لە پارێزەرانی دەوڵەتی سوری، لە ناوەوە و دەرەوەی ئەو وڵاتە {بە قازانجی رژێم} داوە. بەمەش سەیر نییە پێش ساڵێك کاتێك نائارامیەکانی سوریا فۆڕمی گرت، زۆربەی سوریەکان بە پێچەوانەی خەڵکی میسر و تونس دژی رژێم رانەپەڕین. هێشتا ئەنجومەنی نیشتمانی سوری لەناو نەیارانی سوریا، جێگرەوەیەکی متمانەپێکراوی رژێمەکەی ئەسەد نییە. ئیخوان موسلمین لەناو نەیارانی رژێمی سوری دوژمنی سەرسەختی {جێگرەوە}یە، ئەنجومەنی نیشتمانی سوریا پارچە پارچەیەو مەیلیشی بەلای ئاشتیدا نییەو هێشتا نەیتوانیوە ئاسۆیەك بۆ سوریا بکاتەوە. کە زۆرینەی کپی ئەو وڵاتە رازیبکات و دڵنیابەخش بێت. سوپاش هەروا بە یەکجۆر و یەکگرتو ماوەتەوە، زۆربەی ئەو کەسانەی پەنایان {بردۆتە دەرەوەی سوریا} سەربازی لاوبوون و چەند ئەفسەرێکی پلە باڵای سوپاش. سوپای ئازادی سوریا زیاتر شوناسێکە تا ئۆرگانێکی رێکخراوی راستەقینە کە پلەبەندی سەربازی هەبێت. رێبەری ئەو گروپە، کۆڵۆنێڵ ریاز ئەلئەسەد، لە کەمپی پەنابەرانی پارێزگای خەتای تورکیا دەژی و لە ئامرازەکانی پەیوەندی بەهۆی موبایل و ئینتەرنێتەوە، پەیوەندی بە گروپە سەربازییەکانی هێڵەکانی پێشەوەی شەڕ دەکات.

دەنیز کاندیۆتی: ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان، کۆمیتەیەکی بێلایەنی لێکۆڵینەوەی لە سوریا پێکهێناوە و تۆ یەکێك بوویت لەو سێ ئەندامەی ئەو کۆمیتەیە. دەستکەوتەکانی ئەو کۆمیتەیە بۆ سوریا چی بووە؟

یاکین ئارتورك: کۆمیتەی بێلایەنی لێکۆڵینەوە لە سوریا، بەگوێرەی

بڕیارنامەی ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ پەسەندکراوی ئابی 2011 تا مارسی 2012 لەم کۆمیتەیەدا خزمەتم کرد. بە داخەوە وڵاتی سوریا ڕێی پێنەداین بچینە ئەو وڵاتە، بەڵام پەیامەکەمان وەك کۆمیتەی مافەکانی مرۆڤ، قوربانی - تـەوەرە. بەمەش، دەستنەگەیشتنمان بەناو سوریا واتە دەستنەگەیشتن نییە بە زانیاری. کۆمیتە چاوی بە 369 قوربانی و شایەت و جیابۆوە لە سوپا کەوت و بە تەلەفۆن پەیوەندی بە هەندێکیانەوە کرد کە لەناو سوریا بوون. سەرچاوەی دیکەی زانیاری سودمان لە وێنەی سەتەلایت و ڕاپۆرتی پزیشکان و تیشکی ئێکس(ئەشیعە)ش وەرگرتوە. شایەتی و وتراوەکانمان پشتڕاستکردۆتە. لە ئەنجامدا، دوو ڕاپۆرتمان پێشکەش بە ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ کـردوە. ڕاپۆرتی یەکەم (23ی تشرینی دووەمی 2011) پێشلکاریەکانی مافەکانی مرۆڤی هێزەکانی دەوڵەتی کردۆتە دۆکیۆمێنتاری و بەو ئەنجامەگەیشتبوو، کە بە گوێرەی یاسا نێودەوڵەتیەکان، پێشێلکاری گرنگ لە مافەکانی مرۆڤ و تاوانی گەورەی دژی مرۆڤایەتی ئەنجامدراوە، کە لە ئەنجامدا سیاسەت و بڕیارەکانی دەسەڵاتدارانی باڵا بووە و جێبەجێکارانی ئەو کارانە تەواو پارێزراو بوون. ڕاپۆرتی دووەم (22ی شوباتی 2013) گەرچی بابەتی نوێی پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤی تێداهاتوە (هەروەها ئەو بابەتانە بریتییە لەو پێشێلکاریانەی کە گروپە چەکدارە نەیارەکان کردویانە)، بەڵام بە گشتی لەسەر مەسەلەی وەڵامدانەوە و بەرپرسی وەستاوەتەوە. لیستێکی نهێنی ناوی کەس و یەکە سەربازییەکان و بارەگاکانی ئاسایش ئامادەکراوە، کە ئەو تاوانانەیان کردوە و لە زەرفێکی مۆرکراو بۆ کۆمیتەی باڵای مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان نێردراوە، تا بۆ لێکۆڵینەوەی متمانەپێکراوی داهاتو سودی

لێوەربگیردرێت. شێوازی کارەکە بەمجۆرەیە، کە زۆرجار تاوانکاران بۆ دیوانی نێودەوڵەتی سزا دەگێڕینەوە، بەڵام لەبارەی سوریا وامان نەکردوە. گەرچی بژاردەی سودوەرگرتن لە دادگاکانی دەسەڵاتداری نێودەوڵەتیمان فەرامۆشنەکردوە. لەجیاتی ئەوە، جەختمانکردەوە کە بەرپرسێتی لێکۆڵینەوە و بەدواداچوون لە ئەستۆی دەوڵەتی {سوریا}یە و هەربەو ئاقارە کۆمەڵێك ریفۆرمی یاسایی و دادوەریمان پێشنیازکرد. هەروەها کۆمیتەی لێکۆڵینەوە لە سوریا کۆك بوو لەسەر گفتوگۆ بۆ چارەسەر و یەکلاکردنەوەی کارەکان و هۆشداریدا لە هەرجۆرە دەستوەردانێکی سەربازی بێگانە.

ئەرکی کۆمیتە تا ئەیلولی 2013 درێژکرایەوە و بڕیاربوو کۆمیتە ئەوکاتە دوا راپۆرتی خۆی پێشکەش بە ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان بکات. چونکە دیتم بۆ لێکۆڵینەوەی گشتگیر، جگە لە چوون بۆ ناو ئەو شوێنانەی وەك گرتوخانە، نەخۆشخانە، کاری بێسەروشوێنان و ... چارەیەکی دیکە نییە و دەوڵەتی سوریا رێی ئەو کارەی پێنەداوین، هەستمکرد لەمەودوا هیچم پێناکرێت و بڕیارمدا دەست لە پۆستەکەم بکێشمەوە، بەڵام پێشێلکاریەکان بە دۆکیومێنت دەکرێن، بەتایبەت بە سەرنجدان بەوەی کە بەرنامەی {کوفی} ئەنان {بۆ سوریا}، گوتەزای مافەکانی کرۆکی تێدا نییە.

دەنیز کاندیۆتی: کۆمەڵگە نێودەوڵەتییەکان لە قەیرانی سوریادا چ رۆڵێکیان هەبووە؟

یاکین ئارتورك: ئەو کارە ئاماژەیەکی قەیرانی مافەکانی مرۆڤە لە سوریا. کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ دووبەش دابەشبوون، هەندێکیان پشتگیری لە رژێمی ئەسەد دەکەن و هەندێکی دیکە نەیارن. ئەو

مەسەلەیە نەك كێشەی ناوخۆی توندەدەكات، هەروەها دەبێتە كۆسپێك بۆ پێكهاتنی هەڵوێستێكی هاوبەشی راگرتنی توندوتیژی {ناوخۆی سوریا}. هیوابەخشترین رێككەوتنێك لە 21ی مارسی 2013 كراو لە راگەیەنراوی سەرۆكی ئەنجومەنی ئاسایش بوو، كە پشتگیری بەرنامەی كوفی ئەنانی چالاكی هاوبەشی رێكخراوی نەتەوەكان و یەكێتی عەرەبی كرد. هەرچەند كۆبوونە نێودەوڵەتییەكان لەسەر داهاتو بوونە دووبەش. دوا بە دوای راگەیەنراوی ئەنجومەنی ئاسایش، دووەم دانیشتن (هاوڕێیانی سوریا)، لە 1ی نیسان لە ئیستەمبوڵ رێكخراو نوێنەرانی 83 وڵات بەشداربوون. راگەیەنراوی فەرمی ئەو دانیشتنە پشتگیری لە بەرنامەكەی ئەنان كرد و رایگەیاند ئەنجومەنی نیشتمانی سوریا نوێنەری (رەوای) خەڵكی سوریایە. ناكۆكی بەرژەوەندی زۆریش لەناو پاڵپشتانی رژێمی سوریاشدا هەیە، ویلایەتە یەكگرتوەكان، فەرەنسا، توركیا و وڵاتانی كەنداوی عەرەبی لەم ناوەدا ئەكتەری گرنگن. ناتوانی بێدەنگبی كە ئەو دەوڵەتانەی خوازیاری گۆڕینی رژێمن {لە سوریا}، بەگشتی وڵاتانی سوننەن و كێشەیان لەگەڵ كەمینەی شیعەی وڵاتەكەی خۆیان هەیە. {وڵاتانی دیكەی پاڵپشتی گۆڕینی رژێم}یش روخانی رژێمی ئەسەد بە رێگایەك بۆ شكاندنی یەكێتی سوریا، ئێران و حزبوڵڵا دەزانن، یەكێتییەك كە لە مێژە ترس و نیگەرانی وڵاتانی دەرەوەیە، بەڵام هەڵوێستی توركیا ئاڵۆزترە. كاتێك توركیا پارێزەری گەورەی بەشار ئەسەد و دەوڵەتەكەی بوو، لە سەرەتاوە {راپەڕینی خۆپیشاندەران لە سوریا}، كەچی ئێستا هەڵوێستێكی دوژمنانەی دژی رژێمی ئەسەد گرتۆتەبەر. هێشتا دیارنییە تاچەند پاڵنەری تاقمگەرایانە لە سیاسەتی دەوڵەتی توركیادا، دەرهەق بە سوریادا رۆڵدەبینن. بەڵام عەلەویەكانی توركیاش نیگەرانن. عەلەویەك لە گفتوگۆیەك لەگەڵ

ڕۆژنامەیەکی ناوخۆ («ڕادیکاڵ») لە 15ی نیسان گوتی {عەلەویەکان} داکۆکی لە بڕیاری خەڵکی سوریا دەکەن، بەڵام ئێستا دروشمگەلێکی وەك {عەلەویەکان بۆ قەبر، مەسیحیەکان بۆ لوبنان} نیگەرانیکردون. هەرچەند گەنگەشەی {ناوخۆیی} سوریا ڕەنگ و بۆنی تاقمخوازی نییە، بەڵام دەوڵەت و نەیارانی بۆ ئامانجەکانیان سود لە تاقمخوازی وەردەگرن. ئەو کارە وەك پێویست سەردەنێتە شەڕی تایفییەوە.

دەنیز کاندیۆتی: ترسی سەرەکی چییە؟

یاکین ئارتورك: هەڵە نییە گەر بڵێم ترسەکان بەرنامەی دیموکراسی و مافەکانی مرۆڤ تێدەپەڕێنێت. پڕۆژەی (خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە) ڕێگایەکبوو بۆ دزەکردنی بەرژەوەندی خۆرئاوا لە ناوچەکەدا. جیهانی ئیسلام بۆتە دوو کۆمەڵ و وتاری (ئیسلامی میانڕەو)یش ببووە ئامڕازێکی دەستدرێژیەکانی خۆرئاوا. لە ڕاستیدا، نیازمانوایە سیکولاریزمەکانی ناتەواوی خۆمان ڕاستبکەینەوە، نەك بەداوی ئیسلامی میانڕەوەوە بین (بەجۆرێك پێناسەی ئیسلامی میانڕەویان کردوە تا کاڵای بەباڵای ئاسانکاریەکانی ئەکتەرانی ناوخۆ و دەرەوە بێت). نەیارانی تورك ڕەخنە لە هەڵوێستی دەوڵەتی {تورکیا} دەگرن لەبارەی سوریاوە، بەڵگەی سەرەکیشیان، بە نەخشە و پێشنیازی خۆرئاواییەکانی دەزانن. ئەوانەش کە پشتگیری لە ڕژێمی سوریا دەکەن، ئاماژە بە ڕوخانی دەوڵەتەکانی عێراق و لیبیا دەکەن و کاریگەری نەرێنی دەستێوەردانی دەرەکی بە ئاشکرا نیشاندەدات. هەم موزایکی ناوخۆی سوریاو هەم فرەجۆری بەرژەوەندی دەرەکی {سوریا}یان زۆر ئاڵۆز کردوە. وڵاتانی (وەك ویلایەتە یەکگرتوەکان و فەرەنسا) لە قۆناغی پێش هەڵبژاردنەکان دەژین و بەمەش ئارەزوناکەن مل لەچەقۆ

بسون، کە پاڵنەری گۆڕینی ڕژێمی سوریان. ئەرکی ئێستای {کوفی} ئەنان، لایکەم و کەمینەیە. ڕوبەڕوی هەلومەرجی ئاڵۆز بووینەتەوە. سەرەڕای ئاگربەست و ئامادەبوونی شایەتەکانی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە بەرەکانی شەڕ، هێشتا توندوتیژیش بەردەوامە و هیچکام لە شەش خاڵەکەی بەرنامەی ئەنان نەهاتۆتەدی. هەندێك لە شایەتەکان ڕایانگەیاند کە ئەو ئەرکە شکستیهێناوە، بەڵام جێی پێکەنینە هیچ بەرنامەیەکی جێگرەوەی دیکە بۆ ڕێککەوتن و گفتوگۆ نییە. بە پێچەوانەی گفتوگۆ، بژاردەی سەربازی (وەك چەکدارکردنی نەیاران) بەهێزتر دەبن. ئەوجۆرە بژاردانە دەتوانن سوریا زیاتر بارگاویبکەن بە سەربازی و جگە لە شەڕی تەواوی شارەکان و ئاکامی جدی ناوچەیی و جیهانی، ئەنجامێکی دیکەی نییە.

دەنیز کاندیۆتی: بۆچی کۆمەڵگە نێودەوڵەتیەکان نەیانتوانی {بنەمای} (بەرپرسێتی لەڕوی پارێزگاری) بهێننە دی؟

یاکین ئارتورك: ڕۆژانــە قەیرانی سوریا زیاتر لە ڕۆژانــی پێشتر خەریکە کەلێن لە نێوان ستاندارده نێودەوڵەتێکانی مافەکانی مرۆڤ و میکانیزمەکانی فشاردا ئاشکرادەکات. هەرچەند (بەرپرسێتی لەڕوی پاراستن) « Responsibility to Protect یان هەمان بنەمای (بەرپرسێتی لەڕوی پاراستن)، بنەمایەکی نێودەوڵەتییە کە دوایی کارەساتی دڵتەزێنی ڕواندا {1994} بووە کارنامەی نوێنەرانی ڕێکخراوی نەتەوەکان، بەڵام 10 ساڵی پێچوو تا لە ساڵی 2006 ئەنجومەنی ئاسایشی ڕێکخراوی نەتەوەکان پەسەندی کرد، بەپێ ئەو بنەمایە، حکومەت نەک دەستکەوتێک، بەڵکو «بەرپرسێتییێکە« کە لە بەرامبەر خەڵک هەیەتی. لەسەر هەموو حکومەتێکە دژی کۆمەڵکوژی و تاوانی شەڕ و پاکتاوی نەژادی یان نەتەوەیی و تاوان دژی مرۆڤایەتی، خەڵکی خۆی بپارێزێت. بەرگرتن لەو

تاوانانەش ئەرکی حکومەتە.» چەمکێکی بەهێزە، بەڵام هیچ دەوڵەتێکی نێودەوڵەتی نییە ئەنجامی بدات. ئێمە لەناو سیمبولی ئێستای دەوڵەت تەوەردا، بە کێشە و مەسەلەکانی پۆست نەتەوەیی رادەگەین. دەوڵەتەکان دەسەڵات و رەوایەتی و سامانی یەکسانیان نییە. کەوایە، دەوڵەتەکان {وەك} ئەو حزبانەن کە بەیەکەوە لە کێشەدان، ناوبژیوانان بێلایەن نین. ئەگەر ستانداردەکانی جیهانگری مافەکانی مرۆڤ بۆ ئەوە دانراون کاتێك دەربکەوێت، کە دەوڵەتێك یان بکەری نادەوڵەتیی پێشێلیکرد، کەوایە پێویستمان بە میکانیزمەکانی چاودێری و فشارو بەرپرسێتییە کە لە سیاسەتی نێوان دەوڵەتەکاندا گیرنەخۆن. دیوانی نێودەوڵەتی سزایەکی داهێنراوی تازەی باشە، بەڵام دەبێت دوا بژاردە بێت.

دەنیز کاندیۆتی: بارودۆخی ژنانی سوریا لەم هەلومەرجەدا چۆنە؟

یاکین ئارتورك: پێش چەند مانگێك، گروپە نەیارەکان پێیانگوتم ژنان 30%ی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانی سوریا پێکدێنن، بەڵام زۆر نەبینراون. بێگومان توخمی سەربازیبوونی بەرەنگاری دژی رژێمی ئەسەد، سەرتاسەری پیاوانەیە. هەندێك شایەتی نیشانیدەدات ژنان لە ئاستی ناوخۆیی چالاکن، لە کۆمیتەکانی هەماهەنگی ناوخۆیی کە بەشێوەیەکی بێلایەن بۆ رێکخستنی خۆپیشاندەران، هاوکاری گەیاندن بە قوربانیان و چاودێری ژمارەی کوژراوان کاردەکەن. لە ئەنجامدا، ژنان ئەزمون و هۆکاربوونی نوێ دەستەبەردەکەن، بەڵام ئایا ئیشکردن لە ئاستی ناوخۆیی دەکرێت بەمانای هێنانی ژنان بۆسەر مێزی گفتوگۆ بزانی؟ لەبارەی ئامادەیی ژنان، زۆر نمونەی نەرێنی لە ناوچەکانی کۆنی پێکدادانەکاندا دەبینرێت. کۆمیتەی لێکۆڵینەوەی سوریا جەختدەکاتەوە لە گرنگی رێککەوتنی گفتوگۆی فراوان و بەردەوام، هەروەها ئامادەیی ژنان وەك بەشێك لەم پرۆسەیە.

دەنیز کاندیۆتی: پێگەی ژنان لە ئیخوان موسلمیندا چۆنە؟

یاکین ئارتورك: بە زەحمەت دەکرێت بوترێت لەناو خەڵك لە سوریاو لە سیستمەکانی ئیخوان موسلمیندا چی رودەدات. بە هەمانشێوە کە پێشتر گوتم، کۆمیتە رێی پێنەدرا بچێتە وڵاتەکەوە، بەمەش هیچ پێوەرێکمان بۆ داوەری لەم مەیدانەدا نییە، بەڵام دەکرێت لە زۆربەی ناوچەکانی پێکداادن و لەناو پەنابەراندا ببینی کە چۆن هێزی موحافزکار ژنان دەکەنە ئامانج و ئامادەیان دەکەن. لە تشرینی یەکەمی 2011 کاتێك سەردانی ئەردەنمان دەکرد، دیتمان کە (NGO) کانی ناوخۆی ئیسلامی چۆن بە بەشداری کارای ژنان رێکخرابوون تا بچنە پێشوازی ئاوارەکان و نیشتەجێیان بکەن. لە سنورەکان ئەڵقەی ئیسلامی و پۆست نەتەوەیی دروستببوو، کە پێشوازی لە ئاوارەکان دەکردو نیشتەجێیدەکردن. بارودۆخ لە تورکیا بە جۆرێك جیاوازە. هێرشی ئاوارەکان {بۆ تورکیا} لە حەوت یان هەشت کەمپی پارێزگاکانی خەتای و غازی عەنتاب و کیلیس بووە و ژمارەیان نزیکەی 25 هەزار کەسە. حکومەتی خۆجێیی هەژمونی بەسەر ئەو کەمپانەدا کردوە. زۆربەی کەمپی ئاوارەکان لە خەتایەو بەشی زۆری دانیشتوانەکەی عەلەوین، هەربۆیەش مامەڵەیان لەگەڵ ئاوارە سوننەکان، مامەڵەیەکی باشی وەك دراوسێ عەرەبەکان نییە. خەڵکێکی زۆریش هەیە کە لەکەمپەکاندا ناژین و لە شارەکان تێکەڵاوی {خەڵك} بوون، بە هەمانشێوە کە دەزانی، بارەگای ئەنجومەنی نیشتمانی سوریا لە ئیستەمبوڵە، زانیاریەکی کەممان لە بارەی بارودۆخی ئەو کەسانەوە هەیە.

دەنیز کاندیۆتی: لە ئێستادا چ روبەڕوبوونەوەیەکی سەرەکی هەیە؟

یاکین ئارتورك: بێگومان زۆربەی سورییەکان سەرکەوتنی حزبە ئیسلامگەراکانیان لە هەڵبژاردنەکانی میسر و تونس لە زەیندایە.

بە ئیسلامیبوونی سیاسەت لە سوریا واتە سەپاندنی یاسای سفت و رەق بەسەر ژنان و نەك مافخواردنی کەمینە{ی نەتەوەیی}. لە کۆتایی تشرینی یەکەمی {2011}دا چاوپێکەوتنێکم لەگەڵ کۆنۆڵێل ریاز ئەلئەسەد هەبوو، لێم پرسی بۆ ئەو بابەتانە دەڵێی چی. وتی وەك کەسێکی سەرباز بەرنامەی سیاسی نییە، بەڵام بۆ ئـازادی و دیموکراسی شەڕ دەکات. وتی کێشە چییە ئەگەر ئیسلامگەراکان بە هۆی هەڵبژاردنی ئازادەوە بە دەسەڵات بگەن؟ ئەوە مەتەڵێکی جدییە دەبێت بیدۆزمەوە. بەڵام دەبێت هەمووومان بزانین (سیاسەتی ترس) لە دەستدرێژیکردنی ئیسلامی تەنیا سەرناکێشێتە رژێمی ستەمکار و دەستێوەردانی سەربازی لەناوچەکە ئەویش بەبیانوی هاوکاری حکومەتی سەرکوتکارانەیان بووە. کەوایە دەبێت تێبگەین بۆچی جەماوەر پشتگیری لە جوڵانەوەی ئیسلامگەرا دەکەن و هەر لەو دۆخەشدا دەبێت هێزەکانی {ئیسلامگەرا} روبەڕوی داواکاری دیموکراسی بکەینەوە. مادام پرۆسەی دیموکراسیخوازانە دەبینرێن، کاتێك حزبە ئیسلامییەکان یان سیکولارەکان لە دەسەڵاتدان، دەبێت ناچاریان بکەی وەڵامی کێشە ئابوری و کۆمەڵایەتیەکان بدەنەوە و وەفادار بە کۆمەڵێکی ئاڵۆزی بەها و ستاندارده نێودەوڵەتییەکانیش بمێننەوە. کەسانێك بتوانن {وەڵامبدەنەوە و وەفادار}بن لە دەسەڵاتدا دەمێننەوە و ئەوانەی نەتوانن لادەبرێن. ئومێد هەیە کە زۆرینەخوازی سوریاو ئەزمونی ئەو وڵاتە لەگەڵ سیکولاریزم بتوانن هێزە توندڕەوەکان جڵەو بکەن. کەوایە، لە هەموو شتێك گرنگترە رێککەوتنێکی گفتوگۆیی فـراوان و درێژخایەن لە سوریا بەدیبێت. دەبێت لایەنگرانی بە سەربازیبوونی سوریا بزانن ئەو کارە {بە سەربازیبوون}، تەنیاو تەنیا دەسەڵاتی گروپە توندڕەوەکان زۆردەکات. بەمەش دەبێت چاوەڕێی گشتخوازی ئیسلامی بکەین.

14
هێشتا بەهار نەهاتوە

دامەزراوەی تۆمسۆن رۆیتەرز

ژنان لە تونس، میسر و یەمەن لە هێڵی پێشەوەی خۆپیشاندانەدا بوون، کە روخانی ستەمکارە دورودرێژەکانی ناوچەکەی لێکەوتەوە. ژنان لە لیبیا هاوکاری خۆپیشاندەرانیان کرد قەزافی بڕوخێنن، بەڵام دوو ساڵ دوای بەهاری عەرەبی ئومێدەکان کە شۆڕش، یەکسانی رەگەزی بەدیاریبێنێت، بۆ نیگەرانی گۆڕاوە، نیگەرانییەک کە رەنگە دەوڵەتانی ئیسلامگەرا مەیدان بۆ هێزە موحافزکارەکان بڕەخسێنن کە دژی مافەکانی ژنن.

ژنان لە تونس، میسر و یەمەن لە هێڵی پێشەوەی خۆپیشاندان دابوون، کە سەریکێشایە روخانی ستەمکارە دورودرێژەکان. ژنان لە لیبیا هاوکاری خۆپیشاندەرانیان کرد قەزافی بڕوخێنن،

بەڵام دوو ساڵ دوای بەهاری عەرەبی ئومێدەکان بۆ ئەوەی کە شۆڕش، یەکسانی رەگەزی بەدیاری بێنێت، بۆ نیگەرانی گۆڕاوە، نیگەرانیەک کە رەنگە دەوڵەتانی ئیسلامگەرا مەیدان بۆ هێزە موحافزکارەکان بڕەخسێنن کە دژی مافەکانی ژنن. نیگەران لەوەی رەنگە دەستورە تازەکان ستایشی مافەکانی ژنان نەکەن، یان سەد خۆزگە بە کفن دز. بەرەو دواوەیان بەرن. نیگەران لەوەی لە پڕۆسەی سیاسی سنور بۆ {بوونی} ژنان دابنرێت، کە رۆڵییان لە پێکهاتنی وڵاتەکەیاندا هەیە.

ئەمیرە یەحیەوی (چالاکوانی مەدەنی تونسی): (پێموایە ئاڕاستە بۆ ژنـان ئەرێنی بـووە. نیشانیانداون ئامادەبوون و خەبات بۆ مافەکان چەندە گرنگە. رەنگبێ {ئەو مافانە} بۆ 50 ساڵ بەدیاری درابێتە هەموومان، بەڵام ئێستا دەبێت بۆ خۆمان وەریانبگرینەوە.)

ماوەیەکی زۆر تونس وەك {وڵاتێك}، بە پێشەنگی مافەکانی ژنان بینرا. شەڕەکە لە شوێنێك دەستیپێکرد، کە {بە باوەڕی ژمارەیەك} لە بەندی 28ی رەشنوسی دەستور رۆڵی ژنان وەك تەواوکەری رۆڵی پیاوان لە خێزاندا خراوەتەڕوو. ئێستا ئەو تۆنە لە رەشنوسەکە لابـراوە. سەرباری کەمتر لە 1\3ی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانی ژنن، بەڵام تەنیا دوو ژن لە کابینەکەدان. کابینەی میسریش بەهەمان هێندە ناهاوسەنگ، دوو ژن و زیاتر لە سی پیاو. رەشنوسی دەستورەکەشی بۆتە جێی باسوخواس، تازەش بەندێك بەهۆی دژە شەریعەت بوون لابرا، کە گرەنتی یەکسانی

ڕەگەزی بوو. هەندێك لە نوێنەرانیش پێشنیازی خەتەنەی ژنان، کەمکردنەوەی تەمەنی شوکردن و هەڵوەشاندنەوەی مافی تەڵاقی ژنانیان بردە ئەنجومەن. ژمارەیەکی زۆری ژنان لە لیبیا، دوای چەند دەیەیەك بەشداری هەڵبژاردنەکانیان کرد. ئەنجامی تازە نیشانیدەدات ڕێژەیەکی گونجاو لە نێوان ژمارەی نوێنەری ژن بۆ پیاو لە ئەنجومەن هەیە.

ئیلهام سعودی (مافناسی لیبی): (من دڵنیام سەرۆك کۆماری داهاتوی لیبیا ژنە، چەند ساڵێك تا ئەوکاتە ڕێگامانە.)

یەمەن لە قۆناغی پەڕینەوەی سەخت، بەڵێنیان بە ژنان دا، کە لە پڕۆسەی نوسینی دەستوری نوێ و هەڵبژاردنەکانی 2014 ئامادەبن. سوریا لە تای دیکەی تەرازوەکەدایە کە لانیکەم 1700 ژن لە شەڕی ناوخۆیی کوژراون و تاڕادەیەك هەمان ژمارەش دەستدرێژییان کراوەتە سەر. لە کاتێکدا مافەکانی ژنان تەنانەت لە کارنامەی {نەیارانی}شدا نییە.

سوهەیر عەتاسی (چالاکوانی دژی دەوڵەتی سوریا): (لەوانەیە ئەو رستەیە کە جارێك خۆپیشاندەری سوریا گوتویەتی شۆڕشی سوریا بە دروستی ڕونبکەنەوە: من مرۆڤم، ئاژەڵ نیم. لە بنەڕەتەوە مافەکانی مرۆڤ لە سوریادا بوونی نییە.)

بەهاری عەرەبی، گەڕانە دواوەیەکی گەورە، یان کڵاوڕۆژنەیەك بەرەو بارودۆخێکی باشتر؟ بە هەمانشێوە کە شیرین عەبادی براوەی خەڵاتی ئاشتی نۆبڵ دەڵێت: (کاتێك دەتوانی بڵێی نێرگزی بەهاری عەرەبی پشکوتووە، کە ژنان بە مافەکانی خۆیان بگەن.)

بەرهەمە چاپکراوەکانی دەزگای ئایدیا

ژ	ناوی بەرهەم	نووسەر	وەرگێڕ	ساڵی چاپ
1	ئاشنابوون بە [illegible]		رێبوار مستەفا	2014
2	ئاشنابوون بە [illegible]		کۆمەڵێک نووسەر	2014
3	ئاشنابوون بە کێرکەگارد		[illegible] مستەفا	2014
4	ئاشنابوون بە شۆپنهاوەر		کۆمەڵێک نووسەر	2014
5	ئاشنابوون بە کارل پۆپەر		کۆمەڵێک نووسەر	2014
6	ئاشنابوون بە هانا ئارێنت		کۆمەڵێک نووسەر	2014
7	ئاشنابوون بە سوقرات		[illegible]	2014
8	ئاشنابوون بە [illegible]		رێبوار مستەفا	2014
9	ئاشنابوون بە [illegible]		[illegible]	2014
10	ئاشنابوون بە ژان جاک رۆسۆ		کۆمەڵێک نووسەر	2014
11	ئاشنابوون بە [illegible]		مستەفا زاهیدی	2014
12	ئاشنابوون بە نیچە		کۆمەڵێک نووسەر	2014
13	ئاشنابوون بە فرۆید		کۆمەڵێک نووسەر	2014
14	ئاشنابوون بە جۆن لۆک		[illegible] جەمالی	2014
15	ئاشنابوون بە [illegible]		کۆمەڵێک نووسەر	2014
16	ئاشنابوون بە [illegible]		کۆمەڵێک نووسەر	2014
17	ئاشنابوون بە [illegible]		[illegible]	2014
18	ئاشنابوون بە [illegible]		کۆمەڵێک نووسەر	2014
19	[illegible]		[illegible]	2014
20	ئاشنابوون بە [illegible]		کۆمەڵێک نووسەر	2014
21	ئاشنابوون بە [illegible]		کۆمەڵێک نووسەر	2014
22	ئاشنابوون بە سیمۆن دی بۆڤوار		کۆمەڵێک نووسەر	2014

23	ئاشنابوون بە ڤێرجینیا وولف	لوقمان یووسف		2014
24	ئاشنابوون بە بیرۆکەی هابرماس	کۆمەڵێک نووسەر		2014
25	ئاشنابوون بە مارکس	کۆمەڵێک نووسەر		2014
26	مەکۆی ئیسلامییەکانی کوردستان	ماجید خەلیل		2015
27	کتێبی سوور	عومەر ئیسماعیل زەنگنە	فازل حسێن عەلا وەسیم	2014
28	سەفەران بۆ سەرکەوتن	سەروان عەبدوڵڵا		2014
29	گەشتێک	سابیر عەبدوڵڵا کەریم		2014
30	پیدانۆیا	کۆمەڵێک نووسەر	ڕێنموا فەتاح	2015
31	لە فەلسەفەوە بۆ کردار	تاهیر حسێن - خەلیل محمد		2015
32	پرسیارەکانی پەیوەندی مرۆیی	تاهیر حسێن (ئاواز)		2015
33	گەشتێک بۆ ناو ئەندامەکانی سەروبەندی	بیرا بیانۆ	وەرگێڕانی ئیسماعیل	2015
34	ئاشتی و ئاشتەوایی	کۆمەڵێک نووسەر		2015
35	کۆبوونی ئەنفال، چارەسەری پرسیارەکانی ژیانی نوێ و ئەوانە	ماجید خەلیل		2015
36	کۆبوونی ڕۆژنامە و ڕۆژنامەکانی شیعر و ڕۆشنبیری سەرەکی، سەردەمەکان سەرپێچی	سەرچەڵ عەبدوڵڵا خەلیل	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2015
37	ئاشنابوون بە بیرۆکەی	فەرەیدون حەسەن		2015
38	ئاشنابوون بە فەلسەفە	کۆمەڵێک نووسەر		2015
39	ئاشنابوون بە بیرکردنەوە	کۆمەڵێک نووسەر		2015
40	ئاشنابوون بە هایدگەر	کۆمەڵێک نووسەر		2015
41	ئاشنابوون بە جیل دۆلۆز 1	کۆمەڵێک نووسەر		2015

42	ئاشنابوون بە ژیل دۆلۆز 2	کۆمەڵێک نووسەر	2015
43	ئاشنابوون بە هانا ئارێنت	کۆمەڵێک نووسەر	2015
44	ئاشنابوون بە هیگڵ	کۆمەڵێک نووسەر	2015
45	ئاشنابوون بە سارتەر	کۆمەڵێک نووسەر	2015
46	ئاشنابوون بە نیچە	کۆمەڵێک نووسەر	2015
47	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
48	ئاشنابوون بە سلاڤۆی ژیژەک	کۆمەڵێک نووسەر	2015
49	ئاشنابوون بە مارکس 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015
50	ئاشنابوون بە مارکس 2	کۆمەڵێک نووسەر	2015
51	ئاشنابوون بە مارکس 3	کۆمەڵێک نووسەر	2015
52	ئاشنابوون بە مارکس 4	کۆمەڵێک نووسەر	2015
53	ئاشنابوون بە مارکس 5	کۆمەڵێک نووسەر	2015
54	ئاشنابوون بە مارکس 6	کۆمەڵێک نووسەر	2015
55	ئاشنابوون بە مارکس 7	کۆمەڵێک نووسەر	2015
56	ئاشنابوون بە مارکس 8	جەلال حەمید	2015
57	[illegible]	[illegible] / [illegible]	2015
58	[illegible]	[illegible] / [illegible]	2015
59	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
60	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2015
61	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
62	ئاشنابوون بە گرامشی 1	[illegible]	2015
63	ئاشنابوون بە گرامشی 2	[illegible]	2015
64	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
65	ئاشنابوون بە دیموکراسی	کۆمەڵێک نووسەر	2015
66	ئاشنابوون بە [illegible] 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015

2015	[illegible]	[illegible]	67
2015	[illegible]	[illegible]	68
2015	[illegible]	[illegible]	69
2015	[illegible]	[illegible]	70
2015	[illegible]	[illegible]	71
2015	[illegible]	[illegible]	72
2015	[illegible]	[illegible]	73
2015	[illegible]	[illegible]	74
2015	[illegible]	[illegible]	75
2015	[illegible]	[illegible]	76
2015	[illegible]	[illegible]	77
2015	[illegible]	[illegible]	78
2015	[illegible] / [illegible]	[illegible]	79
[illegible]	[illegible]	[illegible]	80
2014	[illegible] / [illegible]	[illegible]	81
2014	[illegible]	[illegible]	82
2014	[illegible]	[illegible]	83

[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible] - [illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 1	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 2	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 1	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 2	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 1	[illegible]	2014
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 2	[illegible]	2014
[illegible]	[illegible]	[illegible]	2014
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	2014

2004	سۆزان عەلی	[illegible]	305
2004	[illegible]	[illegible]	306
2004	سۆزان عەلی	[illegible]	307
2004	سابیر عەبدوڵا کەریم	[illegible]	308
2004	[illegible]	[illegible]	309
2004	سابیر عەبدوڵا کەریم	[illegible]	310
2004	[illegible]	[illegible]	311
2004	[illegible]	[illegible]	312
2004	[illegible]	[illegible]	313
[illegible]	[illegible]	[illegible]	314
2004	[illegible]	[illegible]	315
2004	[illegible]	[illegible]	316
2004	[illegible]	[illegible]	317

118	[illegible]	[illegible]	2014
119	[illegible]	[illegible]	2014
120	[illegible]	[illegible]	2014
121	[illegible]	[illegible]	2014
122	[illegible]	[illegible]	2014
123	[illegible]	[illegible]	2014
124	[illegible]	[illegible]	2014
125	[illegible]	[illegible]	2014
126	[illegible]	[illegible]	2014
127	[illegible]	[illegible]	2014
128	[illegible]	[illegible]	2014
129	[illegible]	[illegible]	2014
130	[illegible]	[illegible]	2014
131	[illegible]	[illegible]	2014
132	[illegible]	[illegible]	2014
133	[illegible]	[illegible]	2014
134	[illegible]	[illegible]	2014
135	[illegible]	[illegible]	2014

136	ژنێك لەناو سەردەستەی میلیشیاکاندا	دڵشاد محەمەد - هێمن تاهیر	2016
137	مارکس و رەخنەی سیاسەت	هاوار محەمەد	2016
138	لەبڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان	یوسف محەمەد بەرزنجی	2016
139	فەلسەفە لەئێستادا	دانا شوانی	2016
140	تیۆری زانینی زانستییانە	دکتۆر حەمید عەزیز	2016
141	مارکس و ئازادی	دانا شوانی	2016
142	شرۆڤەی ئەفسانەی سیزیف	ئیسماعیل ئیسماعیل زادە	2016
143	سەلەفییەت لەکوردستانی ئێران	ماجد خەلیل	2016
144	هەژموونی نەوت	سۆران عەلی	2016
145	دەوڵەت	سمکۆ محەمەد	2016
146	مێژووی ئابوری جیهان	محەمەد چیا	2016
147	لەتوڵەیتوڵەوە بۆ ناوزەنگ	خەڵەف غوفوور	2016
148	پارت و رێکخراوە سیاسییەکان لە تورکیا	محەمەد فاتح	2016
149	دەقی شیعری کوردی لەڕوانگەی سیمیۆلۆژییەوە	د. لوقمان رەئوف	2016
150	تیۆری چوارەمی سیاسەت	وریاغەفوری	2016
151	هونەری شێوەکاری نوێ	رامیارمەحمود	2016
152	جیهانگیری لە روانگەی جیاوازەوە	حەسەن بارام	2016
153	پاکستان، گۆڕانکارییەکان	بابان ئەنوەر	2017
154	پەیوەندییەکانی ئێرانو هندستان	ماجد خەلیل	2017

155	چین و ئێران	محەمەد چیا	2017